CATALOGO

DELLE

MONETE ARABE

ESISTENTI NELLA

BIBLIOTECA COMUNALE DI PALERMO

COMPILATO

DAL CAN. BARTOLOMEO LAGUMINA

PALERMO
STABILIMEMTO TIPOGRAFICO VIRZÌ

1892
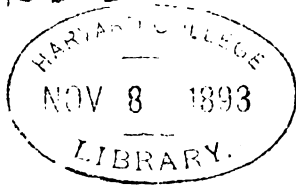
PREFAZIONE

Il benemerito patrizio palermitano Cav. Cesare Airoldi donava, l'anno 1849, alla Biblioteca del Comune di Palermo i libri e le monete che si trovavan conservate nella sua villa ai Colli. Delle monete non fu fatto catalogo, ma un semplice notamento sommario, pubblicato dal Marchese Vincenzo Mortillaro a pag. VII del Volume VIII delle sue *Opere*, dal quale, se non foss'altro, puossi rilevare che la più parte di esse fossero arabiche. Questo fu il primo nucleo della collezione di monete arabe della Biblioteca Comunale di Palermo, accresciuto poscia per acquisti e per qualche altro piccolo dono. Gli acquisti furon fatti prima sopra i fondi della Biblioteca, e poscia sopra un capitolo speciale di lire seicento annue che il Municipio di Palermo assegnò sin dal 1870 all'incremento di quella raccolta [1].

[1] *Conto presuntivo delle Entrate e delle Spese della Città di Palermo per l'esercizio 1870,* pag. 106.

Se non che quasi mai si presentò l'occasione di spendere il detto assegno; il quale sarebbe rimasto quasi intatto, se il professore Antonino Salinas per molti anni non avesse acquistato per la Biblioteca tutte le monete arabo-sicule che gli venivan offerte in vendita come Direttore del Museo Nazionale di Palermo. Esaminando i conti consuntivi della Biblioteca, dal 1868 a questa parte, rilevasi che furon spese non più di L. 1996, 99 per acquisto di monete, vetri e pietre con iscrizioni arabe: delle quali L. 1499, 59 per mezzo del prof. Salinas [1], L. 270, 40 del professore Michele Amari [2], L. 50 del professore Vincenzo Di Gio-

---

[1] Complessivamente N. 199 monete di oro, 43 di argento, 9 paste di vetro e 3 pietre con iscrizioni arabe. La massima parte di quelle di oro sono siciliane; fra esse noto una partita di 84 monete di 'Az Ẓâhir fatimida, e un'altra di 43 di 'Ibrahîm aglabida, del quale son pure 43 piccolissime di argento, trovate nel 1872, insieme a molte altre monete bizantine di oro della medesima epoca. Del ripostiglio scoverto in contrada Valle Corta presso Monreale, scrisse, in data del 24 dicembre 1873, una relazione il prelodato prof. Salinas, facendo notare il pregio storico e numismatico del trovamento.

[2] Da una lettera del ch. Isidoro La Lumia del 5 ottobre 1868, conservata nell'Archivio della Biblioteca, si rileva che Amari acquistò per conto della Biblioteca di Palermo, pel prezzo di L. 240, N. 144 monete arabiche di argento e N. 256 monete arabiche di rame e lega bianca, dal signor Sartori antiquario in via degli Archibusieri a Firenze. Da un altro rapporto del prelodato La Lumia del 3 ottobre 1869, si apprende che l' Amari acquistò 27 monete arabe, in una pubblica asta tenuta a Firenze nell'interesse di certo Coco di Catania. Dette monete furon confuse dal Mortillaro colle altre del Medagliere; ma ad esse sicuramente appartengono la foderata in argento di 'Al Mahdî abbasida, del 160 dell' Egira, edita a pag. 3 di questo Catalogo, e ricordata dallo stesso Amari nella *Storia dei Musulmani di Sicilia*, Vol. III pag. 816; quella di Antiochia dell' anno 333 (*Cat.* pag. 16 N. 43), e le piccolissime fatimide di argento, delle quali appresso ragionerò. Su queste ultime e sull'altra di Antiochia l'Amari scrisse un articolo nella *Rivista Orientale* di A. De Gubernatis, anno I, pag. 630 e segg.

vanni [1], L. 10 del Cav. Alessandro Benso [2], L. 50 del signor Antonino Grasso [3], e L. 117 per mezzo mio [4]. I doni furono pochissimi; ignorandosi quasi da tutti, anche in paese, l'esistenza di quel medagliere, chiuso in cassa forte e relegato in un oscuro angolo della Biblioteca. Oltre l'Airoldi, che, come dissi, fu il fondatore della collezione, donarono alcune monete il marchese Vincenzo Mortillaro [5], il prof. Michele Amari [6], e il prof. Vincenzo Di Giovanni [7], oltre una moneta trovata scavandosi le fondazioni del Teatro Massimo alle Stimmate, che il Municipio fe' conservare nella sua Biblioteca.

Sul Medagliere nessuno studiò, tranne del prelodato marchese Vincenzo Mortillaro; il quale, prima che alla Bi-

---

[1] La pregevole moneta aglabida di argento, del 241 (*Cat.* pagina 133, N. 5).

[2] Due monete di oro.

[3] Sette monete di oro e sei di argento.

[4] Quattordici monete: una aglabida di argento; tre fatimide, sette normanne, una sveva, una hafsida di oro; e una tunisina di argento.

[5] Mortillaro a pag. XI del vol. VIII delle sue *Opere* dice di avere regalato alla Biblioteca alquante monete delle più rare; ma non dice quali; fra esse van sicuramente comprese le piccole di argento di Ḥâkim fatimida notate in questo Catalogo ai N. 49-51 pagina 155. Cfr. *Rivista Orientale* di A. De Gubernatis, Firenze, 1869 pag. 1056.

[6] Oltre le copie in galvano plastico di due monete aglabide del Gabinetto di Parigi, cioè una del 214, e l'altra del 230, delle quali appresso dirò, ricordate nel precitato secondo rapporto di La Lumia, Amari donò alla Biblioteca le tre piccole monete di argento di 'Az Ẓâhir fatimida (*Cat.* pag. 168-169 N. 129-131) come fe' sapere il prof. Salinas con lettera del dì 18 dicembre 1873. Altre monete avea precedentemente donate lo Amari alla Biblioteca, accennate nella precitata *Rivista Orientale* di A. De Gubernatis, Firenze, 1867, pag. 630.

[7] La moneta aglabida di argento, pubblicata in Appendice pagina 225, perchè donata dopo che le aglabide erano state pubblicate in questo Catalogo.

blioteca fosse stato fatto il dono dell'Airoldi, si era occupato della numismatica arabo-sicula [1]; e poi, in conseguenza di quel dono, scrisse un libro, che è il vol. VIII delle sue *Opere,* intitolato: ***Il Medagliere arabo-siculo della Biblioteca Comunale di Palermo coordinato ed illustrato,*** Palermo, 1861. Se non che, contrariamente al titolo del libro, quel Medagliere non fu coordinato nè illustrato; perchè il chiarissimo uomo allora non si propose che di notare con semplice asterisco le sole monete aglabide, fatimide, normanne e sveve che si trovavano in quella raccolta; e si riservava di scrivere altra memoria sulle pietre incise e sulle monete non siciliane [2], memoria che mai più pubblicò. Premeva intanto allo Amari di avere il Catalogo delle monete arabe della Biblioteca Comunale; onde è che morto il Marchese Mortillaro, scrisse all'illustre Senatore Giulio Benso Duca di Verdura, allora Sindaco della Città di Palermo, raccomandandogli di affidare a me la compilazione di quel Catalogo. Così dall'onorevole Giunta con deliberazione del 21 dicembre 1888 mi fu dato analogo incarico; ma nel frattempo l'illustre Senatore Amari era morto e non potè gustare il piacere di avere dato a me l'occasione di scovrire quel vero gioiello numismatico che è la moneta di Roberto Guiscardo, la prima che porti il titolo di re di Sicilia.

Il quale monetario, se non assai numeroso è davvero pregevole; comprendendo, nelle varie serie che contiene, molti pezzi rari o inediti, non esclusa la serie dei califi di Oriente, la più studiata di tutte.

Assai più ricca, come è naturale, è la collezione delle

---

[1] *Delle Monete arabo-sicule,* nelle *Opere,* vol. III, pag. 315 e segg. Palermo, 1846.

[2] Mortillaro, *Opere,* vol. VIII, pag. X.

monete degli emiri aglabidi, dei califi fatimidi, e dei re normanni e svevi di Sicilia; le quali monete si successero, in ordine di tempo, nell'isola nostra; epperò le ho messe assieme in fin del Catalogo e riprodotte nelle quattro tavole fototipiche, che accompagnano il volume. Su di esse, siccome quelle che direttamente riguardano la Sicilia, tralasciando le altre, ho creduto opportuno di aggiungere qui qualche parola; per indicare il pregio di alcune in particolare, per ridurre le lette male alla giusta lezione, e per escludere quelle che hanno avuto una attribuzione inesatta.

MONETE DEGLI EMIRI AGLABIDI

Ziyâdat 'Allah I terzo emiro aglabida.—La prima moneta che, a quanto si sa, fu coniata in Sicilia con leggenda arabica è quella di argento con l'indicazione della zecca Siqillîah (col sîn), la data 214 dell'Egira, e i nomi dell'emiro d'Africa Ziyâdat 'Allah e di Muḥammad b. 'Al Ǵawârî capitano delle milizie. Primo di tutti la pubblicò con qualche errore Tychsen; poi Mortillaro che la ritenne senza dubbio un avanzo dell'impostura di Giuseppe Vella; e finalmente Amari ne assicurò l'autenticità per un esemplare che ne trovò nel Museo numismatico di Parigi. La Biblioteca comunale di Palermo possiede una copia in galvano plastico dell'esemplare parigino, fatta eseguire dallo stesso Amari; ed è quella che senza numerazione è riprodotta in testa della tavola I [1]. La più antica moneta arabo-sicula che si trova nella Biblioteca di Palermo è una di argento coniata in Siqillîah (col sîn) l'anno 220, coi nomi di Ziyâdat 'Allah emiro di Africa e del capitano delle milizie

[1] Cfr. MORTILLARO, *Opere,* vol. III, pag. 343, e AMARI, *Storia*

M u ḥ a m m a d b. ʿA b d ʾA l l a h (*Catalogo*, pag. 131, N. 1). Essa fu già pubblicata, non senza errori, da Mortillaro e da altri prima di lui [1]. Al medesimo emiro Z i y â d a t ʾA l l a h il Mortillaro attribuisce un'altra moneta di argento, segnata da lui come inedita ed esistente alla

---

dei Musulmani di Sicilia, vol. I, pag. 284. Dalla detta copia e dal luogo citato della *Storia dei Mus.* descrivo qui la moneta:

S i q i l l î a h (Sicilia); a. 214 (Cr. 829-830)

Dr.

لا الــه الا
محمد
الله وحده
بن الجوارى
لا شريك له

Marg. بسم الله ضرب هذا الدرهم بسقلية سنة اربع عشرة ومائتين

Due cerchi: l'interno, lineare; l'esterno, a dentelli.

Rov.

غلب
محـــمـــد رسول
الله مما امر به الامير
زيادة الله بن ابرهيم
زيادة الله

Marg. محمد رسول الله ارسله بالهدى ودين الحق ليظهره على الدين كله ولو كره المشركون

La legg. marg. fra due cerchi lineari.

AR. D. mm. 24. P. gr. 2, 90.

[1] Cfr. MORTILLARO, *Medagliere*, pag. 3 N. 2. L'Amari quando pubblicò il primo volume della *Storia dei Mus.* (pag. 297) non avendo la moneta, non credè in modo assoluto poterne assicurare la genuinità, specialmente perchè da Mortillaro e da tutti la parola S i q i l l î a h era stata letta ʾI s q i l l î a h con un ʾa l i f; ma questa lettera non esiste nell'originale, leggendovisi chiaramente سقلية (col s î n), come nella moneta del 214 ricordata dianzi.

Biblioteca comunale [1]; io l'ho esclusa essendo manifestamente dell'emiro 'I b r a h î m I I [2].

M u ḥ a m m a d I quinto emiro aglabida.—Sieguon le monete di argento di M u ḥ a m m a d b. 'A b î 'A q a l di cui alla Biblioteca esistono due tipi diversi: quello cioè colla indicazione della città di Palermo, l'anno 230 ed il solo distintivo delle monete aglabide ġ a l a b nel primo rigo dell'area del Rov. (*Cat.* pag. 132 N. 2-4); tipo edito più o men esattamente da molti [3]; e l'altro, inedito addirittura, col nome dell'emiro 'A b û 'a l 'A b b â s M u ḥ a m m a d, e l'anno 241 (*Cat.* pag. 133 N. 5). Dissi inedito, perchè la pubblicazione che nelle *Nuove Effemeridi Siciliane* ne fece il Mortillaro, a cui l'avea mostrato il prof. Vincenzo Di Giovanni, non può tenersi in conto alcuno; avendo quegli sbagliata una formola molto comune, non letta la data, ed attribuita la moneta ad 'A b û 'A l Q â s i m secondo califo fatimida [4]. Queste son le sole monete del quinto emiro aglabida che si possiedono dalla

[1] MORTILLARO, *Medagliere,* pag. 3 N. 3.

[2] È la moneta segnata da me al N. 54 delle aglabide (*Cat.* pagina 139), nella quale del resto si legge l'anno 281; ed è forse la stessa edita nel *Catalogue of oriental Coins in the British Museum* Vol. III, N. 211, nella quale è svanita la data, ma in compenso vi si legge il nome della zecca 'A l 'A b b â s î a h.

[3] Cfr. MORTILLARO, *Medagliere,* pag. 4 N. 4. L'altra di argento che siegue, N. 5, descritta come inedita ed esistente alla Biblioteca Comunale di Palermo, è senza il menomo dubbio la stessa ivi notata al N. 4, edita già da Tychsen e da altri. La Bibl. Comunale possiede ora due copie della moneta del 230, il N. 2 e il N. 4 di questo Catalogo (pag. 132); il N. 3 riprodotto nella tav. I è in galvano plastico formato sopra un originale parigino, ricordato dall'Amari *Storia dei Mus. di Sic.* Vol. I pag. 320 in nota. Così si cancellino le indicazioni che ne ho date pel metallo e pel peso che secondo Amari è di gr. 1, 10.

[4] *Nuove Effemeridi Siciliane,* Palermo, 1869, An. I, pag. 508. Mor-

Biblioteca di Palermo; mentre recisamente attribuisco ad 'I b r a h î m I I il N. 6 di oro del *Medagliere* di Mortillaro segnata come esistente nella detta Biblioteca, dove dopo Tychsen e Castiglioni malamente fu letta la data del 233. E la medesima attribuzione dee darsi all'altra moneta pur di oro, N. 7 del precitato *Medagliere*, nella quale i detti numismatici lessero la data impossibile del 235. Nè posso accettare senza vederlo il pezzo di argento segnato al N. 8 da Mortillaro, che egli descrisse sulla semplice fede dell'abb. Morso.

'A ḥ m a d b. M u ḥ a m m a d I sesto emiro aglabida.— Vengon le due monete di 'A ḥ m a d, una di oro, r u b â ' î, dell'anno 245; e l'altra di argento del 246 (*Cat.* pag. 133-134 N. 6-7) tutte e due ricordate da Mortillaro (*Medagliere*, pag. 6-7 N. 9 e 11); se non che non vi lesse le date, e alla moneta di oro appose il Dr. di quella di argento. Alla Biblioteca comunale non ho trovato il N. 10 di argento del detto *Medagliere*, nè altri ve la ritroverà, perchè la leggenda che ne è data non può trovarsi in moneta musulmana [1].

Z i y â d a t 'A l l a h I I settimo emiro aglabida—Di Z i y â d a t 'A l l a h I I che governò appena un anno,

---

tillaro non lesse le leggende dei margini, e tradusse così le iscrizioni delle due aree:

Dr.		Rov.	
	Non v'è Dio se non		*Alî*
	Dio; egli è solo		*Maometto Apostolo*
	Non ha compagno		*di Dio—e la pace di Dio*
	Abû 'l Casem		*Al Cajem*
			Muhammad

[1] Il Dr. della moneta è così trascritto da Mortillaro:

احمد	*Ahmed*
عبد امير	*servo principe*
المسلمين	*de' Musulmani.*

non so se esistan monete; e ciò basta a render pregevolissima quella di argento del 250 (*Cat.* pag. 135 N. 8); nella quale, a me pare, di leggere il nome della zecca M a d î n a h , e questa non potrebbe essere altro che Palermo.

M u ḥ a m m a d I I ottavo emiro aglabida.—A M u ḥ a m m a d I I due monete di oro attribuisce Mortillaro (*Medagliere* pag. 8 N. 12 e 13); delle quali la prima, edita dal Tychsen, potrebbe esser vera, se vi si trova la data del 255; ed allora bisognerebbe leggerer meglio il Dritto, perchè come è stata pubblicata non sta. Ma impossibile addirittura è la seconda colla supposta data del 257, che dovrebbe trovarsi alla Biblioteca; essa manifestamente è di 'I b r a h î m I I come mostran le leggende [1]. All'ottavo emiro aglabida appartiene sì una moneta di argento, la sola che io sappia che di tal metallo si conosca di lui, donata dal prof. Vincenzo Di Giovanni, nella quale si legge il nome del principe aglabida 'A b û ʻA b d 'A l l a h M u ḥ a m m a d. Essa non potè entrare nell'ordin suo nel Catalogo, epperò l'ho messa in appendice (*Cat.* pag. 225).

'I b r a h î m I I nono emiro aglabida.—Assai più numerose, a Palermo come altrove, son le monete di 'I b r a h î m II; intieri d î n â r , r u b â ʻ î di oro e piccolissime frazioni di argento. La serie dei r u b â ʻ î o quartigli di oro della comunale è pregevole assai per la varietà degli anni e il numero degli esemplari [2].

---

[1] Nell'area del Dr. si trova بلاعى e in quella del Rov. غلب - ابرهيم epperò è dello stesso tipo di quelle pubblicate in questo *Cat.* a pagg. 136-137 N. 10-48. Molto probabilmente è la moneta del 267.

[2] La moneta di oro che Mortillaro segnò a N. 14 del suo *Medagliere* è sicuramente del 259: egli interpretò لا على la parola dell'area del Dr. che va letta بلاعى; ma che essa non possa significare رباعى, come dubitò Amari (*St. dei Mus.* Vol. II, pag. 456 in nota),

Degli altri emiri aglabidi non esistono monete alla Biblioteca di Palermo [1].

MONETE DEI CALIFI FATIMIDI

Passo a ragionare delle monete dei califi fatimidi, più numerose assai di quelle della classe precedente. Sopra di esse poco dirò, perchè assai lungo ed increscioso tornerebbe il discorso se tutte volessi indicare le inesattezze e gli errori coi quali sono state pubblicate quelle in ispecie che riguardan la Sicilia. In attesa dunque di un lavoro completo su dette monete, che è stato promesso « nel the international Numismata Orientalia » in corso di pubblicazione a Londra, per le siciliane si faccia per ora sicuro assegnamento su quelle edite nel IV volume del *Catalogue of oriental Coins in the british Museum,* London, 1879, e su quelle della Biblioteca comunale di Palermo [2]; la quale, come si vedrà da questo Catalogo, possiede la serie più ricca che attualmente si conosca di monete coniate in Sicilia, durante tutto il tempo che i Califi di Africa e di

---

è evidente, e in ciò ben s'appose Mortillaro. Il N. 14 di oro del *Medagliere* di Mortillaro, del 274, edito da Castiglioni (pag. 305) potrebbe esser vero; e così il N. 16 di oro del *Med.* senza anno, pubblicato pur dal Castiglioni (l. c. pag. 305 e 306).

[1] In fine delle monete aglabide Mortillaro fa seguire due *sicule aglabide* di oro *di principe e di anno incerto* (*Med.* pag. 10 N. 17-18) ricavandole dal Castiglioni, *Monete cufiche dell'I. R. Museo di Milano;* però la prima di esse, se pur è aglabida, è stata letta assai male; la seconda al certo è di 'Ibrahîm II.

[2] Le monete siciliane di oro, rubâ'î, notate nel IV Vol. del Catalogo del Museo Britannico sono le seguenti:

Anno	341	'Al Manṣûr	N.	21	pag.	8
»	366	'Al 'Azîz	»	52	»	14
»	377	»	»	61	»	16

Egitto, di fatto o di nome, dominarono nell'isola. Più ricca di tutte è la serie degli ultimi due califi 'A z Z â h i r e 'A l M u s t a n ṣ i r; specialmente di 'A z Z â h i r, di cui si trovan monete siciliane di tutti gli anni nei quali regnò, meno dell' anno primo, 411; ma in compenso si trovan dei pezzi coniati col suo nome nel 428, quando già era salito sul trono suo figlio 'A l M u s t a n ṣ i r; e forse ancora nel 429, se fu battuta in Sicilia la fatimida segnata al N. 127 di questo Catalogo (pag. 167). Sulle zahirite siciliane parecchie sarebbero le osservazioni a farsi; mi fermo solo a far notare che esse presentano tipi diversi successivamente adoperati per un certo numero di anni: il I° tipo va dall'anno 412 al 420 (*Cat.* pag. 156-160, N. 52 a 63); il II° dal 421 al 427 (*Cat.* pag. 160-166, N. 64 a 123); il III° fu cominciato il 428 (*Cat.* pag. 166-167, N. 124 e 125), e seguito il 429 (*Cat.* pag. 172, N. 164) nel quale non è segnato il nome del califo 'A l M u s t a n ṣ i r. Una sola (*Cat.* pag. 169, N. 132) si

---

Anno	393	'A l Ḥ â k i m	N.	76	pag.	19
»	395	»	»	78	»	20
»	401	»	»	83	»	21
»	402	»	»	84	»	21
»	*xx*5	»	»	101	»	25
»	420	'A z Z â h i r	»	115	»	29
»	422	»	»	118	»	30
»	423	»	»	120	»	31
»	426	»	»	122	»	31
»	4*xx*	»	»	123	»	31
»	42*x*	'A l M u s t a n ṣ i r	»	126	»	32
»	432	»	»	129	»	33
»	446	»	»	153	»	38
»	448 ?	»	»	158	»	40

E nel Vol. di Appendice

Anno	396	'A l Ḥ â k i m	N.	78[i]	pag.	319
»	*xxx*	»	»	81[k]	»	319

scosta un poco dal tipo II°, di cui può riguardarsi come variante, al quale tipo appartiene un'altra (*Cat.* pag. 170, N. 133), che fu sbagliata nel conio.

Restami a dire di certe impalpabili monetine di argento, le più piccole che si conoscano con iscrizioni arabiche, che Amari pubblicò nel 1867 nella *Rivista Orientale* di De Gubernatis, Anno I, pag. 633-636, e che egli avea comprate a Firenze per conto della Biblioteca di Palermo, dove ora si conservano. L'illustre editore le distribuì in cinque tipi diversi e le attribuì al terzo e al quarto califo fatimida 'A l M a n ṣ û r (334-341; Cr. 945-952) e 'A l M u ʿ i z z (341-365; Cr. 952-975) [1]. Ma gli si levò contro Mortillaro nella medesima *Rivista Orientale* dello stesso anno pag. 1056, reclamando a se la priorità della pubblicazione di esse, nel *Medagliere arabo-siculo* pag. 20, N. 55, dove le avea attribuite al sesto califo fatimida 'A l Ḥ a k i m, che regnò dal 386 al 411 dell'Egira (Cr. 996-1020). Però, per poco che si faccia attenzione, salterà agli occhi come le monetine di Mortillaro, (e sono quelle pubblicate a pag. 55 di questo Catalogo N. 49-51

[1] Dalla *Rivista Orientale* loc. cit. trascrivo la descrizione che di dette monetine diede lo Amari. «Il rivenditore, le chiamava sicule, perchè chi gliene avea vendute le dicea trovate in Sicilia; nè questo parmi inverosimile. Le monetine erano settantadue e pesavano tutte insieme da 13 grammi; ma le più grandi e meglio conservate arrivano a 22 centigrammi, ossia poco più di un acino, o *coccio* di Sicilia (grammi 0, 18), che è in vero il peso medio di coteste monete. Son esse cavate da una lamina di argento, sottile ma disuguale, ritagliate con le cesoie a poligoni o tondini irregolari, ne' quali sono improntate, per lo più fuor di centro, le belle leggende cufiche, chiuse sempre in due eleganti circoletti concentrici, dei quali l'interiore, liscio, ha il diametro di 0,007 e talvolta di 0,008 e l'esteriore, filigranato, di 0,009 ovvero di 0,010. Ricopre il metallo una forte patina bronzina, che rigonfia talvolta in bollicine. Messe da banda quelle che il conio troppo leggiero e l'ossido ren-

'delle fatimide), nulla abbian da fare colle altre descritte nella sopradetta *Rivista.* Dall'altro canto io non sono punto sicuro delle lezioni dell' Amari; anzi da un attento esame delle monetine sono stato indotto ad escludere i tipi che porterebbero il nome del terzo califo fatimida (I, II e III tipo di Amari), e ad ammettere come indubitate soltanto quelle, e son quasi tutte, che han da una parte il motto « Dio sempiterno » e dall'altra, il nome « 'A l 'I m â m M a ' a d d » (IV tipo di Amari). Queste ultime paiono veramente del quarto califo fatimida; e tale attribuzione, alla quale propendo, sarebbe indubitata, se in una monetina si leggesse il soprannome 'A l · M u ' i z z (V tipo di Amari); ma questo stesso soprannome è assai incerto; sicchè nel dubbio che le monetine in questione possano appartenere ad 'A l M u s t a n ṣ i r, ottavo califo fatimida, (Cr. 427-487; Cr. 1035-1094) che come 'A l M u ' i z z

---

dono illegibili, io vi ho trovati i tipi seguenti, che metto in ordine cronologico. Il maggiore numero degli esemplari leggibili tuttavia appartiene al tipo N. IV.

I. 1ª Area: in due righi tramezzati d'un grosso punto:

(ابو) الطا(هر) — امير المو(منين)

2ª Area: Col punto come sopra

ابو الطا(هر) — امير المو(منين)

II. 1ª Area: سنة احـ(ـدى وار) — بعين وثلثمائة

2ª Area: In due righi tramezzati dal punto

(ا)بو الطاهر — (امير لمو)منين

III. 1ª Area: In due righi idem idem الله — الصمد

2ª Area: Idem (ال)امام المنصـ(ـور) — (امير الم)ومنين

IV. 1ª Area: Come la 1ª del num. III.

2ª Area: In due righi idem idem (الامام) معد

V. 1ª Area: Un punto centrale e un cerchietto intorno il quale si legge, in caratteri non dissimili dal cerchio interiore del N. CCIV di Marsden (لا اله الا الله) محمد رسول (الله).

2ª Area: (ال)امام المعـ(ـز) الدين الله) •

si chiamò pure M a ' a d d ho creduto opportuno non tenerne conto nel Catalogo.

MONETE DEI RE NORMANNI

Le monete dei re normanni insieme a quelle degli svevi che immediatamente le seguirono, sono le sole che più direttamente ci riguardano. Esse sono state studiate da tutti quelli che si occuparono del periodo siculo normanno e pubblicate in quasi tutti i trattati di numismatica orientale e nei cataloghi di varie collezioni di Europa, come può vedersi nella *Bibliographie historique, archéologique et numismatique* premessa alle *Recherches sur la Numismatique et le Sigillographie des Normands de Sicile et d'Italie* par ARTHUR ENGEL, Paris, 1882. Ma la più ampla raccolta di esse comparve nel volume che ha il titolo: *Monete cufiche battute da principi Longorbardi, Normanni e Svevi nel regno delle due Sicilie interpretate ed illustrate dal Principe di S. Giorgio Domenico Spinelli e pubblicate per cura di Michele Tafuri,* Napoli, 1844, di pag. XXVI, 300, con XXX tavole incise in rame. Il libro del San Giorgio è stato adoperato come testo dai cultori delle monete normanne, ed è servito di guida per la classificazione di esse nei Musei che le hanno esposte; se non che la base del libro è del tutto sbagliata, come parmi di avere evidentemente dimostrato nei miei *Studi sulla Numismatica arabo-normanna di Sicilia,* che ho pubblicati nell'*Archivio Storico Siciliano* Palermo, 1891, anno XVI.

Io non starò qui a ripetere tutto ciò che in quel mio scritto osservai, al quale interamente mi rimetto; ma mi basta di far notare che non essendosi arrivato a costatare il fatto che ogni principe normanno salendo sul trono avesse assunto, al pari dei califi e dei sultani musulmani, un

titolo speciale, le monete dell'uno furono confuse con quelle dell'altro, tirandosi da ciò conseguenze che non hanno alcun storico fondamento. Le monete normanne, che forman una ricchissima classe, poco son, a dir vero, rappresentate alla Biblioteca comunale di Palermo [1]; ma alla loro quantità supplisce, e molto, la loro qualità; per l'importanza speciale di singoli pezzi, come qui particolarmente verrò notando.

Tutte le monete di oro dei normanni di Sicilia possono dividersi in due categorie distinte: l'una che va dai primi tempi del conquisto, e precisamente dalla resa di Palermo avvenuta nell'anno 464 al 525 dell'Egira (Cr. 1072-1130); l'altra dal 525 al 590 (Cr. 1130-1194), all'anno cioè quando subentrò la dominazione sveva. Or della prima categoria la Biblioteca di Palermo possiede sei monete di oro del 464 del Duca Roberto; nelle quali il conquistatore normanno, resosi padrone di Palermo, s'intitolò re di Sicilia. Esse sono, come dissi, un vero gioiello numismatico, non essendovene, a parer mio, in tutto il medio evo di altre che, per pregio storico, possono starle di fronte. Su di esse scrissi già un articolo nei miei precitati *Studi sulla numismatica arabo-normanna*, che ho creduto ripubblicare qui in appendice al Catalogo (pag. 226-234). Alle monete di Roberto sieguono le altre alle quali ho dato il titolo gene-

---

[1] Le collezioni di monete normanne sulle quali fu formato il Catalogo di S. Giorgio Spinelli, andarono quasi tutte disperse. Quella del Museo Nazionale di Napoli è conosciuta pei Cataloghi del Commendatore Giuseppe Fiorelli, ed è pregevole assai specialmente pel gran numero di monete di argento; quelle di oro furon da me classificate nei miei *Studi sulla numismatica arabo-normanna*. Più ricca della napolitana, quanto a monete di oro, è la raccolta che di recente ha formato nel Museo Nazionale di Palermo il Direttore prof. A. Salinas. Alle sopradette si aggiunga l'altra del Museo di Propaganda a Roma, che ho un po' studiata nel 1879.

rale di normanne antiche; monete che vogliono essere ancora studiate, perchè nella più parte le loro leggende marginali sono ancora indecifrabili, e forse in alcune lo saranno sempre [1]. Posso però accertare che in nessuna vi ho letto il nome del Gran Conte Ruggiero o di suo figlio Ruggiero II, all'uno ò all'altro dei quali, senza un criterio giusto e per lezioni inesatte, le attribuirono San Giorgio Spinelli e quelli che lo seguirono. Da parte mia, sino a prova contraria, riterrò che i precitati Conti di Sicilia non impressero il nome loro nelle monete sino a che non fosse estinta la linea di Roberto Guiscardo; sino alla morte cioè di Guglielmo Duca di Puglia, alla quale epoca deve riferirsi la monetazione del nostro Ruggiero II colla T rabescata e la leggenda *per ordine di Ruggiero II*, senza altrimenti appellarsi nè Duca nè Conte (*Cat.* pag. 200-201, N. 27-28); il quale tipo immediatamente si attacca a quello nel quale la predetta leggenda è mutata nell'altra *per ordine di Ruggiero Re,* che segna il principio della seconda categoria delle monete normanne.

Or di questa seconda categoria, cioè delle monete di oro battute sotto la dominazione dei re normanni, oltre di quella colla T accennata dianzi, abbiam due tipi diversi, dei quali il primo colla croce patente nel Dr. durò dal 525 (Cr. 1130) al 529 tutto al più; perchè al 530 troviamo già usato l'altro tipo con una piccola croce sopra un'asta che generalmente finisce a punta di lancia; il quale tipo

[1] Le monete normanne antiche vogliono ancora esser bene classificate pei tipi diversi della T del Rov. e allora soltanto potranno essere cronologicamente disposte. Quanto alle leggende marginali in alcune è evidente che contengono dei segni che raffigurano lettere cufiche; in altre son ripetuti sino a quattro volte gli stessi elementi, come ho notato nel Catalogo pag. 195 N. 15 delle monete normanne.

generale restò immutato sino all'ultima coniazione di monete di oro con iscrizioni o semplici accenni di lettere arabiche.

Questo è tutto ciò che può dirsi in genere delle monete di oro normanne; il resto è quistione di catalogo; epperò mi restringerò qui a notare soltanto due pezzi, uno di re Ruggiero, l'altro di re Guglielmo I, i quali meritano un esame speciale.

Del re Ruggiero è una moneta di oro che nel Dr. porta l'indicazione della zecca di Messina, e nel Rov. quella di Palermo (*Cat.* pag. 206, N. 41). Essa fu la prima volta pubblicata dal S. Giorgio Spinelli (*Monete Cufiche* pag. 55, N. 155) e fu dichiarata dubbia dallo Amari (*St. dei Mus.* Vol. III, pag. 812 nota 1). L'esemplare della Biblioteca di Palermo, benchè incompleto, ne attesta l'autenticità. Certo non sarà facile l' assegnare la ragione di questa doppia zecca nella stessa moneta; però, a me sembra riconoscervi più che altro un errore di conio.

Più pregevoli son le monete di Guglielmo I descritte ai N. 55-56 delle normanne (*Cat.* pag. 208) per una peculiarità, che, a quanto ne so, sinora non è stata notata. Quelle monete, oltre della zecca di Messina, portan l'indicazione del mese e dell'anno quando furon coniate; *il mese di marzo dell'anno cinquecentoquarantanove.* La peculiarità consiste appunto in quella indicazione del mese; non che la cosa sia stata insolita affatto nelle monete musulmane, specialmente nelle fatimide di Sicilia, come può vedersi in questo stesso Catalogo; ma perchè non occorre altro esempio di ciò in tutta la monetazione normanna. A me pare evidente che si volle chiaramente indicare essere quella la prima moneta che si coniasse a Messina col nome di Guglielmo I; e ciò per una ragione che addurrò. Addì ventisette febbraio del 1154 era morto a Palermo Ruggiero, a cui successe nel regno suo figlio Guglielmo. Or quella

data cristiana risponde alli undici del mese di ḏu-l-ḥiǵǵah del 548 dell'era musulmana, la sola che si segnasse nelle monete normanne. Or come che mancassero pochi giorni appena a finire l'anno 548, la zecca avea già ammanite, e forse cominciate a mettere in corso, le nuove monete dell'anno 549 col nome del re Ruggiero, a principio del quale anno da alquanti giorni il re era già morto. Nelle prime monete quindi di re Guglielmo si volle appositamente notare il mese di marzo, col quale mese appunto cominciò l'anno 549, quasi ad annullare le altre di re Ruggiero, che inesattamente portavan la medesima data. Le quali ultime monete, devono essere rarissime, ed io ne ho trovate due appena; una nel Museo Nazionale di Palermo da me pubblicata al N. 7 della tavola annessa ai miei *Studi sulla numismatica arabo-normanna*, ed un'altra nel Museo Nazionale di Napoli, e risponde al N. 649 del Catalogo delle Monete del Medio evo e moderne compilato dal Fiorelli.

Vengo adesso alle monete arabo-normanne di argento e di rame. Anche quest'ultime richiedono uno studio speciale, che qui non è il caso di fare; onde io mi atterrò a notare quelle soltanto delle quali esiston originali alla Biblioteca di Palermo, epperò son registrate in questo catalogo.

N. 31 (*Cat.* pag. 202). Moneta di rame di re Ruggiero, pregevole per la indicazione dell'anno in cifre arabiche. La data 533 è stata letta bene dal solo San Giorgio Spinelli (*Mon. Cuf.* pag. 41 N. 178), sebbene non mi possa acconciare con lui che la prima cifra sia un ح iniziale di خمسماية.

N. 33 (*Cat.* pag. 203). Moneta di argento di re Ruggiero. San Giorgio (*Mon. Cuf.* pag. 46 N. 223), la dice di rame e vi legge la data del 547; e così Mortillaro dietro di lui (*Med.* pag. 71 N. 248). Amari (*St. dei Mus.* Volume III pag. 812, nota 1) sulla stessa incisione del San

Giorgio corresse la decina; però la data 534 è evidente negli originali.

N. 42 (*Cat.* pag. 206). Moneta di rame di re Ruggiero. Esistono due conî di questa moneta, l'esemplare della Biblioteca di Palermo è molto imperfetto epperò non l'ho riprodotto nella tavola. Nessuno, credo io, ne ha letto bene le leggende del Rov. le quali sono chiarissime nelle incisioni dello Spinelli e negli originali che ho avuti in mano dei Musei Nazionali di Napoli e di Palermo. Vi leggo dunque il nome di M s î n î (Messina) scritto correttamente, e l'anno 540 nei raggi della stella; mentre trovo ripetute le sei lettere indicative della decina negl'intervalli fra i raggi. San Giorgio Spinelli (*Mon. Cuf.* pag. 45 N. 212) vi lesse l'anno 544; Mortillaro (*Med.* pag. 70 N. 237), non so come, l'anno 545.

N. 43 (*Cat.* pag. 207). Moneta di rame di re Ruggiero. Nessuno ne ha letto la leggenda del Dr. (che trova riscontro nei diplomi) il nome della zecca e la data del 546 che si trovano nel Rovescio. San Giorgio (*Mon. Cuf.* pag. 70 N. 295) vi lesse l'anno 552 epperò l'attribuì a Guglielmo I. Il nome di Messina e il 6 della data 546, che mancano nei due esemplari della Biblioteca, sono chiarissimi in altri originali dei Musei di Napoli e di Palermo.

N. 59 (*Cat.* pag. 210). Moneta di rame di Guglielmo I. Fu coniata a Messina l'anno 550. San Giorgio (*Mon. Cufiche* pag. 56 N. 257) vi lesse l'anno 545; Mortillaro prima l'anno 568 onde l'attribuì a Guglielmo II (*Opere*, Vol. III, pag. 418), e poi (*Med.* pag. 78 N. 293) forse seguì San Giorgio.

N. 62-63 (*Cat.* pag. 211-212). Monete di argento di Guglielmo I. L'anno 55x fu letto bene da San Giorgio (*Mon. Cuf.* pag. 71 N. 301).

N. 64 (*Cat.* pag. 212). Moneta di rame di Guglielmo I. L'esemplare della Biblioteca di Palermo è molto incom-

pleto; Cfr. San Giorgio (*Mon. Cuf.* pag. 71 N. 298) che la dice di argento.

N. 74 (*Cat.* pag. 215). Moneta di argento di Guglielmo II. San Giorgio (*Mon. Cuf.* pag. 72 N. 305) e poi Mortillaro (*Med.* pag. 86 N. 347) l'attribuirono a Guglielmo I, perchè non lessero la leggenda del Rov. che contiene il titolo 'al musta'izz assunto dal solo Guglielmo II.

N. 76 (*Cat.* pag. 216). Moneta di rame di Guglielmo II; dello stesso tipo della precedente. San Giorgio (*Mon. Cufiche* pag. 72 N. 364) l'attribuì pure a Guglielmo I.

N. 77 e 82 (*Cat.* pag. 216-217). Monete di rame di Guglielmo II. San Giorgio (*Mon. Cuf.* pag. 90 N. 374 e 384) vi lesse bene le leggende.

N. 113 (*Cat.* pag. 219). Moneta di rame di re Tancredi e di suo figlio re Ruggiero. La leggenda araba del Dr. fu letta bene da tutti, meno del nome Tanqrîr, che fu sempre trascritto Tanqrîd.

MONETE DEI RE SVEVI DI SICILIA

Chiudono la serie delle monete arabo-sicule quelle coniate sotto i re svevi Enrico e Federigo coll' ultimo dei quali, forse prima della sua morte (a. 1250), si dileguò ogni vestigio dei musulmani nell'isola. E forse trenta anni innanzi erano state smesse le leggende arabiche nelle monete, perchè nelle imperiali di Federigo II (1220-1250) troviam sì qualche accenno a lettere cufiche nei margini delle monete, ma un accenno assai vago, non più una vera leggenda. Di Enrico e di Federigo poche son le monete arabiche che esistono nella Biblioteca di Palermo, cinque appena (*Cat.* pag. 220-223 N. 1-5); mentre la sesta (*Cat.* pag. 223 N. 6) appartiene all'epoca imperiale di Federigo, epperò il nome del sovrano è scritto soltanto in lettere latine.

E qui pongo fine al Catalogo delle monete arabe della Biblioteca Comunale di Palermo, quali si trovano alla fine del 1891, compiendo così un antico desiderio manifestatomi da Michele Amari. Nel quale Catalogo gli orientalisti troveranno molte mende, che facilmente correggeranno specialmente in quelle monete che sono state riprodotte nelle tavole fototipiche. Se poi gli studiosi vi troveranno qualche nuovo elemento giovevole alla Storia di Sicilia ne diano il merito principale al prof. Antonino Salinas, alla cui scuola nel Museo Nazionale palermitano ho appreso quel che so in fatto di monete; e agli illustri sindaci di Palermo, che di recente si son succeduti nella prima magistratura della città, GIULIO BENSO DUCA DI VERDURA, e prof. EMANUELE PATERNÒ DI SESSA, il primo dei quali mi diede l'incarico di compilare questo Catalogo, ed il secondo l'ha fatto stampare a spese del Municipio; a tutti e due quindi, com'è debito mio, rendo le grazie maggiori.

CALIFI AMAVIDI

An. dell'Egira 41-132; di Cr. 661-749

Hiŝâm b. ʿAbd 'al Malik

105-125; Cr. 724-743

1-2

Wâsiṭ; anno 120.

Dr. لا الـه الا
الله وحده
لا شريك له

Marg. بسم الله ضرب هذا الدرهم بواسط سنة
عشرين ومئة

Quattro cerchi; fra il secondo e il terzo cerchio una zona divisa da cinque anelletti in sezioni eguali.

Rov. الله احد الله
الصمد لم يلد و
لم يولد ولم يكن
له كفوا احد

Marg. محمد رسول الله ارسله بالهدى ودين الحق
ليظهره على الدين كله ولو كره المشركون

Tre cerchi; fra il primo e il secondo cerchio l'iscrizione marginale; fra il secondo e il terzo, cinque anelletti.

La moneta di Num. 2 manca di una terza parte.

AR. Peso gr. 2, 89.

CALIFI ABBASSIDI

An. Eg. 132-656; Cr. 749-1258

'Al Manṣûr

136-158; Cr. 754-775

3

Madînat 'as Salâm; anno 154.

Dr. لا اله الا
الله وحده
لا شريك له

Marg. بسم الله ضرب [هذا الدرهم بمدينة]
السلام سنة اربع وخمسين ومئة

Tre cerchi; gli annelletti o o o [o o o] o o o tangenti al primo e secondo cerchio.

Rov. محمد
رسول
الله

بخ بخ
Marg. ....بهدى ودين الحق ليظهره على
الدين كله ولو كره المش..

Quattro cerchi; l' iscrizione marg. nella zona fra il secondo e il terzo cerchio; gli anelletti, sul terzo e il quarto.

La moneta è mancante di un pezzo.

AR.

'Al Mahdî

158-169; Cr. 775-785

4

Madinât 'as Salâm; a. 160.

Dr.[1] Marg. بمدينة السلام سنة ستين ومئة

Quattro cerchi; fra il terzo e il quarto cerchio, zona con gli anell. o oo o [oo o oo].

Rov. محمد رسول
الله صلى الله
عليه وسلم
الخليفة المهدى

Tre cerchi; l'iscrizione marg. fra il primo e il secondo cerchio; gli anelletti sul secondo e terzo cerchio.

AR.

Moneta di rame foderata di argento e mancante di alcuni pezzetti della fodera.—Cfr. Amari *Storia dei Musulmani di Sicilia.* Vol. III, 816.

5

Madînat 'as Salâm; a. 161.

Dr. Marg. بمدينة السلام سنة احدى وستين ومئة

Rov. Come a N. 4.

Cerchi ed anelletti come a N. 4.

Bucata.

AR. P. gr. 2, 91.

---

[1]. Le iscrizioni del campo e del principio del margine del Dr. e quelle del margine del Rov. non si riproducono più essendo le stesse dei N. 1-3. I cerchi quasi sempre sono come al N. 4, più raramente come ai N. 1-3.

6

Madînat 'as Salâm; a. 162.

Dr. Marg. بمدينة السلام سنة اثنتين وستين ومئة

Rov. Come a N. 4.

Cerchi ed anelletti come a N. 4.

AR. P. gr. 2, 58.

7

'Al 'Abbâsîah; a. 163.

Dr. Marg. بالعباسية سنة ثلث وستين ومئة

Rov. بخ

محمد

رسول

الله

يزيد

Anell. o o o o o o

AR. P. gr. 2, 62.

8

'Al 'Abbâsîah; a. 164.

Dr. Marg. بالعباسية سنة اربع وستين ومئة

Rov. o

محمد

رسول

الله

يزيد

Anell. o o o o o o

AR. P. gr. 2, 62.

9

Madînat 'as Salâm; a. 164.

Dr. Marg. بمدينة السلام سنة اربع وستين ومية

Rov. محمد رسول
الله صلى الله
عليه وسلم
الخليفة المهدى
•

Anell. o oo o oo o oo

AR. P. gr. 2, 62.

10

Madînat 'as Salâm; a. 167.

Dr. Marg. بمدينة السلام سنة سبع وستين ومية

Rov. محمد رسول
الله صلى الله
عليه وسلم
الخليفة المهدى
بخ

Anell. o o o o

con cerchietto dentro ogni anell.

Bucata.

AR. P. gr. 2, 55.

'Ar Rašîd

170-193; Cr. 786-809

11

'Ifrîqîah (Africa); a. 176.

Dr. Marg. بافريقية سنة ست وسبعين ومئة

Rov.

بخ

محمد رسول

الله نبى

رحمة

نصر

Anell. o o o o o o

con punto dentro ogni anell.

Inedita.

AR. P. gr. 2, 84.

12

Madînat 'as Salâm; a. 179.

Dr. Marg. بمدينة السلام سنة تسع وسبعين ومئة

Rov. محمد رسول الله

مما امر به الامير الامين

محمد بن امير المومنين

جعفر

Marg. int. . . . . . .

Anell. o o [o]

con cerchietto dentro ogni anell.

AR. P. gr. 2, 60.

13

M a d î n a t Z a r a n g; a. 180.

Dr. Marg. بمدينة زرنج سنة ثمنين ومئة

Rov. محمد رسول الله

صلى الله عليه وسلم

الخليفة الرشيد

جعفر

Anell. oo oo oo oo

AR. P. gr. 2, 36.

14-15

'A l M u ḥ a m m a d î a h; a. 183.

Dr. Marg. بالمحمدية سنة ثلث وثمنين ومئة

Rov. Come il N. 12.

Anell. o oo [o] oo o oo

AR. P. gr. 2, 54.

2, 22.

16-18

'A l M u ḥ a m m a d î a h; a. 183.

Dr. Marg. بالمحمدية سنة ثلث وثمنين ومئة

Rov. س

محمد رسول

الله صلى الله عليه وسلم

مما امر به الامير الامين

محمد بن امير المومنين

جعفر

Anell. o o o o o o

con cerchietto dentro ognuno dei tre anell. più grandi.

AR. P. gr. 2, 67.

2, 63.

19

['Al Muḥammadîah?][1]; a. 184.

Dr. Marg. [بالمحمدية سنة ار]بع وثمنين ومية

Rov. Come il N. 16; sopra però علي, sotto بخ (?).

Anell. o o . . .

AR. P. gr. 2, 68.

20

['Al Muḥamma]dîah[2]; a. 1[8]5.

Dr. Marg. [بالمحم]دية سنة خمس [وثمنين] ومية

Rov. Come il N. 16; sopra però علي, sotto ع (?).

Anell. ooo oo [ooo] oo ooo oo

AR. P. gr. 2, 59.

21

'Al Muḥammadîah; a. 1[8]5.

Dr. Marg. بالمحمدية سنة خمس . . . . مية

Rov. Come il N. 16; sopra però و in vece di س.

Anell. ooo o ooo o ooo o

AR. P. gr. 2, 53.

---

[1]. Molto probabilmente è la moneta che nel catalogo di Tiesenhausen *Monete dei Califi orientali* N. 1365 è attribuita a Marw مرو بمدينة.

[2]. Sicuramente è la stessa moneta notata da Tiesenhausen, *o. c.* a N. 1380. Il nostro esemplare quantunque incompleto, esclude l'attribuzione a **Marw**.

22

Madînat 'as Salâm; a. 187.

Dr. Marg. بمدينة السلام سنة سبع وثمنين ومئة

Rov. محمد
رسول
الله

Anell. oo oo oo oo oo oo

AR. P. gr. 2, 85.

23

Madînat 'as Salâm; a. 188.

Dr. Marg. بمدينة السلام سنة ثمان وثمنين ومئة

Rov. Come a N. 22; sotto il terzo rigo: ة.

Anell. o o o o o

AR. P. gr. 2, 52.

24

Madînat Balḫ; a. 188.

Dr. Marg. بمدينة بلخ سنة ثمان وثمنين ومئة

Rov. و
محمد رسول الله
مما امر به الامير المامون
عبد الله بن امير المومنين ولى
ولى عهد المسلمين
بخ

Anell. oo ooo oo ooo oo ooo

AR. P. gr. 2, 61.

25

Ma'din 'aś Śâś; a. 190.

Dr. Marg. بمعدن الشاش سنة تسعين ومئة

Rov.

على

محمد رسول الله

مما امر به الامير المامون

عبد الله بن امير المومنين ولى

ولى عهد المسلمين

النصر

Anell. o o o o o

AR. P. gr. 3, 10.

26

Madînat 'as Salâm; a. 190.

Dr. Marg. بمدينة السلام سنة تسعين ومئة

Rov.

محمد

رسول

الله

ة

Anell. oo oo [oo oo oo]

AR. P. gr. 2, 68.

27-28

Madînat 'as Salâm; a. 192.

Dr. Marg. بمدينة السلام سنة اثنتين وتسعين ومئة

Rov. Come a N. 26.

Anell. oo oo oo [oo oo]

AR. P. gr. 2, 75.

'Al Muhtadî

255-256; Cr. 869-870

29

Madînat 'as Salâm; a. 255.

Dr. Marg. int. [بمدينة] السلام سنة خمس وخمسين ومايتين

» est. . . . . . .

Rov. لله

محمد

رسول

الله

المهتدى بالله

•

Marg. . . . . . .

Inedita.

AR. P. gr. 3, 80.

'Al Mu'tamid

256-279; Cr. 870-892

30-31

Nișîbîn; a. 2x4 [1]

Dr. لا اله الا

الله وحده

لا شريك له

المفوض الى الله

---

[1]. Sicuramente dell'a. 274. Cfr. La Voix, *Khal. orient.* N. 1040.

Marg. int. . . . . بين . . . اربع سنة بنصيبين

» est. Tracce della legg. لله الامر الخ

لله

محـــــمـــد

رســـــول

الـــــلـه

المعتمد على الله

Marg. Tracce della legg. محمد رسول الله الخ

AR. P. gr. 3, 49.
2, 52.

32

N i ṣ î b î n ; a. 27x [1]

Dr. Marg. int. بنصيبين . . . . وسبعين ومايتين

Rov. Come il N. 30; sotto il 5° rigo ذو الوزارتين

AR. P. gr. 2, 54.

33

'A l M a w ṣ i l ; a. 2x6 [2]

Dr. Marg. int. . . . صل سنة ست . . ومايتين

Rov. Come il N. 30; sotto il 5° rigo : م

AR. P. gr. 2, 59.

34

Del tipo di N. 30; ma le legg. marginali molto incomplete.

AR. P. gr. 3, 42.

---

[1]. Molto probabilmente dell'a. 272. Cfr. La Voix, *o. c.* N. 1039.

[2]. Le tracce delle lettere fanno assegnare alla moneta l'a. 266. Cfr. Tiesenhausen, *o. c.* N. 2038.

'Al Muktafî

289-295; Cr. 902-908

35

'Ar Râfiqah; a. 290.

Dr.

لا الــه الا
الـله وحـده
لا شريك له

Marg. int. بسم الــله ضرب هذا الدرهم بالرافقة
سنة تس[عين] ومايتين

Rov.

لله
محــمـــد
رســـول
الــــله
المكتفى بالله

AR. P. gr. 3, 29.

'Al Muqtadir

295-320; Cr. 908-932

36

'Al Mawṣil; a. . . .

Dr.

لا الــــه الا
الـــله وحـده
لا شريك لـه
ابو العباس بن
امير المومنين

Marg. int. بسم الله . . . وصل سنة . . .

Rov. لله
محمد
رسول
الله
المقتدر بالله

AR. P. gr. 2, 85.

37-39

Come il N. 36; leggende incomplete.

AR. P. gr. 3, 02 e 2, 48.

'Ar Râḍî

322-329; Cr. 934-940

40

'Ar Raḥbah; a. [3]23.

Dr. Marg. int. . . . . بالرحبة سنة ثلث وعش

Rov. لله
محمد
رسول
الله
[الرا]ضى بالله

AR. P. gr. 3, 70.

41

Madînat 'as Salâm; a. 328.

Dr. لا اله الا
الله وحده
لا شريك له
ابو الفضل بن
امير المومنين

Marg. int. بمدينة السلام سنة ثمان وعشرين وثلث ماية

Rov. لله

محـــمـــد

رســـــول

•

الـــــله

الراضى بالله

AR. P. gr. 2, 18.

'Al Muttaqî

329-333; Cr. 940-944

42

Nişîbîn; a. [32]9.

لا الـــــه الا

الـــــله وحـده

لا شريك لـــــه

ابو الحسين بجكم

مولى امير المومنين

Marg. int. . . . . تسع سنة بنصيبين

Rov. لله

محـــمـــد

رســـــول

•

الـــــ[له

المـ]تقى بالله

Inedita [1].

AR. P. gr. 2, 50.

[1]. Cfr. TIESENHAUSEN, *o. c.* N. 2441, e *Cat. Br. Mus.* Vol. IX, pag. 256.

'Al Mustakfî

333-334; Cr. 944-946

43

'Anṭâkîah (Antiochia)[1]; a. 333.

Dr. لا الـه الا
الـلـه وحده
لا شريك له
الـمـظـفـر
ابـو الـوفـا

Marg. int. بسم الله [ضر]ب هـذ[ا] الـدر[هـ]م بانطاكية
سنة ثلث وثلثين [وثلث] ماية

Rov. لله
محـمـد رسـول
الـلـه صلى الـلـه
عـلـيـه وسـلـم
الم[ستك]فى بالله
الخليفة

AR. P. gr. 2, 87.

---

[1]. Correggasi la interpretazione che di questa moneta diede AMARI, nella *Rivista orientale* di A. De Gubernatis, Anno I, pag. 631, Firenze, 1867 — Cfr. *Cat. Br. Mus.* Vol. II, N. 617, pag. 190; ivi però manca la zecca, e nel Rov. sopra: [ابو؟], sotto: الحسن؟.

44

D i m a ś q (Damasco); a. 3[3]4.

Dr. لا الـٰـه الا
الـله وحده
لا شريك له
Marg. بدمشق سنة ارب[ع وثلثي]ن وثلاث مايه

Rov. لله
محـــمـــد
رسول الـــلـه
صلى الله عليه
المستكفى بالله
. . . . .

Inedita.

AR. P. gr. 2, 94.

CALIFI AMAVIDI

MONETE DI BRONZO

1

Dr. لا اله
الا الله
وحده

Rov. محمد
رسول
الله

Grossi caratteri. Nel Dr. e nel Rov. due cerchi lineari.

Diam. mm. 19. P. gr. 2, 84.

2

Leggende come a N. 1. Di stile diverso. Nel Dr. e nel Rov. cerchio a puntini.

D. mm. 18. P. gr. 2, 80.

3

Leggende come a N. 1. Di stile diverso. Nel Dr. semplice cerchio; nel Rov. cerchio con raggi.

D. mm. 21. P. gr. 3, 50.

4

Dr. لا الـه
الا الـله
وحـده

Rov. محمد
رسـول
الـله°

Grossi caratteri.

D. mm. 20. P. gr. 2, 78.

5

Dr. لا الـه
الا الـله*
وحـده

Rov. محمد
رسـول
الـله

Nel Dr. e nel Rov. un cerchio.

D. mm. 22. P. gr. 3, 28.

6

Dr. لا الـه
الا الـله*
وحـده

Rov. محمد
رسـول
الـله

Nel Dr. e nel Rov. un cerchio.

D. mm. 20. P. gr. 3, 12.

7-8

Dr. لا الـه
الا الـــلـه
*
وحـده

Rov. ب
محمـد
•
رســـــول
الـــلـه

Nel Dr. e nel Rov. cerchio lineare.

D. mm. 21. P. gr. 3, 29.
2, 94.

9

Dr. لا اله ا
لـله وحـد (sic)
لا شـ . . .

Due cerchi lineari.

Rov. In centro: Astro dentro una luna crescente.

Marg. (sic) للـه | سول | ر | محمد

Cerchio lineare.

D. mm. 15. P. gr. 2, 58.

10

D i m a š q (Damasco)

Dr. لا الـه
الا الـــلـه
وحـده

Rov. *

ضرب

بدمشق

Fra i due righi: Astro dentro una luna crescente.

Nel Dr. e nel Rov. due cerchi lineari.

Anell. o [o o o o]

D. mm. 16. P. gr. 2, 32.

11

D i m a ś q (Damasco).[1]

Dr. لا اله

الا الله

وحده

Tre cerchi:

Rov. ضرب

هذا الفلس

بدمشق

Marg. . . . . بسم الله

Cerchio.

D. mm. 18. P. gr. 2, 69.

12

'A r R a q q a h.

Dr. In centro: Palma

Marg. لا اله الا الله وح[ده]

Rov. In centro: Astro dentro una luna crescente.

Marg. ضرب [هذا] الفلس بالرقة

Le legg. marg. dentro due cerchi.

D. mm. 15. P. gr. 2, 57.

---

[1]. Cfr. La Voix, *o. c.* pag. 377, N. 1447.

13

'Ar Raqqah.

Come il N. 12. Nel Dr. però manca la palma.

D. mm. 17. P. gr. 2, 42.

14

'Ar Ramlah.

Dr. In centro: Palma

Marg. . . . . . وحده الا الله . . .

Rov. In centro: Astro dentro una luna crescente.

Marg. . . . الفلس بالرملة . . .

Le legg. marg. fra due cerchi.

D. mm. 15. P. gr. 2, 76.

15-16

Ṭabarîah (Tiberiade).

Dr. لا اله
الا الله
وحده

Tre cerchi lineari.

Rov. محمد
رسول
الله

Marg. الفلس بطبرية . . . .

D. mm. 18. P. gr. 4, 17.
3, 49.

17

Ṭabarîah (Tiberiade).

Dr. لا اله
الا الله
وحده

Tre cerchi lineari.

Rov. ب
محمد
رسول
الله

Marg. بسم الله ضرب هذا الفلس بطبرية

D. mm. 18. P. gr. 3, 20.

18-19

Wâsiṭ; anno 120.

Dr. لا اله الا
الله وحده لا
شريك له

Tre cerchi; fra il secondo e terzo cerchio anell. o o o o o.

Rov. محمد
رسول
الله

Marg. بسم الله ضرب هذا الفلس بواسط سنة
عشرين ومئة

Tre cerchi; la legg. marg. fra il primo ed il secondo cerchio.

D. mm. 20. P. gr. 2, 59.
2, 40.

CALIFI ABBASSIDI

MONETE DI BRONZO

20

'Al Ġazîrah.

Dr.

لا الـه

الا الـــلـه

وحــده .

Marg. امر الامير العباس [بن محمد اعز الله نصره]

Rov.

محمد

رســــول

الـــلـه

Marg. بسم الله ضرب هذا الفلس بالجزيرة

Le legg. marg. del Dr. e del Rov. fra due cerchi lineari.

D. mm. 19. P. gr. 3, 05.

21

Ḥims (Emessa).[1]

Dr.

مما امـــر بـــه

الامـــيـــر

عبد الله بن[علي]

Cerchio.

Rov.

على يـدى

عبد الكريم

بحمص.

Due cerchi, fra i quali gli anell. o o [o o].

D. mm. 17. P. gr. 2, 44.

---

[1]. Cfr. TIESENHAUSEN, *o. c.* N. 2565, dove il terzo rigo del Rov. è letto محمد.

22

Qinnasrîn; a. 157.

Dr.

لا] الـــــه الا
الـــــله] وحده
لا شريك لـــه
على يدى احمد

Marg. . . . . الفلس بقنسرين سنة سبع وخم]سين ومئة]

Tre cerchi: il primo ed il terzo, a puntini; il secondo, lineare; la legg. marg. fra il primo ed il secondo cerchio.

Rov.

محـــمــد
رســـ]ول
الـــــله
بخ بخ]

Marg. مما امر]به الامير موسى مولى امير المومنين اعز الله] نصره

Fra la legg. del campo e quella del marg. cerchio a catenella.

D. mm. 22. P. gr. 4, 43.

23

'Al Kûfah (Cufa); a. 163.

Dr.

لا الـــه الا
الــلـه وحـده
لا شريك لـه

Tre cerchi; anell. o o o o o

Rov.

محـــمـــد
رســــــول
الــــــلـه
عدل

Marg. مما امر به [المهدى محمد امير المومنين
بالكوفة] سنة ثلث وستين ومئة

Tre cerchi; la legg. marg. fra il primo ed il secondo cerchio.

D. mm. 19. P. gr. 3, 60.

CALIFI AMAVIDI DI SPAGNA

An. Eg. 138-422; Cr. 756-1031

'Al Ḥâkam II

350-366; Cr. 961-976

1

Madînat 'az Zahrâ; a. 359.

Dr. لا الـه الا
الـله وحده
لا شريك له
عامر

Marg. بسم الله ضرب هذا الدرهم بمدينة الزهرا
سنة تسع وخمسين و *(sic)*

Tre cerchi.

Rov. الامام الحكم
امير المومنين
المستنصر بالله

Marg. محمد رسول الله ارسله بالهدى ودين
الحق ليظهره على الدين كله

I tre 'alif iniziali del campo del Rov. riuniti in modo da formare una fuseruola; le parole الامام الحكم scritte erratamente الماما الحكم.

AR. D. mm. 23. P. gr. 2, 52.

IDRISITI DI AFRICA

An. Eg. 172-212; Cr. 788-827

Ḫ a l a f

Governatore di B a d ʿ a h

1-2

B a d ʿ a h ; a. 176.

Dr. لا الـــه الا
الله وحده
لا شريك له

Marg. بسم الــلــه ضرب هذا الدرهم ببدعة سنة
ست وسبعين ومئة

Rov. خلف
محـــمـــد
رســـــول
الــــــلــه
خلف

Marg. مما امر به خلف بن المطا (?) امر بالحق
والوفا على البر والتقوى بركة [من اللة]

Anell. o o o o o o

con pallina dentro ogni anell.

In un esemplare bucato, punto nei due خلف del campo del Rov.

Riconiate.

AR. D. mm. 26. P. gr. 2, 35.
2, 22.

SAFFARIDI

An. Eg. 255-298; Cr. 868-910
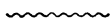
'Amr b. 'Al Layṯ

265-287; Cr. 878-900

1

Il nome della zecca è svanito; a. 286 (?).

Dr. لا اله الا
الله وحده
لا شريك له

Marg. بسم الله ضرب هذا الدرهم . . . . سنة
سنة *(sic?)* وثمنين ومايتين

La legg. marg. fra due cerchi.

Rov. [الله]
محمد
رسول الله
المعتـ[ضد] بالله
عمرو بن الليث

Marg. . . . . ودين الحق ليظهره على . . .

Tre cerchi; la legg. marg. fra il primo e il secondo cerchio.

AR. D. mm. 25. P. gr. 2, 95.

HAMDANITI

An. Eg. 317-394; Cr. 929-1003

Nâṣir 'ad Dawlah

317-358; Cr. 929-960

con

Sayf 'ad Dawlah

1

Il nome della zecca è svanito; a. 33x[1]

Dr.

لا الـــه الا
الـــله وحـــده
لا شريك لـــه
ابو منصور بن
اميـر المومنيـن
[سيف الدو]لة
[ابـــو الحسـ]ـن

Marg. int. بسم الله ضرب هذا الدرهم . . . ثلثين
وثلث ماية

» est. لله الامر الخ

---

[1]. Il nome del califo Muttaqî assegna l'anno 333 come limite in cui potè essere coniata la moneta.

Rov. للّه
محمد
رسول الله
المتقى لله
ناصر الدولة
ابو محمد

Marg. محمد رسول ——— المشركون

AR. D. mm. 26. P. gr. 3, 23.

2

'Al Mawṣil; a. 354.

Dr. لا اله الا الله
وحده لا شريك له
سيف الدولة
ابو الحسن

Marg. int. . . . وصل سنة اربع وخمسين
وثلث ماية

» est. لله الامر الخ

Rov. للّه
محمد رسول الله
صلى الله عليه وسلم
المطيع لله
ناصر الدولة
ابو محمد

Marg. محمد رسول الله الخ

AR. D. mm. 24. P. gr. 2, 57.

3

'Al Mawṣil; a. 356.

Dr. Marg. . . . . بالموصل سنة ست وخم

Come a N. 2.

AR. D. mm. 27. P. gr. 3, 14.

4

Il nome della zecca è svanito; a. 35x.

Dr. Marg. خمسين وثلث ماية . . .

Rov. Come a N. 2; nel Dr. sotto il quarto rigo: مصفا.

Bucata.

AR. D. mm. 23. P. gr. 1, 84.

5

Il nome della zecca è svanito; a. . . .

Come a N. 2.

AR. D. mm. 24. P. gr. 2, 40.

6

Il nome della zecca è svanito; a. . . .

Dr.
لا اله الا
الله وحده
لا شريك له
سيف الدولة
ابو الحسن

Marg. . . . .

Rov. Come a N. 2; sotto: د.

Marg. int. محمد رسول الله الخ

» est. . . . . . .

AR. D. mm. 25. P. gr. 3, 47.

Nâṣir 'ad dawlah

con

'Abû Ṭaġlib

7

Niṣîbîn; a. [3]57.

Dr.

لا الـه الا الـــلـه
وحده] لا شريک لـه
ابو تغلب فضل الله
الـغـضـنـفـر
مصفا حرف

Marg. int. . . . . وخم سبع] سنة] صيبيين . . .

Rov.

لـــلـه
محمد] رسـول الـــلـه
صلى الله عليه وسلم
الـمـطـيـع لـــــلـه
ناصر] الدولة ابو محمد
. . . . .

Marg. . . . . .

AR. D. mm. 26. P. gr. 2, 80.

'Abû Taǵlib

358-369; Cr. 968-979

con

'Abû 'al Barakât

8

'Al Mawṣil; a. 358.

Dr. لا اله الا الله
وحده لا شريك له
ابو البركات
لطف الله
مصفا

Marg. int. بالمو[صل] سنة ثمان وخمسين وثلث ماية

» est. لله الامر الخ

Rov. لله
محمد رسول الله
صلى الله عليه وسلم
المطيع لله
ابو تغلب فضل الله
الغضنفر

Marg. محمد رسول الخ

AR. D. mm. 29. P. gr. 3, 60.

9

N i ṣ î b î n ; a. 359.

Dr.

لا اله الا الله
وحده لا
شريك له
ابو البركات
لطف الله

Marg. int. [بنصيبين سنة تسع وخمسين وثلاث ماية]

Rov. Come a N. 8.

AR. D. mm. 23. P. gr. 2, 09.

10

N i ṣ î b î n ; a. 35*x*.

Dr.

لا اله الا الله
وحده لا شريك له
ابو البركات
لطف الله
مظفر
حزف

Marg. int. بنصيبين . . . وخمسين وثلاث ماية

Rov. Come a N. 8.

AR. D. mm. 25. P. gr. 2, 40.

SELGIUQIDI DI RÛM

An. Eg. 470-708; Cr. 1077-1308

Kay-Kâwus I

607-616; Cr. 1210-1219

1

Mancante del nome della zecca e della data.[1]

Dr. Dentro un doppio quadrato, lineare e a palline:

الامام الـنـا
صر لدين الله
امير المومنين

Negli spazî fra il quadrato (e un cerchio esterno):

الله ل | رسو مد . | . . . | . . .

Rov. Lo stesso Dr. incuso.

AR. D. mm. 21. P. gr. 2, 87.

---

[1]. La moneta manca del Rov.; però il nome del califo Nâṣir (575-622) e molto più il tipo la fanno attribuire a Kay-Kâwus I. Cfr. *Cat. Mus. Br.* III, pag. 55 N. 112 e segg.

Kay-Qubâd I

616-634; Cr. 1219-1236

2

Senza nome di zecca, nè data.

Dr. Uomo a cavallo a dr. che colla lancia trafigge un Leone; intorno:

الناصر لدين الله | امير المومنين

Rov. الملك المنصور
كيقباد بن كيخسرو
نصير امير المومنين
Sotto: fiorone.

Punti: المنصور — كيقباد

BR. D. mm. 30. P. gr. 8.

3

Il nome della zecca è svanito; a. . . .

Dr. . . . .

. . . .
: كيخسرو :
: كيقباد بن :
[illegible]

Rov. المومنين
: الامام الناصر :
: * * * :
: [لدين الله امير] :
. . . .

Varî punti.

BR. D. mm. 20. P. gr. 3, 41.

4

Senza nome di zecca, nè data.

Dr. Dentro un cerchio di palline:

[السـلـ]طـان

[المعظم] كيقباد

[بـن كيـ]خسرو

Rov. Dentro un cerchio di palline:

[المومنين]

الامام [الناصر]

لدين الـلـه

امير

AR. D. mm. 20. P. gr. 2, 65.

5

Senza nome di zecca, nè data. [1]

Dr. Dentro un cerchio di palline:

السلطان

المعظم كيقب[اد]

بن كيخسرو

Rov. Dentro un cerchio di palline:

الظاهر با

مر الله امير

المومنين

BR. D. mm. 20. P. gr. 2, 55.

---

[1]. Il nome del califo Ẓâhir fa assegnare alla moneta la data del 622 o del 623.

6

Il nome della zecca è svanito; a. . . .[1]

Dr. Dentro un cerchio di palline:

ضرب (?)
السلطان العظم (sic)
كيقباد بن كيخسرو

Rov. Dentro un cerchio di palline:

الامام
المستنصر بالله
امير المومنين

Varî punti.

BR. D. mm. 24. P. gr. 2, 55.

Kay-Ḫusrû II

634-643; Cr. 1236-1245

7

Qunîah; a. 6[3]9.

Dr. Dentro un cerchio lineare:

Leone a dr. sormontato dal Sole; tre stelle a sei punte, sulla coda, sotto il ventre e fra le zampe anteriori del Leone. Sopra:

الامام المستنصر بالله امير المومنين

[1]. Il nome del califo Mustanṣir fa assegnare alla moneta uno degli anni che corsero dal 623 al 634.

Rov. Dentro un cerchio lineare:

ضرب بقونية
السلطان الاعظم
غياث الدنيا والدين
كيخسرو بن كيقباد

AR. D. mm. 22. P. gr. 2, 75.

8

Siwâs; a. 641.

Dr. Dentro un cerchio di palline:

Leone a dr. sormontato dal (Sole); sotto il ventre e fra le zampe anteriori, punto; sopra:

الامام المستعصم بالله امير المو

(a sin. del sole: منين)

Rov. Dentro un quadrato:

السلطان الا
عظم كيخسرو
بن كيقباد

Negli spazî fra il quadrato e un cerchio di palline:

ضرب بسيبوا | س فى سنة | احد اربعين | وستماية

Varî punti.

AR. D. mm. 22. P. gr. 2, 88.

9

S î w â s ; a. 64*x*.

Dr. Dentro un cerchio di palline:

Uomo a cavallo con una lancia a dr. a sin. croce.

In giro: Leggenda armena preceduta da croce, e seguita da stella:

✠ Hetom Tachavor haios *

cioè:

Hetom Armenorum rex [1]

Rov. Dentro un cerchio di palline:

Alcune lettere coi punti diacritici.

AR. D. mm. 24. P. gr. 2, 95.

---

[1]. Cfr. Adler, *Museum cuf.* Pars I, 159, dove molto probabilmente è sbagliata la lettura della data (anno 637), parendomi assai difficile che la moneta ivi pubblicata sia diversa di quella della Biblioteca Comunale di Palermo. Vedasi pure Fraehnii *Opuscolorum Postumorum* Pars II, pag. 237.

Kay-Ḫusrû III

666-682; Cr. 1267-1283

10

Ma'adin .....; a. 6*xx*.

Dr. Dentro sei foglie di palline chiuse da un cerchio lineare:

*
الملك لله
* *

Marg. ضرب بمعدن .... سنة اصعـ ستماية

Rov.
السلطان الاعظم
غياث الدنيا والدين
كيخسرو بن قلج ار
سلان

Sopra e in centro: ornati. Varî punti.

AR. D. mm. 22. P. gr. 3, 02.

URTUQIDI DI KAYFÂ ED ÂMID

An. Eg. 495-629; Cr. 1101-1231

Quṭb 'ad dîn Sukmân II

581-597; Cr. 1185-1200

1

Senza nome di zecca; a. 5[94].[1]

Dr. Mezza figura di faccia con elmo e nimbo, avente nella destra lo scettro (e nella sin. il globo).

Marg. سنة [اربع وتسعين] وخمس ماية

Rov.

Nel Dr. e nel Rov. cerchio di palline.

BR. D. mm. 25. P. gr. 7, 77.

---

[1]. Cfr. LANE POOLE, *Coins of the Urtuki Turkumans* (*Numismata Orientalia,* parte II) pag. 20, N. 18, da cui sono state supplite le parti mancanti di questa moneta.

Rukn 'ad dîn Mawdûd

619-629; Cr. 1222-1231

2

Âmid; a. 621.[2]

Dr. Piccola Aquila imperiale in un cerchio dentro un quadrato, chiuso da un altro cerchio:

Negli spazî fra il cerchio interno e il quadrato:

ضرب | بآمد | سنة | ٦٢١

Negli spazî fra il quadrato ed il cerchio esterno:

[الملك المسعود | ركن الدين | مودود بن | [محمد بن ارتق

Rov. La medesima disposizione di cerchi e di quadrato, come nel Dr. se non che il cerchio interno è decorato di quattro occhielli.

Dentro il cerchio interno:

الملك [الكامل]

Negli spazî fra il cerchio interno e il quadrato:

الملك | الا | شرف | موسى

Negli spazî fra il quadrato e il cerchio esterno:

الله

لا اله الا الله | محمد رسول | الامام الناصر | لدين الله

امير المومنين

BR. D. mm. 25. P. gr. 8, 05.

---

[2]. Lane Poole, *o. c.* pag. 22, N. 24.

URTUQIDI DI MÂRIDÎN

An. Eg. 502-712; Cr. 1108-1312

Timurtâṡ

516-547; Cr. 1122-1152

1

Senza nome di zecca, nè data.

Dr. Dentro un cerchio lineare:

Testa diademata a dr.

Marg. VIC . . . O NIΛVG

Rov. Dentro un cerchio lineare:

تمرتاش ابن
[اي]لغازى ابن ارتق
الملك العا[لم]

Marg. . . . . .

Inedita.

BR. D. mm. 23. P. gr. 5, 42.

2

Come il N. 1; di conio diverso; nel Dr. più incompleta.

Inedita.

BR. D. mm. 25. P. gr. 6, 12.

'A l p î

547-572; Cr. 1152-1176

3

Senza nome di zecca, nè data.[1]

Dr. Dentro un cerchio di palline:

Testa a dr.; sul collo:

نجم الدين

Rov. Dentro un doppio cerchio: l'interno, lineare; l'esterno, di palline:

ايل غازى
ملك امرا
ابو المظفر
البى بن

fiorone.

BR. D. mm. 30. P. gr. 13, 70.

4

Senza nome di zecca; a. 558.[2]

Dr. Busto con diadema volto verso sin.

Marg. الملك العالم العادل نجم الدين ملك ديار بكر

Cerchio di palline.

---

[1]. Lane Poole, *o. c.* N. 29.
[2]. Lane Poole, *o. c.* Varietà del N. 32, ivi non notata.

Rov. Busto coronato di faccia.

Marg. ابو المظفر البى بن تمرتاش بن ايل غازى بن ارتق ثمان

Ai lati del busto: a sin. وخمسين
a dr. وخمسماية

Cerchio di palline.

BR. D. mm. 31. P. gr. 14, 30.

5-8

Senza nome di zecca, nè data.[1]

Dr. لا اله الا الله
Due teste di faccia, l'una una poco rivolta dall'altra
محمد رسول الله

Cerchio di palline.

Rov. نجم الدين
Testa di faccia con un cerchio incompleto di grosse palle
البى بن ايل غازى

Le leggende dei lati fra due cerchi di palline.

BR. D. mm. 29. P. gr. 10, 73.
10, 45.
9, 80.
8, 09.

---

[1]. Il nome del califo **Mustanǵid** restringe l'epoca della coniazione di questa moneta e della seguente fra gli anni 566 a 575. Lane Poole, *o. c.* N. 34.

9

Come i N. 5-8;

però بالله المستنجد a sin. e امير المومنين a dr.[1]

BR. D. mm. 30. P. gr. 10, 60.

'Îl Gâzî

572-580; Cr. 1176-1184

10

Senza nome di zecca; a. 577.[2]

Dr. Due busti diademati di faccia: quello a sin. più grande dell'altro a dr. (Copiata da una moneta di Eraclio I e suo figlio Eraclio Costantino).

Sopra: سبع وسبعين خمس مايۃ

Cerchio di palline.

Cerchio di palline.

BR. D. mm. 33. P. gr. 14, 52.

---

[1]. LANE POOLE, *o. c.* N. 34 varietà (a).
[2]. LANE POOLE, *o. c.* N. 35.

11

Senza nome di zecca, nè data.[1]

Dr.

بن البى بن

Dentro quadr. di pall.:

Testa a dr. con diadema ornata di gioie (Copiata da una moneta di Costantino I).

تمرتاش بن

Cerchio di palline.

Rov.

ايل غازى

[لمولنا] الملك العالم

[العادل قطب] الدين

[ملك الامرا شاه]

[ديار بكر]

Cerchio di palline.

BR. D. mm. 32. P. gr. 8, 59.

1. Lane Poole, *o. c.* N. 41.

Yûluq 'Arslân

580-597; Cr. 1184-1200

12

Senza nome di zecca; a. 589.[1]

Dr. Quattro figure; quella di centro seduta in atteggiamento dimesso; l'altra di dietro ad essa, con faccia di profilo e il braccio destro alzato; ai due lati, una figura in piedi: quella a sin. con braccia alzate, l'altra a dr. con braccia abbassate. Dinanzi alla figura seduta, mezzaluna; dietro, una pallina.

Cerchio di palline.

Rov.

الامام الـنـا
v
صر للـديـن
امير المومنين

Marg. حسام الدين° ملك دياربكر يولق ارسلان
بن ايل غازى بن ارتق سنة تسع وثمانين °خما°

La legg. marg. fra due cerchi lineari.

BR. D. mm. 30. P. gr. 11, 90.

---

[1]. Lane Poole, *o. c.* Probabilmente la varietà (*b*) del N. 48, dove però non è notata la mezzaluna dinanzi la figura seduta, e خما è letta وخمساية.

13

Come la precedente; però dinanzi la figura seduta una stella; la legg. marg. del Rov. fra due cerchi: l'interno lineare; l'esterno di palline. [1]

BR. D. mm. 30. P. gr. 12, 14.

14

Senza nome di zecca; [a. 596]. [2]

Dr. Figura con elmo, vestita di armatura in tutto il corpo; seduta colle gambe incrocicchiate; avente nella mano destra una spada che passa dietro la testa in modo orizzontale, e nella sinistra una testa recisa con elmo piumato:

Sotto fiorone: a dr. le seguenti parole scritte di traverso:

[نور] الدين اتا
بك

Cerchio di palline.

Rov.
الناصر لدين
الله امير
المومنين

Marg. int. الملك الافضل على والملك الظاهر غازى
بن الملك الناصر

» est. [حسام الدين يولق ارسلا]ن ايل غازى
بن ارتق ضرب سنة [ست وتس

Le legg. marg. fra due cerchi lineari.

BR. D. mm. 31. P. gr. 14, 55.

---

1. Lane Poole, *o. c.* varietà (*a*) del N. 48.

2. Lane Poole, *o. c.* N. 53.

'Urtuq 'Arslân

597-637; Cr. 1200-1239

15

Mâridîn; a. 599.[1]

Dr. Centauro con elmo a dr. avente un arco teso a sin. Negli spazî attorno la figura:

بماردين سـ | نة تسع وتسعـ | ين و | خمسـ | ماية

Cerchio lineare.

Rov.

Cerchio lineare.

BR. D. mm. 27. P. gr. 9, 25.

16

Mâridîn; a. 606.[2]

Dr. Uomo colle mani alzate sedente sopra un Leone; le estremità della cintura svolazzano dietro.

Marg. الملك العالم العادل ناصر الدين ارتق

ارسلان ملك دياربكر

Cerchio lineare.

---

[1]. Lane Poole, *o. c.* N. 60.
[2]. Lane Poole, *o. c.* N. 61.

Rov. وست

الامام الناصر
لدين الله امير
المومنين

Marg. الملك العادل سيف الدين ابو بكر ابن
ايوب ضرب بماردين سنة

Cerchio lineare.

BR. D. mm. 28. P. gr. 10, 48.

17-20

Senza nome di zecca; a. 611.[1]

Dr. Testa laureata di faccia, volta verso sin.

Marg. ناصر الدنيا والدين ارتق ارسلان ملك ديار بكر

Cerchio lineare.

Rov. * ٦١١ *

ابو العباس احمد
الناصر لدين الله
امير المومنين
الملك العادل ابو
بكر بن ايوب

Cerchio lineare.

Le leggende sono completate da tutti i quattro esemplari.

BR. D. mm. 22. P. gr. 6, 02.
5, 95.
5, 80.
4, 82.

---

[1]. Lane Poole, *o. c.* N. 62.

21-22

Senza nome di zecca, a. [6]20. [1]

Dr. Testa a dr. (Copiata da una moneta di Nerone).

Marg. الملك المنصور ناصر الدنيا والدين ارتق

ارسلان

Rov.

عشرين

[سنة [illegible]] النـاصر لدين الله

امير المومنين

الملك الكامل

ناصر الدين محمد [وستمائة]

بن ايوب

BR. D. mm. 28. P. gr. 15, 13.
13, 58.

23

Senza nome di zecca, a. 62[3]. [2]

Dr. Testa di faccia con lunghe ciocche di capelli.

Marg. السلطان المعظم علا الدنيا [كيقباد] بن كيم

[a sinistra della testa خسـ]
[a dritta della testa رو] = خسرو

Cerchio lineare.

Rov.

وعشرين و

[سنة ثلث] الامام

المستنصر بالله

امير المومنين [ستمائة]

الملك المنصور

ارتق

Cerchio lineare.

BR. D. mm. 30. P. gr. 14, 08.

1. Lane Poole, *o. c.* N. 65.

2. Lane Poole, *o. c.* N. 66.

24-25

Kayfâ; a. 6[28]. [1]

Dr. Dentro una stella a sei punte formata da una linea punteggiata fra due linee lisce:

الامام
المستنصر
بالله امير المو
منين

Negli spazî fra la stella ed un triplo cerchio formato della stessa maniera:

لا اله | الا ا | لله | محمد | رسول | الله

Rov. Dentro una stella formata come nel Dr.

محمد
الملك الكامل
الملك المنصور
ارتق

Negli spazî marginali come nel Dr.:

ضرب | بكيف | (سنة | ثمان ° | ° عشرين) | وستماية

Bucate.

AR. D. mm. 20. P. gr. 2, 55.
2, 40.

---

[1]. Lane Poole, *o. c.* N. 73.

Ġâzî I

637-658; Cr. 1239-1260

26

Mâridîn; a. 655.[1]

Dr. Dentro una stella a sei punte formata da una linea punteggiata fra due linee lisce:

الامام
المستعصم
بالله امير المو
منين

Negli spazî fra la stella e un triplice cerchio formato della stessa maniera:

لا اله | الا ا | لله | محمد | (رسول | الله)

Rov. Dentro una stella formata come nel Dr.

يوسف
الملك الناصر
الملك السعيد
غازى

Negli spazî marginali come nel Dr.

ضرب | بماردين | (سنة) | خمس | وخمسين | وستماية

AR. D. mm. 20. P. gr. 2, 56.

27-28

Il nome della zecca svanito; a. . . .

Come il N. 26.

AR. D. mm. 20. P. gr. 2, 77.
» » 15. » » 1,20.

---

[1]. LANE POOLE, *o. c.* N. 81.

ZANGIDI
ATABEGI DI AL MAWSIL

An. Eg. 521-660; Cr. 1126-1262

Mawdûd

544-565; Cr. 1149-1170

1

Senza nome di zecca; a. 544. (?)

Dr. Busto di faccia leggermente rivolto a sin. sopra: due Vittorie con ali spiegate che s'incrocicchiano.

a sin. *(sic)* اربع وخمسماية

a dr. . . . ايه

Cerchio di palline.

Rov.

[بن زنكى]
الملك العادل
العالم ملك امرا
الشرق والغرب
طغرلتكين اتابك

(a dr., in margine: مودود; a sin., in margine: [بن آق سنقر])

Cerchio di palline.

Essendosi spostato il conio, il Rov. della moneta è in parte riconiata di traverso.

BR. D. mm. 30. P. gr. 11, 30.

Mas'ûd II

607-615; Cr. 1211-1218

2

'Al Mawṣil; a. 608.

Dr. Busto diademato a sin.; sotto il mento, stella a sei raggi; sotto il busto, palline.

Marg. ضرب هذا بالموصل سنة ثمان [وستم]ائة

Cerchio lineare.

Rov.

رسول الله
لا اله الا الله [محمد]
الناصر لدين الله
امير المومنين
عز الدنيا والدين
اتابك مسع[ود بن]
• • • • •

Margine destro: [الملك العادل]; margine sinistro: [نور ... ارسلان]

Cerchio lineare.

Bucata.

BR. D. mm. 28. P. gr. 14, 50.

Maḥmûd

616-631; Cr. 1219-1234

3

'Al Mawṣil; a. 627 [1]

Dr. Figura sedente colle gambe incrocicchiate, in atto di sostenere la Luna nuova; sotto ciascun gomito, stella.

Ai lati della figura, fuori la Luna:

a sin. عشرين وستماية | [ضرب بالموصل] a dr.

Ai lati della testa, dentro la Luna:

a sin. سبع | سنة a dr.

Cerchio di palline.

Rov.

الامام
لا اله الا الله
محمد رسول الله
المستنصر بالله
امير المومنين

Marg. [ناصر لدنيا والدين اتابك محمود الملك
الكامل الملك الاشرف]

BR. D. mm. 23. P. gr. 6, 95.

---

[1]. Cfr. *Cat. Mus. Br.* III, 567.

Lûlû

631-657; Cr. 1234-1259

4

'Al Mawṣil; a. 631.

Dentro un quadrato di palline:

Dr. Testa diademata a sin.; sotto il mento, stella.

Negli spazî fra il quadrato e un cerchio di palline:

Marg. ضرب بالمو | صل سنة | احد وثلثن (*sic*) | وستماية]

Rov. الامام
المستنصر
بالله امير
المومنين

Marg. بدر] الدنيا والدين لولو الملك الكامل
الملك الاشرف

Riconiata.

BR. D. mm. 26. P. gr. 6, 95.

5-8

Come il N. 4; esemplari più incompleti nella data.

BR. D. mm. 26. P. gr. 8, 15.
» » 23. » » 7, 15.
» » 26. » » 6, 62.

ZANGIDI
ATABEGI DI HALAB

An. Eg. 541-577; Cr. 1146-1181

Isma'îl

569-577; Cr. 1173-1181

9

Halab; a. . . .

Dr. الملك
الصالح

Sopra e sotto, ornato.

Marg. . . . . . ضرب بحلب

Rov. اسمعيل
بن محمود

(Sopra) e sotto, ornato.

Marg. . . . . .

Le legg. marg. del Dr. e del Rov. fra due cerchi di palline.

BR. D. mm. 20. P. gr. 3, 93.

10

Senza nome di zecca, nè data.

Dr. الملك
الصّالح

Sopra e sotto, ornato.

Cerchio di palline.

Rov. اسمعيل
بن محمود

Sopra e sotto, ornato.

Cerchio di palline.

BR. D. mm. 20. P. gr. 4, 47.

BAKTAGINIDI
ATABEGI DI IRBIL

An. Eg. circa 540-630; Cr. 1153-1232

Kûk-Bûrî

586-630; Cr. 1190-1232

1

['Irbil]; a. 6[0*x*].[1]

Dr. Uomo che cavalca un Leone a sin.; la mano dr. afferra la giubba; la sin. è alzata e tiene un pugnale.

sotto: [ضرب باربل]
sopra: *(sic)* وستماة | (سنة . . .)

Rov. Dentro un cerchio di palline tracce di lettere; a dr. di traverso: لا اله الا.

BR. D. mm. 23. P. gr. 8, 92.

[1]. Cfr. *Cat. Mus. Br.* III N. 661 e segg.

AIUBIDI

An. Eg. 564-652; Cr. 1169-1254

A. Linea di Ṣalâḥ 'ad dîn

Ṣalâḥ 'ad Dîn

564-589; Cr. 1169-1193

(Egitto, Siria, Mesopotamia ed Arabia)

1

Ḥalab; a. 586.

Dr. Dentro una stella a sei punte formata da una linea a palline fra due linee lisce:

الامام
الناصر لدين
الله امير المو
منين

Negli spazî fra la stella e un cerchio formato della stessa maniera:

لا اله الا ا | لله | محمد | رسول | الله

Rov. Dentro una stella, come nel Dr.

الملك
الناصر صلاح
الدين يوسف بن
ايوب

ضرب | حلب | (سنة) | ست | وثمنين | وخمسماه (sic)

Varî ornati. Bucata.

AR. D. mm. 20. P. gr. 2, 26.

2

Il nome della zecca è svanito; a. [5]*8x.*[1]

Dr. الملك
الناصر

Marg. . . . . .

Sopra: resto di ornato.

Rov. Dentro un cerchio di palline:

يــوسف
بن ايوب

Marg. . . . . (?) وثم . . . . .

RAME[2] D. mm. 18. P. gr. 3, 42.

3-4

Ḥ a l a b ; a. 588.

Dr. Dentro un cerchio formato da una linea di palline fra due linee lisce:

ضر ب
الملك الناصر
بحلب سنة]

Rov. Dentro un cerchio come nel Dr.

ثمان [وثم]نين
الامام الــنــاصر
وخمس ما]ية

Nel Dr. e nel Rov. fra lo spazio lasciato nel primo e nel terzo rigo: ornato.

RAME D. mm. 21. P. gr. 3, 35.
3, 27.

---

[1]. Cfr. *Cat. Mus. Br.* IV N. 279-83, nei quali la moneta è attribuita a Damasco, anno 587 (?).

[2]. Quasi tutte le monete di rame degli A i û b i d i esistenti nella Bib. Com. di Palermo conservano tracce di argentatura.

5

Il nome della zecca è svanito; a. [5]*8x*. (?)

Dr. Dentro un quadrato di palline:

الامام
*
الناصر

Marg. Negli spazî fra il quadrato e un cerchio di palline:

. . . | ثمنين ? | . . . | . . .

Rov. Dentro un quadrato formato come nel Dr.

الملك
*
الناصر

Marg. Negli spazî fra il quadrato e il cerchio come nel Dr.

. . . | بن ايوب | . . . | . . .

BR. D. mm. 19. P. gr. 4, 70.

6

Come il N. 5; di conio diverso.

RAME D. mm. 15. P. gr. 1, 85.

7

Ḥarrân; a. . . .

Dentro un cerchio di palline:

Dr. Figura seduta colle gambe incrocicchiate in atto di sostenere la mezza luna; sotto ciascun gomito, stella.[1]

Rov. Dentro un quadrato di palline:

الملك الناصر
صلاح الدين
ابن| ايوب

Fra il quadrato e un cerchio di palline:

Marg. . . . | . . . | . . . | ضرب بحران

RAME D. mm. 25. P. gr. 5, 90.

8

Ḥarrân; a. . . .

Dr. Come il N. 7.

Rov. الملك الناصر
صلاح الدين
. . . ايـ . .

Marg. . . . . . . | ضرب بحران

RAME D. mm. 26. P. gr. 4, 75.

---

[1]. Questa e le tre monete seguenti sono state riconiate; il tipo del Dr. si trova in una monetazione di Mas'ûd I zangida (a. 576-589), a cui forse appartengono.

9

Manca il nome della zecca; a. . . .

Dr. Come il N. 7.

Rov. الناصر . . .
صلاح الدين
ابن (?) ايوب

Marg. . . . . .

Sopra: alcune lettere di altra moneta.

RAME D. mm. 26. P. gr. 8, 85.

10

Manca il nome della zecca; a. . . .

Dr. Incuso il Dr. di N. 7.

Rov. لك الناصر. . . .
صلاح الصن *(sic)*
بن . . .

Marg. . . . . .

Sopra: alcune lettere di altra moneta.

RAME D. mm. 28. P. gr. 6, 63.

'Aẓ Ẓâhir Ġâzî

582-613; Cr. 1186-1216

(Aleppo)

11

Ḥalab; a. . . .

Dr.

الامام
الناصر لدين
الله امير المو
منين
لا اله | [الا ا | لله | محمد] | رسول | الله

Rov.

غازى
الملك الظاهر
بن الملك الناصر
يوسف
ضرب | بحلب | سنة | . . . | . | . .

Nel Dr. e nel Rov. stella e cerchio come a N. 1.

Nel Dr. punto in الناصر.

Manca un pezzettino.

AR. D. mm. 20. P. gr. 2, 53.

12

Ḥalab; a. . .

Dr. الامام
الناصر احمد
الملك العادل
ابو بكر

. . . | . . . | محمد | . . ا | الا ا | لا اله

Rov. الملك
الظاهر غازى
ابن يوسف بن
ايوب

. . . . | بحلب | . . .

Nel Dr. e nel Rov. stella e cerchio come a N. 1.

Bucata.

AR. D. mm. 19. P. gr. 2, 55.

13

Come il N. 12; più sconservata.

Bucata.

AR. D. mm. 20. P. gr. 2, 50.

14

Ḥalab; a. . .

Dr. Dentro un quadrato di palline, con ornati in centro di ogni lato:

الملك ا
لظاهر
غازى

Fra il quadrato e un cerchio:

. . . . | سنة | بحلب | . . . .

Rov. Dentro un quadrato come nel Dr.

[الامام ا]
لناصر [امير]
المومنين

(Fra il quadrato e un cerchio).

. . . . . .

RAME D. mm. 22. P. gr. 2, 87.

15-16

Come il N. 13; esemplari più sconservati.

RAME

17

[Ḥ a l a b]; a. 598.

Dr. Dentro un quadrato di palline, con ornati in centro di ogni lato:

الملك
الظاهر

Negli spazî fra il quadrato e un cerchio di palline:

ضر[ب | . . . . | س]نة | ثما ن

Rov. Dentro un quadrato come nel Dr.

الامام
الناصر

Negli spazî fra il quadrato e un cerchio, come nel Dr.

. . تس | عين و | خم . . | . . . .

RAME D. mm. 20. P. gr. 3, 04.

18

[Ḥ a l a b]; a. [5]9[8].

الم[لك]

الظاهر

. . . . | . . س | . . . . | . . . .

Rov. الامام

الناصر

و نس | . . . . | . . . . | . يۃ

Nel Dr. e nel Rov. quadrato e cerchio come a N. 17.

RAME D. mm. 21. P. gr. 3, 82.

19

[Ḥ a l a b]; a. . . .[1]

Dr. Dentro una stella a otto punte, formata da due linee: l'interna, a palline; l'esterna, liscia.

الامام

v

الناصر

Fra la stella e un cerchio di palline:

. . . | . . . | . . . | محمد | . . . | . . . | . . . | . . .

Rov. Dentro una stella formata come nel Dr.

الملك

الظاهر

(Fra la stella e nn cerchio di palline)

. . . . . .

Nel Dr. punto in الناصر.

Bucata.

RAME D. mm. 23. P. gr. 2, 95.

---

1. Probabilmente Ḥ a l a b, anno 603. Cfr. *Cat. Mus. Br.* IV, N. 313.

20

Ḥalab; a. . . .

Dr. الامام
الناصر
لا | اله | الا | الله | محمد | رسو . . . . | . . . .

Rov. الملك
الظاهر
. . . | ب | بحلب | . . . .

Nel Dr. e nel Rov. stella e cerchio come a N. 19.

RAME D. mm. 22. P. gr. 4, 00.

21

[Ḥalab]; a. [60]6.

Dr. الامام
الناصر
. . . | . . . | . . . | . . . | محمد | رسو | ل ا | | . . .

Rov. الملك
الظاهر
. . . | . . . | . . . | . . . | سنة | ست | . . . | . . .

Nel Dr. e nel Rov. stella e cerchio come a N. 19.

RAME D. mm. 21. P. gr. 3, 51.

22-25

Come i N. 19-21; più sconservate.

RAME

'Al 'Azîz Muḥammad

613-634; Cr. 1216-1236

(Aleppo)

26

[Ḥ a l a b]; a. 62*x*. (?)

Dr. Dentro un doppio cerchio: l'interno a linee curve di palline; l'esterno, a linee curve lisce.

الامام

الناصر

Marg. . . . . . .

Rov. Dentro un cerchio come nel Dr.

الم[لك

الع[زيز

Marg. . . . وستة عشر[ين] . . .

RAME D. mm. 19. P. gr. 2, 81.

27

[Ḥ a l a b]; a. [6]21.

Dr.

الامام

الناصر

Marg. . . . . . . محمد لله . . .

Rov.

الملك

العزيز

Marg. . . . . . وعشرين حد . . .

Nel Dr. e nel Rov. cerchio come a N. 26.

BR. D. mm. 23. P. gr. 2, 61.

28

[Ḥ a l a b]; a. [62]1.

. . . ة احد و . . . .

Come il N. 27.

RAME D. mm. 23. P. gr. 3, 22.

29

[Ḥ a l a b]; a. . . .

Dr. الامام
الناصر

Marg. . . . . .

Rov. الملك
o
العزيز

Marg. . . . . ضرب

Nel Dr. e nel Rov. cerchio come a N. 26.

RAME D. mm. 20. P. gr. 3, 24.

30

[Ḥ a l a b]; a. . . .

Dr. الامام
الناصر

Marg. . . . . محمد . . . .

Rov. الملك
•
العزيز

Marg. . . . . .

Nel Dr. e nel Rov. cerchio come a N. 26.

RAME D. mm. 21. P. gr. 2, 80.

31

[Ḥ a l a b] ; a. . . .

Dr. الامام

الناصر

o

Marg. . . . . . . الله محمد . . .

Rov. الملك

العزيز

Marg. . . . . . .

Nel Dr. e nel Rov. cerchio come a N. 26.

RAME D. mm. 20. P. gr. 2, 29.

32-38

Senza nome di zecca, nè data.

Dr. Dentro sei foglie variamente ornate:

الامام

المستنصر

Rov. Dentro sei foglie come nel Dr.

الملك

العزيز

المستنصر scritto: المسصر

BR. D. mm. 20 a 23. P. gr. 3, 38; a 2, 25.

'An Nâṣir Yûsuf

634-658; Cr. 1236-1260

(Aleppo e Damasco)

39

La zecca e la data sono svanite.

Dr. ابو
بالله
الامام لمستعصم
امير المومنين
احمد

Marg. الله | . . . | . . . | . . . | . . . | . . .

Rov. يوسف
الملك الناصر
بن الملك العزيز
محمد

ضرب | . . . .

Nel Dr. e nel Rov. stella e cerchio come a N. 1.

Punti امير — المومنين — يوسف — الناصر

Diversi ornati.

AR. D. mm. 19. P. gr. 2, 39.

40

Senza nome di zecca, nè data.

Dr. Dentro un quadrato con linea curva in centro di ogni lato:

o
الملك
o الناصر o
o

Due cerchi: l'interno, lineare; l'esterno, a palline.

Rov. Dentro un quadrato come nel Dr.

[ابن]
الملك
العزيز
o

Pare riconiata.

RAME D. mm. 16. P. gr. 1, 82.

41

Senza nome di zecca, nè data.

Dr. Dentro una stella a sei punte formata da una linea punteggiata fra due linee lisce:

•
الملك
الناصر
o

Rov. Dentro una stella formata come nel Dr.

[ابن]
الملك
العزيز
•

RAME D. mm. 22. P. gr. 3, 58.

42

Come il N. 41; più sconservata nel Rov.

RAME D. mm. 24. P. gr. 3, 40.

43

La zecca e la data sono svanite.

o

Dr. الامام

المستعصم

o

Marg. Qualche traccia di lettere.

o

الملك

v

الناصر

o

Marg. Qualche traccia di lettere.

RAME D. mm. 71. P. gr. 1.

44

Senza nome di zecca, nè data.

Dr. Dentro un doppio cerchio: l'interno, lineare; l'esterno, di palline:

الامام المستعصم

. . . .

Rov. Dentro un cerchio lineare:

. يوسف .

الملك الناصر

. . .

. . . .

RAME D. mm. 20. P. gr. 2, 13.

45

La zecca e la data sono svanite.

Dr. Dentro un doppio quadrato:

الامام

المستعصم

Marg. Qualche traccia di lettere.

Rov. Dentro un doppio quadrato:

الملك

الناصر

Marg. Qualche traccia di lettere.

RAME D. mm. 19. P. gr. 1, 25.

B. Linea di 'Al 'Âdil

'Al 'Âdil

592-615; Cr. 1196-1218

46

La zecca e la data sono svanite.

Dr. Dentro sei foglie formate da una linea a palline fra due linee lisce:

المو

الامام الناصر

لدين الله امير

منين

Marg. . . . . .

Rov. Dentro sei foglie formate come nel Dr.

الدين
v
الملك العادل
ابو بكر بن ايوب
سيف

ضرب | . . . .

Punti in alcune lettere.

AR. D. mm. 19. P. gr. 2, 92.

47

Senza nome di zecca, nè data.

Dr. Dentro un cerchio di palline:

الدين
الملك العادل
سيف

Rov. Dentro un cerchio di palline:
Ornato ad intreccio.

ابو بكر بن ايو
[ب]

Punti in سيف e بكر

RAME D. mm. 21. P. gr. 5, 72.

48

Il nome della zecca è svanito; a. 596.[1]

Dr. Dentro un cerchio di palline:

. . . .

ابو بكر ابن ايو[ب

v v

سنة ست

Rov. Dentro un cerchio di palline:

v

وتسعين

الملك العادل

v

وخمسماي[ة

RAME D. mm. 22. P. gr. 4, 20.

49

R u h â ; a. 6[04].

Dr. Dentro un cerchio formato da una linea di palline fra due linee lisce:

ضرب بالرها

الملك العادل

[سنة]

Rov. Dentro un cerchio formato come nel Dr.

اربع و

ابو بكر بن ايو[ب

[ستمائة]

RAME D. mm. 20. P. gr. 4, 32.

---

[1]. È la moneta che nel *Cat. Mus. Br.* IV N. 438 erratamente è attribuita ad 'A ṣ Ṣ â l i ḥ 'I s m a ' î l.

50

La zecca e la data sono svanite.

Dr. Dentro un doppio esagono ornato di cuspidi:

احمد]

الامام

الناصر[

Marg. . . . | . . . | محمد | لله | . . . | . . .

Rov. Dentro un doppio esagono come nel Dr.

[الملك]

العادل

ابو بكر بن ا

يوب

Marg. مايةً . | . . . | . . . | . . . | . . . | . . .

RAME D. mm. 20. P. gr. 3, 60.

51

Senza nome di zecca, nè data.

Dr. Dentro un cerchio di palline:

[الا]م[ام]

الناصر

Rov. Dentro un cerchio di palline:

٧

الملك

العادل

RAME D. mm. 19. P. gr. 2, 62.

52-54

La zecca e la data sono svanite.[1]

Dr. Dentro sei foglie, ognuna con cappio.

الله
الامام
الناصر لدين
امير المومن (sic)

Fra le foglie e un cerchio di palline:

... | ... | محمد | ... | ... | ...

Rov. Dentro sei foglie come nel Dr.

ابو بكر
الملك العادل
سيف الدين
ابن ايوب

Fra le foglie e un cerchio di palline:

ضرب | ... | سنة | ... | ... | ماية

RAME D. mm. 20. P. gr. 2, 55 a 2, 30.

---

[1]. Molto probabilmente la moneta del *Cat. Mus. Br.* IV N. 369 *a*; però ivi امير المومن è letto ابن ايوب.

'Al Kâmil Muḥammad

615-635; Cr. 1218-1238
(Egitto e Damasco)

55

Il nome della zecca è svanito; a. [6]2*x*.

Dr. Dentro un doppio quadrato: l'interno, lineare; l'esterno, di palline:

الامام المستنصر[ر]
o o
بامر الله امير المومن (*sic*)

Fra il quadrato ed il cerchio formato della stessa maniera:

. . . | وحده محمد | . . . | . . .

Rov. Dentro un quadrato formato come nel Dr.

الملك الكامل
o o
محمد بن ابى بكر

Fra il quadrato e il cerchio come nel Dr.

. . . | وعشرين | . . . | . . .

RAME D. mm. 22. P. gr. 4, 90.

56

Il nome della zecca è svanito; a. 6*xx*.

. . .
Dr. المس . . . . .
o ° o
امير المومنين
[الله] رسول | وحده محمد | . . . | . . .

Rov. الملك الكامل
o ° o
. . . . . .
وستماية | . . . | . . . | . . .

Nel Dr. e nel Rov. quadrato e cerchio come a N. 55.

RAME D. mm. 21. P. gr. 3, 80.

57

Ḥarrân (?); a. . . .

Dr. الامام
المستنصر
بالله امير المومن (*sic*)

Marg. . . . | . . . | . . . | . . .

Rov. الملك الكامل
محمد بن ابى [بكر]

Marg. . . . . . . | (?) ضرب بحران

Nel Dr. e nel Rov. quadrato e cerchio come a N. 55.

RAME D. mm. 20. P. gr. 5, 36.

58

La zecca e la data sono svanite.

Dr. Marg. . . . | . . . | . . . وحده | الا الله | . . .

Come il N. 57.

RAME D. mm. 23. P. gr. 5, 15.

59

Il nome della zecca è svanito; a. 6*xx*.

Rov. Marg. وستماية | . . . | . . . | . . .

Come il N. 57.

RAME D. mm. 21. P. gr. 5, 92.

60-65

Come i N. 57-59; esemplari più incompleti.

RAME

66

La zecca e la data sono svanite.

Dr. . . . .

بالله امير المومن (sic)

Marg. . . . | . . . | محمد رسو . | . . .

Rov. ال[ملك الكامل

محمد بن ابى بكر

Marg. . . . . | . . .

Nel Dr. e nel Rov. quadrato e cerchio come a N. 57.

RAME D. mm. 20. P. gr. 3, 04.

67

Il nome della zecca è svanito; a. [6]20.

Dr. الامام

المستنصر

بالله] امير الموم (sic)

Marg. لا اله الا | . . . | . . . | . . .

الملك ال]كامل

محمد بن ابى [بكر

Marg. . . . | . . . | . . . | وعشرين

Nel Dr. e nel Rov. quadrato e cerchio come a N. 57.

RAME D. mm. 20. P. gr. 3, 85.

'Aṣ Ṣâliḥ 'Ayyûb

637-647; Cr. 1240-1249

(Egitto e Damasco)

68

Senza nome di zecca, nè data.

Dr. Dentro un quadrato di palline:

الامام
المستعصم
بالله امير المومن (*sic*)

Rov. Dentro un quadrato come nel Dr.

الملك الصالح
نجم الدين ايو[ب]

RAME D. mm. 19. P. gr. 2, 69.

'As Ṣâliḥ 'Isma'îl

635-643; Cr. 1237-1245

(Damasco)

69

La zecca e la data sono svanite.

Dr. Dentro un doppio quadrato: l'interno, lineare; l'esterno, a fuseruola.

الامام
المستنصر
بالله ابو جعفر
المنصور امير المومن (*sic*)

Fra il quadrato ed un cerchio:

. . . ا | لله و . . . | . . . | . . .

Rov. Dentro un doppio quadrato come nel Dr.

الملك الصالح
عماد الدنيا والدين
[اسمعيل بن ابى بكر]

Marg. Come nel Dr.

بسم الله | ضرب . . .

In alcune lettere varî punti.

AR. D. mm. 21. P. gr. 2, 77.

70

La zecca e la data sono svanite.

Dr. Marg. . . . | . . . | الله | بسم

Come il N. 69.

AR. D. mm. 18. P. gr. 2, 33.

71

La zecca e la data sono svanite.

Dr. Dentro un doppio quadrato: l'interno, lineare; l'esterno, di palline:

الامام
المستعصم
(*sic*) بالله ابو احمر ا
(*sic*) ميير المومن

Fra il quadrato e un cerchio formato della stessa maniera:

لا اله الا الله | . . . | . . . | . . .

Rov. Come nel Dr.

الملك الصالح
عماد الدنيا والدين
اسمعيل بن ابن بكر

Fra il quadrato ed un cerchio come nel Dr.

. . . | . . . | . . . | . . .

AR. D. mm. 20. P. gr. 2, 98.

'Al 'Awḥad

597 (?)-607; Cr. 1200-1210

(Mesopotamia)

72

Senza nome di zecca; a. 60x.

Dr. Busto di faccia, con berretto a pendagli.

Nei lati: a dr. . . . . .
a sin. وستةماية

Marg. الملك الاوحد [نجم] الدنيا والدين شا[ه]
ارمن . . . الملك العا *(sic)*

La legg. marg. fra due cerchi.

Rov. Nel centro di una stella a sei punte, formata da due triangoli che s'intersecano fra loro:

لا اله
الا الله محمد
رســــــو
ل الله

Negli interstizî triangolari della stella:

. . . | . . . | . . . | الله | امير | المو

Negli spazî fra la stella e un cerchio:

الملك | العاد | . . . | لدين | ابو بكر | ابن ايوب

RAME D. mm. 29. P. gr. 11, 27.

'Al 'Aśraf

607-628; Cr. 1210-1230

(Mesopotamia)

73

[M a y y â f â r i q î n]; a. 612.

Dr. Uomo sedente colle gambe incrocicchiate, in testa un cappello a pendagli, nella mano dr. un globo.

Ai lati: a dr. سنة ثنا عشر
a sin. وستماية

Marg. الملك الا[شرف مظفر الدين ابو الفـ]ـتح
موسى ضرب ما

Rov. Dentro un triangolo ornato:

منبن
الامام الناصر
لدين الله
امير المو

Fra il triangolo ed un cerchio esterno:

الملك العاد | [ل سيف الدين | ابو بكر بن ايوب]

Bucata.

RAME D. mm. 21. P. gr. 10, 60.

74

Senza nome di zecca; a. 612.

Dr. Figura come a N. 73.

Ai lati: a dr. سنة ثنا عشر
a sin. وستماية

Marg. [الملك الاشرف] مظفر الدين شاه ارمن
ابو الفتح . . .

Tre cerchi: il primo ed il secondo, lineare; il terzo, di palline. La legg. marg. fra il primo ed il secondo cerchio.

Rov. Dentro un triangolo ornato:
Resto di leggenda come a N. 73.

Fra il triangolo ed un doppio cerchio: l'interno, lineare; l'esterno, di palline:

[الملك العادل] ¦ ل سيف الدين ¦ ابو بكر بن ايوب

RAME D. mm. 27. P. gr. 13, 55.

75

Come il N. 74; più incompleta.

Bucata.

RAME

76

Come il N. 73; riconiata sopra una moneta di 'A l 'A w ḥ a d del tipo di N. 72.

RAME D. mm. 28. P. gr. 9, 30.

SULTANI MAMLUKI
DINASTIA BAHRIDA

An. Eg. 648-792; Cr. 1250-1390

'Aẓ Ẓahir Baybars

658-676; Cr. 1260-1277

1

La zecca e la data sono svanite.

Dr.

لا اله . . .
الامام المس]تنصر .
بالله ابو ال]عباس .
احمد امير الم]ومنين .
. . . .

(margine: رسول الله)

Rov.

الس]لطان
الملك الظاهر
ركن الدنيا والدين

Con tutti i punti diacritici.

Bucata.

AR. D. mm. 24. P. gr. 2,80.

2

Il nome della zecca è svanito; a. 6*xx*.

Dr.

. . .

ضرب الامام الحاكم .
بامر الله ابو .
العباس ا[حمد .

. . .

Rov.

السلطان ا[لملك
الظاهر ركن الدنيا . .
بي]برس قسيم امير المو . .

Varî punti ed ornati.

AR. D. mm. 21. P. gr. 2, 78.

'An Nâṣir Muḥammad

693-741; Cr. 1293-1341

3

Dimaśq (Damasco); a. 735.

Dr. Dentro un cerchio:

[الله]
وما النصر الا من عند
[لا ا]له الا الله محمد
رسول الله ارسله]
بالهدى ودين
[الحق

Rov. Dentro un cerchio:

[بدم]شق
[سنة خم]س وثلثين
[السلط]ان الملك الناصر
[ناصر ا]لدنيا والدين محمد
[بن الم]لك المنصور
[ق]لاون

RAME D. mm. 19. P. gr. 2, 83.

4

La zecca e la data sono svanite.

Dr.

ضرب
لا اله الا الله
محمد رسول الله
ار[سله بالهد]ى
. . .

Rov.

. . .
السلطان الملك
الناصر ناصر الد[نيا
والدين
. . .

RAME D. mm. 22. P. gr. 2, 50.

5

Come il N. 4; più incompleta.

RAME

'Aṣ Ṣâliḥ 'Isma'îl

743-746; Cr. 1342-1345

6

La zecca e la data sono svanite.

Dr. Anitra a dr. che guarda indietro.

Marg. Fra due cerchi: ornato di foglie.

Rov. Dentro un cerchio:

. . . .

الملك الصالح

. . . . . .

RAME D. mm. 22. P. gr. 2, 39.

7

Ḥamâh; a. . . .

Dr. Dentro un intreccio di piccole curve, ognuna con occhiello:

ضرب

بحماة

Rov. Dentro un cerchio:

. . . .

الملك الصالح

. . . .

RAME D. mm. 17. P. gr. 2, 18.

8

Ḥalab; a. . . .

Dr. . . . .

حلب . . .

. . . . .

Rov. Ornato

الملك الصالح

. . . .

RAME D. mm. 17. P. gr. 1, 90.

'An Nâṣir Ḥasan

748-762; Cr. 1347-1361

9

['Al Qâhirah]; a. 761.[1]

Dr. Dentro una stella a otto punte:

ضرب [بالقاهرة]

سنة احدى وستين

وسبعماية

Cerchio.

Rov.

السلطان المـ[لك]

الناصر حسن بن الملك

الناصر محمد بن الملك

المنصور قلا[وون

RAME D. mm. 22. P. gr. 3, 95.

---

[1]. Cfr. *Cat. Mus. Br.* IV, N. 569.

SULTANI MAMLUKI
DINASTIA BURGIDA

An. Eg. 784-922; Cr. 1382-1516

'Al 'Aśraf Barsabây

825-842; Cr. 1422-1438

10

Dimaśq (Damasco); a. . . .

Dr.

لا] اله الا الله
محمد] رسول الله
دمشق. . .

Rov.

برسباى
الملك الاشرف
ابو النا]صر
. . . .

AR. D. mm. 17. P. gr. 2, 12.

11

La zecca e la data sono svanite.

Come il N. 10; più incompleta.

AR. D. mm. 16. P. gr. 2, 10.

'Al 'Aśraf 'Aynâl

857-865; Cr. 1453-1461

12

La zecca e la data sono svanite.

Dr. Dentro un cerchio:

لا الـه [ا]لا

الله محم[د]

ر[سول ا]لله

Rov. Dentro un cerchio:

ل

اينا

Marg. السلطان الملك الاشرف ابو النصر

AR. D. mm. 15. P. gr. 1, 45.

13

Come il N. 12; più incompleta.

AR. D. mm. 15. P. gr. 1, 52.

14

La zecca e la data sono svanite.

Dr. Dentro una figura ottagona:

Ornato e resto di leggenda.

Ai lati: . . | . . | . . | الله

Marg. . . . . .

Rov. Dentro una figura ottagona:

ل

اينا

Marg. . . . . السلطان

AR. D. mm. 15. P. gr. 1, 54.

ALMORAVIDI

An. Eg. 448-541; Cr. 1056-1147

'Alî 'ibn Yûsuf

500-537; Cr. 1106-1143

1

'Aġmât; a. 508.

Dr.

لا اله الا الله
محمد رسول الله
امير المسلمين على
بن يوسف

Marg. فمن يبتغ غير الاسلام دينا فلن يقبل منه
وهو في الاخرة من الخاسرين

Rov.

الامام
عبد
الله
امير المومنين
ى

Marg. بسم الله ضرب هذا الدينار باغمات سنة
ثمان وخمس ماية

Nel Dr. e nel Rov. tre cerchi: il primo ed il secondo, lineare; il terzo, di palline. Le legg. marg. fra il primo ed il secondo cerchio.

Nelle lettere, varî punti.

ORO D. mm. 25. P. gr. 4, 07.

ALMOHADI

An. Eg. 524-667; Cr. 1130-1269

'Abû Ya'qûb Yûsuf I

558-580; Cr. 1163-1184

1

Senza nome di zecca, nè data.

Dr. Dentro un doppio quadrato:

بسم الله ارحمن الرحيم
لا الــه الا الــــله
محمد رســول الــــله
المهـدى امـام الامة
o o

Fra il quadrato ed un doppio cerchio: l'interno, lineare; l'esterno, di palline:

والهكم | .الـه واحد. | لا الـه الا هو | الرحمن الرحيم

Rov. Dentro un doppio quadrato:

القـايم بامـر الــله
الخـليـفـة ابـو محمد
عبد المومن بن على
امـيـر المـومـنـيـن

Fra il quadrato e un doppio cerchio formato come nel Dr.

امير المومنين | ابو يعقوب | يوسف بن | امير المومنين

Nelle lettere, varî punti.

ORO D. mm. 22. P. gr. 2, 30.

'Abû Yûsuf Ya'qûb 'Al Manṣûr

580-595; Cr. 1184-1199

2

Senza nome di zecca, nè data.

Dr. Dentro un doppio quadrato:

بسم الله الرحمن الرحيم
والحمد لله وحده
لا اله الا الله
محمد رسول الله
المهدى امام الامة

Fra il quadrato ed un doppio cerchio: l'interno, lineare; l'esterno, di palline:

والهكم الله واحد | لا اله الا هو الرحمن الرحيم |
وما بكم من نعمة فمن الله | وما توفيقى الا بالله

Rov. القايم بامر الله الخليفة
ابو محمد عبد المومن بن
على امير المومنين
امير المومنين ابو يعقوب
يوسف بن امير المومنين

Fra il quadrato e un doppio cerchio formato come nel Dr.

امير المومنين | ابو يوسف يعقوب | بن امير المومنين |
بن امير المومنين

Nelle lettere, varî punti e cerchietti.

ORO D. mm. 28. P. gr. 4, 58.

MONETE ALMOHADINE SENZA NOMI. DI FORMA QUADRATA

3

Dr. Dentro un doppio quadrato:

لا اله الا الله
الامر كله لله
لا قوة الا بالله
.o. .o.

Rov.
الله ربنا
محمد رسلنا
المهدى امامنا

Nel Dr. e nel Rov. varî punti e cerchietti.

AR. Alt. mm. 15. P. gr. 1, 10.

4

Dr. Dentro un doppio quadrato:

لا اله الا الله
الامر كله لله
لا قوة الا بالله

Rov. Dentro un doppio quadrato:

الله ربنا
محمد رسلنا
المهدى امامنا

Scrittura cufica, ornata con fregi e cerchietti.

AR. Alt. mm. 15. P. gr. 1, 43.

HAFSIDI

An. Eg. 625-635; Cr. 1228-1528

'Abû 'Abd 'Allah Muḥammad I

647-675; Cr. 1249-1277

1

Senza nome di zecca, nè data.

Dr. Dentro un quadrato formato da una linea di palline fra due linee lisce:

المهدى خليفة
الله الشكر لله
والحول والقوة بالله

Fra il quadrato e due cerchi: l'interno, lineare; l'esterno, di palline:

بسم الله الرحمن الرحيم | صلى الله على . . . |
. . . . . . | محمد رسول الله

Rov. Dentro un quadrato formato come nel Dr.

ابو عبد الله محمد
بن امير المومنين
بن امير المومنين

Fra il quadrato e due cerchi come nel Dr.

المستنصر | بالله المنصور | . . . . . . | امير المومنين

Ornati di cerchietti e puntini.

Mancante della parte inferiore.

ORO D. mm. 28. P. gr. 3, 95.

'Abû 'Isḥâq 'Ibrâhîm I

678-683; Cr. 1279-1284

2

Senza nome di zecca, nè data.

Dr. الواحد الله
محمد رسول الله
المهدى خليفة الله

Marg. بسم الله الرحمن الرحيم | صلى الله على سيدنا محمد | والهكم الله واحد | لا اله الا هو الرحمن الرحيم

Rov. ابى زكريا يحيى
بن ابى محمد
بن ابى حفص

Marg. المجاهد فى سبيل الله | الامير الاجل ابو | اسحق ابراهيم | بن الامير الاجل

Nel Dr. e nel Rov. quadrati e cerchi come a N. 1.
Ornati di puntini e cerchietti.

ORO D. mm. 29. P. gr. 4, 65.

'Abû Yaḥyâ 'Abû Bakr

718-747; Cr. 1318-1346

3

Baǧâyah; senza data.

Dr. الواحد الله
محمد رسول الله
المهدى خليفة الله

Marg. بسم الله الرحمن الرحيم | صلى الله على
سيدنا محمد | وعلى اله واصحبه | ...

Rov. ابو يحيى ابو بكر
ابن الامرا
ابن الراشدين
بجاية ٥

Marg. الامير الاجل | المتوكل على الله | المقتدر |
بنصر الله

Nel Dr. e nel Rov. quadrato e cerchio come a N. 1.

Varî punti.

ORO D. mm. 28. P. gr. 4, 65.

MONGOLI DI PERSIA

An. Eg. 654-750; Cr. 1256-1349

Hulagu

654-663; Cr. 1256-1265

1

['Al Maw]ṣil; a. 651 (?).

Dr. الملك الله
لا الـه الا الـلـه
محمد رسو|ل الله
صلى الـلـه ع|ليه
وسلم

Marg. .... صل سنة احد وخمسين (?) وستماية

La legg. marg. fra due cerchi: l'interno, lineare; l'esterno, di palline.

Rov. قاان
الاعـظـم
منككا قاان
هـولاكـو
خان

Marg. [1] .... الم توتى الملك ما|لك ....

La legg. marg. fra due cerchi: l'interno, di palline; l'esterno, lineare.

Manca di un pezzetto.

AR. D. mm. 26. P. gr. 2, 51.

---

[1]. Corano, III, 25.

2-3

La zecca e la data sono svanite.

Come il N. 1; ma di conio diverso.

AR. D. mm. 24. P. gr. 2, 65.

4

'Al Mawṣil; a. . . .

Dr. لا الـه الا الـلـه

وحده لا شريك لـه

محمد رسول الـلـه

* *

Sopra: astro dentro una mezzaluna (?); ai lati: ornati.

Marg. بسم الله ضرب هذا الدرهم المبارك بالموص . .

Rov. قاان

الاعـظـم

* هولاكو ايلخان

الـمـعـظـم

حرير

Marg. قل اللهم الخ [1]

Nel Dr. e nel Rov. cerchi come a N. 1.

AR. D. mm. 26. P. gr. 2, 40.

5

La zecca e la data sono svanite.

Come il N. 4; mancante di due pezzetti.

AR.

---

[1]. Cor. III, 25.

6

La zecca e la data sono svanite.

Dr.

الـــله
لا الـــــــه الا
وحده لا [شريك له
محمد [رسول الـله

Marg. . . . . .

Rov.

قاان
الاعـــظـــم
هولاكو ايلخان
الـمـعـظـم

Marg. . . . . .

Nel Dr. e nel Rov. cerchi come a N. 1.

AR. D. mm. 23. P. gr. 2, 32.

7

La zecca e la data sono svanite.

Dr.

لا الـــه الا
الله محمد
رسول الـله

Marg. . . . . .

Rov.

قاان
الاعـظـم
هـولاكـو
خان

Marg. . . . . .

Nel Dr. e nel Rov. cerchi come a N. 1.

AR. D. mm. 18. P. gr. 1, 30.

Abaga

663-680; Cr. 1265-1281

8

Tibrîz; a. [6]56.[1]

Dr. Dentro un quadrato lineare:

لا الـــه الا
الله محمد
رسول الـــله

Fra il quadrato e un cerchio di palline:

ضرب تبريز | سنة ست | وخمسين | . . .

Rov. Dentro una stella a sei punte composta di linee e di palline che s'intrecciano fra loro:

قـــاان
الـعـادل

AR. D. mm. 23. P. gr. 2, 64.

9

Il nome della zecca è svanito; a. [6]5*x*.

. . . | وخمسين *(sic)* | . . . | . . .

Come il N. 8.

AR. D. mm. 24. P. gr. 2, 09.

10

Il nome della zecca è svanito; a. [6]64.

. . . | اربع | وستين | . . .

Come il N. 8.

AR. D. mm. 25. P. gr. 2, 60.

---

[1]. Per questa data cfr. *Cat. Mus. Br.* VI, pag. 16 in nota.

11

Il nome della zecca è svanito; a. [6]66.

. . . | وستين | سنة ست | . . .

Come il N. 8.

AR. D. mm. 25. P. gr. 2,78.

12

Il nome della zecca è svanito; a. [6]x9.

. . . | . . . | سنة تسع | . . .

Come il N. 8.

AR. D. mm. 23. P. gr. 2,70.

13

Il nome della zecca è svanito; a. [6]7x.

. . . | سبعين . | . . . | . . .

Come il N. 8.

AR. D. mm. 23. P. gr. 2,60.

14

Il nome della zecca è svanito; a. 67x.

وستماية | سبعين . | . . . | . . .

Come il N. 8.

AR. D. mm. 21. P. gr. 2,84.

15

Il nome della zecca è svanito; a. 6xx.

وستماية | . . . | . . . | . . .

Come il N. 8.

AR. D. mm. 24. P. gr. 2,58.

16

Il nome della zecca è svanito; a. 6*xx*.

ضرب | . . . | . . . | وستماية

Come il N. 8.

AR. D. mm. 21. P. gr. 2, 85.

17-22

La zecca e la data sono svanite.

Come il N. 8; esemplari più incompleti.

AR.

Ulġaytu

703-716; Cr. 1304-1316

23

La zecca e la data sono svanite.

Dr. Dentro un doppio cerchio formato da sei foglie:

الله
لا اله الا
محمد
رسول الله
على ولى الله

Fra le foglie ed un altro doppio cerchio: l'interno, lineare; l'esterno, di palline:

. . وجعفر موسى على ومحمد . . . . .

Rov. Dentro un doppio cerchio formato da sette foglie, ognuna con occhiello:

. . .

دولـة المولى السلـطـان

الاعـظـم مالـك رقـاب

الامام غياث الدنيا والدين

اولجـايتـو سلـطـان | محمد

خلد الله | ملكه

Fra le foglie ed un doppio cerchio formato come nel Dr.

. . . | . . . | . . . | . . . | . . . | . . . | . . .

Bucata.

AR. D. mm. 22. P. gr. 1, 65.

'Abû Sa'îd

716-736; Cr. 1316-1335

24

Il nome della zecca è svanito; a. 720.

Dr. Dentro un ferro di cavallo con occhiello:

لا الـه الا

الـله محمد

رسول الـله

Intorno: [1] فسيكفيكهم الله وهو السميع العليم

Sotto: ابو بكر

عمر عثمان على

Due cerchi: l'interno, lineare; l'esterno, di palline.

[1]. Il ferro di cavallo forma la prima parola فسيكفيكهم.

Rov. Dentro un quadrato, il quale in centro di ogni suo lato ha una curva con occhiello:

ضرب
فى ايام دولة السلطان
الاعظم ابو سعيد
خلد الله ملكه
النصر [من]

Fra il quadrato e un doppio cerchio formato come nel Dr.

ضرب | . . . | . . م | فى | سنة | عشرين | سبع | مئة

AR. D. mm. 24. P. gr. 3, 52.

25-26

La zecca e la data sono svanite.

Come il N. 24.

AR. D. mm. 25. P. gr. 3, 53.
» » 22. » » 1, 69.

27-28

La zecca e la data sono svanite.

Dr.
الله
لا اله الا
محمد
رسول الله

Intorno: فسيكفيكهم الخ

Sotto: ابو بكر
عمر عثمان على

Rov.

ضرب
في ايام السلطان
الاعظم ابو سعيد
خلد الله ملكه

. . . . | . . . | . . . .

Come il N. 24.

AR. D. mm. 22. P. gr. 3, 22.
» » 21. » » 2, 90.

29

'Irbil; a. 72x.

ابو بكر عمر
الله
لا اله الا
على رسول الله عثمان
محمد
عثمان

Due cerchi: l'interno, lineare; l'esterno, di palline.

Rov. Dentro un'ottagono di curve con occhielli:

ضرب
السلطان الاعظم
ابو سعيد بهادرخان
خلد الله ملكه
اربل

Negli spazî fra l'ottagono ed un doppio cerchio formato come nel Dr.

ضرب | . . . | . . . | . . . | وعشرا | ين و | سبع | مائة

AR. D. mm. 20. P. gr. 3, 20.

30

'Irbil اربل; a. . . .

Come il N. 29.

AR. D. mm. 22. P. gr. 3,16.

31

'Arzrûm ارزروم; a. 72x.

ضرب | فى | سنة | . . . | وعشر | ين و | . . . | مایة

Come il N. 29.

AR. D. mm. 21. P. gr. 3,25.

32

'Arzrûm ارزروم; a. . . .

Come il N. 29.

AR. D. mm. 20. P. gr. 3,15.

33

'Armîniah ارمية?; a. [7]29.

ضرب | فى | سنة | تسع | وعشر | ين و | . . . | . . .

Come il N. 29.

AR. D. mm. 21. P. gr. 3,18.

34

Bârân باران; a. 732.

ضرب فى | سنة اثنتى | ثلثين | ... | ... | ... | ... | مایة

Come il N. 29.

AR. D. mm. 22. P. gr. 3,18.

35

Bârân باران ; a. 73*x*.

ضرب | باران | ... | ... | وثلا | ثين و | سبع | مايه

Come il N. 29.

AR. D. mm. 20. P. gr. 3, 20.

36

Baġdâd بغداد ; a. . . .

... | ... | ... | ... | ... | ين و | ... | ...

Come il N. 29.

AR. D. mm. 21. P. gr. 3, 20.

37

Baġdâd بغداد ; a. . . .

Come il N. 29.

AR. D. mm. 21. P. gr. 3, 20.

38

Tibrîz تبريز ; a. [7]29.

... | فى | سنة | تسع | وعشر | ين و | ... | ...

Come il N. 29.

AR. D. mm. 21. P. gr. 3, 27.

39

Tibrîz تبريز ; a. 7*xx*.

ضرب | تبريز | ... | ... | ... | ... | وسبع | مايه

Come il N. 29.

AR. D. mm. 19. P. gr. 3, 19.

40

T i b r î z تبريز; a. [7]x9.

ضرب | فى | سنة | تسع | و . . | . . . | . . . | . . .

Come il N. 29.

AR. D. mm. 21. P. gr. 3,15.

41

T i b r î z تبريز; a. [7]x9.

ضرب | فى | سنة | تسع | . . . | . . . | . . . | . . . | . . .

Come il N. 29.

AR. D. mm. 21. P. gr. 3,15.

42

T i b r î z تبريز; a. . . .

ضرب | تبريز | سنة | . . . | . . . | . . . | . . . | . . . | . . .

Come il N. 29.

AR. D. mm. 20. P. gr. 3.21.

43

T i b r î z تبريز; a. . . .

. . . | فى | صنة *(sic)* | . . . | . . . | . . . | . . . | . . .

Come il N. 29.

AR. D. mm. 21. P. gr. 3,25.

44

M a w ṣ i l موصل; a. 730.

. . . | . . . | فى | سنة | ثلا | ثين | و سبع | مائة

Come il N. 29.

AR. D. mm. 20. P. gr. 3,16.

45

Senza nome di zecca; a. 729.

. . . | . . . | . . . | تسع | وعشر | ين و | سبع | ما . .

Come il N. 29.

AR. D. mm. 21. P. gr. 3, 10.

46

Il nome della zecca è svanito; a. 731.

ضرب | فى | سنة | احدى | ثلا | ثين | سبع | ماية

Come il N. 29.

AR. D. mm. 22. P. gr. 3, 20.

47-64

Come il N. 29; esemplari più incompleti.

AR.

65

Il nome della zecca è confuso; a. 72x.

Dr. Dentro due cerchi: l'interno, lineare; l'esterno, di palline:

لا اله الا الله

ضرب

محمد

صاعد

رسول الله

عثمان

Ornato in ogni lato di ضرب e صاعد.

Rov. Dentro un pentagono ornato:

فى [ايا]
ضـــرب
م دولة السلطان الاعظم
ابـو سـعـيـد بـهـادر خـان
خلـد الـــلـه مـلـكـه

Fra il pentagono e due cerchi formati come nel Dr.

. . . | . . . | عشرين | وسبع. | ماية

AR. D. mm. 23. P. gr. 2, 34.

Muḥammad Ḫân

736-739; Cr. 1336-1338

66

'Arzanǵân; a. 739.

Dr. Dentro un cerchio formato da piccole curve:

(عزّ) [mongolo]
لا الـــله الا
[mongolo] محـــمـــد [mongolo]
رسول الــله
عثمان

Due cerchi: l'interno, lineáre; l'esterno, di palline.

Rov.

ضرب فى
السلطان العـالم
محمد خلد الـله
مـلـكـه ودولـتـه
ارزنجان

[a destra:] تسع ثلثين [a sinistra:] سبعماية

Due cerchi come nel Dr.

AR. D. mm. 20. P. gr. 2, 45.

Sati Beg

739-740; Cr. 1339

67

Il nome della zecca è svanito; a. 739.

Dr. Dentro un intreccio di quattro foglie, ognuna con occhiello:

لا اله الا
الـــــله

Intorno: cerchio di palline.

Fra il cerchio di palline e le foglie:

. . . | رسول | ? امين | . . .

Fra le palline e due cerchi: l'interno, lineare; l'esterno, di palline:

. . . | عثمان | عمر | ابو بكر

Rov. Dentro un intreccio di sei foglie:

سنة
السلطان العادل
ساتى بك خان
خلد الله ملكه

Fra le foglie e un cerchio: sei palline.

AR. D. mm. 19. P. gr. 2,06.

Sulaymân

740-745; Cr. 1339-1344

68-74

Ḥiṣn; a. 745.

Dr. Dentro un ferro di cavallo:

الــلـه
لا الــه الا
محــمــد
رســـول ا
لــلـه
عـد

Fra il ferro di cavallo e un doppio cerchio: l'interno, lineare; l'esterno, di palline:

ابو بكر صديق عمر فاروق | عثمان عفا (*sic*) على مرتضى

Rov. Dentro un intreccio di sei ghirlande:

ضرب
السلطان العادل
سليمان خان
خلد الله ملكه
حصن

Dentro le foglie:

ضرب | فى سنة | خمس | وار | بعين | سبعمئة

Le parole سليمان خان scritte in lettere mongoliche.

AR. D. mm. 17. P. gr. 1,27 a 1,40.

SULTANI OTTOMANI

Dinastia regnante dell'An. Eg. 699; Cr. 1299

Salîm I

918-926; Cr. 1512-1520

1

Costantinopoli; a. 918.

Dr.	Rov.
سلطان	عز نصره ضرب
سليم	قسطنطينية
شاة	سنة ٩١٨
بن	
بايزيد خان	

AR. D. mm. 12. P. gr. 0, 74.

Muṣṭafâ II

1106-1115; Cr. 1695-1703

2

Adrianopoli; a. 1106.

Dr.	Rov.
سلطان البرين	السلطان
وخاقان البحرين	مصطفى بن محمد خان
السلطان ابن	دام ملكه ضرب في
السلطان	ادرنة
	سنة
	١١٠٦

RAME D. mm. 38. P. gr. 18, 40.

'Aḥmad III

1115-1143; Cr. 1703-1730

3

Tripoli; a. 1115.

Dr.	Rov.
السلطان	ضرب في
احمد خان [ابن	طرابلس
السلطان محمد	غرب
خان	١١١٥

RAME D. mm. 23. P. gr. 4, 25.

Maḥmûd I

1143-1168; Cr. 1730-1754

4-5

Tunisi; a. 1152.

Dr.	Rov.
سلطان	١١٥٢
محمود	ضرب في
	تونس

AR. D. mm. 15. P. gr. 1, 08.

6

Tunisi; a. 1153.

Dr.	Rov.
سلطان	١١٥٣
محمود	في تونس

AR. D. mm. 20. P. gr. 2, 10.

Muṣṭafâ III

1171-1187; Cr. 1757-1773

7

Tunisi; a. 1172.

Dr.	Rov.
سلطان	ضرب
مصطفى	تونس
	١١٧٢

AR. D. mm. 14. P. gr. 0, 82.

8

Tunisi; a. 1173.

Dr.	Rov.
سلطان	ضرب فى
مصطفى	تونس
خان	١١٧٣

RAME D. mm. 21. P. gr. 3, 44.

9-10

Tunisi; a. 1174.

Dr.	Rov.
سلطان	ضرب فى
مصطفى	تونس
خان	١١٧٤

RAME D. mm. 21. P. gr. 4, 12.
3, 72.

11

Tunisi; a. 1177.

Dr.	Rov.
سلطان	ضرب فى
مصطفى	تونس
	١١٧٧

AR. D. mm. 13. P. gr. 0, 87.

12-13

Tunisi; a. 1186.

Dr.	Rov.
سلطان	١١٨٦
مصطفى	ضرب فى
خان	تونس

RAME D. mm. 21. P. gr. 4, 10.
3, 33.

ʿAbd 'al Ḥamîd I

1187-1203; Cr. 1773-1789

14

Tripoli; a. 1188.

Dr.	Rov.
Dentro un ottagono:	Dentro nn triangolo:
سلطان	طرابلس
عبد	غرب
الحميد	١١ | ٨ | ٨

RAME D. mm. 20. P. gr. 3, 02.

15

Tunisi; a. 1188.

Dr.	Rov.
سلطان	١١٨٨
عبد الحميد	ضرب في
خان	تونس

RAME D. mm. 20. P. gr. 3, 03.

16

Costantinopoli; anno 14 del regno (1200)

Dr.	Rov.
سلطان البرين	عبد الحميد in ṭuġrâ
وخاقان البحرين	ضرب في
١٤	قسطنطينية
السلطان ابن	١١٨٧
السلطان	

RAME D. mm. 38. P. gr. 16, 08.

Maḥmud II

1223-1255; Cr. 1808-1839

17

Costantinopoli; anno 16 del regno (1238)

Dr.	Rov.
سلطان البرين	السلطان
وخاقان البحرين	محمود بن عبد الحميد خان
١٦	دام ملكه ضرب في
السلطان ابن	قسطنطينية
السلطان	١٢٢٣

Bucata.

AR. D. mm. 34. P. gr. 5, 24.

18

Costantinopoli; anno 22 del regno (1244)

Dr.	Rov.
Nome del Sultano	٢٢
in ṭuġrâ e عدلى a dr.	ضرب فى
	قسطنطينية
	١٢٢٣

RAME D. mm. 39. P. gr. 15, 24.

19

Costantinopoli; anno 25 del regno (1247)

Dr.	Rov.
Nome del Sultano	٢٥
in ṭuġrâ e عدلى a dr.	ضرب فى
	قسطنطينية
	١٢٢٣

AR. D. mm. 28. P. gr. 2, 98.

20

Costantinopoli; anno 25 del regno (1247)

Come il N. 19.

RAME D. mm. 39. P. gr. 15, 81.

21

Costantinopoli; anno 26 del regno (1248)

Come il N. 19; meno il N. ٢٦ nel Rov.

RAME D. mm. 39. P. gr. 14, 55.

22

Tunisi; a. 1249.

Dr.	Rov.
سلطان	١٢٤٩
محمود	ضرب فى
	تونس

AR. D. mm. 14. P. gr. 0, 65.

23

Tunisi; a. 1253.

Dr.	Rov.
سلطان البرين	ضرب فى
وخاقان البحرين	تونس
السلطان محمود	١٢٥٣
خان عز نصره	

AR. D. mm. 31. P. gr. 11, 20.

24

Tunisi; a. 1255.

Dr.	Rov.
Come il N. 23.	ضرب فى
	تونس
	١٢٥٥

RAME D. mm. 31. P. gr. 10, 35.

EMIRI AGLABIDI

An. Eg. 184-296; Cr. 800-908

Ziyâdat 'Allah b. 'Ibrahîm

201-223; Cr. 816-837

1 *

Siqillîah (Sicilia); a. 220.

Dr. لا الـــــــه الا
الـــــله وحــده
لا شــريــك لـــــه
محمد بن عبد الله

Marg. بسم الله ضرب هذا الدرهم بسقلية سنة
عشرين ومايتين

Due cerchi lineari.

Rov. غلب
محـمـد رسـول
الله مما امر به الامير
زيادة الله بن ابرهيم
زيادة الـــله

Marg. Tracce della legg. محـمـد رسـول الله الخ

La legg. marg. fra due cerchi; dei quali l'interno, a palline; l'esterno, lineare.

AR. D. mm. 20. P. gr. 1, 26.

---

* Tav. I.

Muḥammad b. 'Abî ʻAqal

226-242; Cr. 840-856

2 *

Madînat B.l.r.m (Palermo); a. 230.

Dr.

لا الــه الا
الــــله وحده
لا شريك له

Marg. بسم الــله ضرب هذا الدرهم بمدينة بلرم
سنة ثلثين ومايتين

Tre cerchi: i due interni, a palline; l'esterno, a dentelli; fra il secondo ed il terzo cerchio, gli anelletti:

o o o o [o o]

Rov.

غلب
محمد رسول
الـله صلى الـله
عليه وسلم

Marg. محمد رسول الله ارسله بالهدى ودين الحق
ليظهره على الدين كله ولو كره المشركون

La legg. marg. fra due cerchi: l'interno, a palline; l'esterno, a dentelli.

AR. D. mm. 19. P. gr. 1, 32.

3 *-4

Come il N. 2; di conio diverso.

AR. D. mm. 18. P. gr. 1, 90.
» » 19. » » 1, 45.

---

* Tav. I.

5*

Senza nome di zecca; a. [2]41.

Dr. لا الــه الا
الــلـه وحـده
لا شريك لــه
ابو العباس

Marg. . . . . واربعين *(sic)* سنة احد الدرهم . . .

Due cerchi di palline.

Rov. غلب
محمد رسول
الله صلى الله
علـيـه
محمد

Marg. . . . . الدين كله . . . . .

La legg. marg. fra due cerchi: l'interno, a palline.

AR. D. mm. 15. P. gr. 0, 85.

'Aḥmad b. Muḥammad

242-249; Cr. 856-863

6*

Senza nome di zecca; a. 245.

Dr. لا الــه الا
الــلـه وحـده
لا شريك له

Due cerchi di palline.

---

* Tav. I.

Rov. لله

محمد
رسول
الله
احمد

Marg. بسم الله ضرب هذا الدينر سنة خمس
واربعين ومايتين

La legg. marg. è fra due cerchi: l'esterno è lineare; l'interno è di palline, che fanno corpo colle lettere della legg.

ORO D. mm. 12. P. gr. 1, 04.

7 *

Forse senza nome di zecca; a. 246.

Dr. لا اله الا
الله وحده
لا شريك له
ابو ابرهيم

Marg. بسم الله ضرب هذا . . . . . ست
واربعين ومايتين

Due cerchi di palline.

Rov. غلب
محمد رسول
الله صلى الله
عليه
احمد

Marg. . . . ين الحق ليظهره على الدين كله . . .

La legg. marg. fra due cerchi, dei quali l'interno formato di palline.

AR. D. mm. 16. P. gr. 0, 90.

* Tav. I.

Ziyâdat 'Allah b. Muḥammad

249-250; Cr. 863-864

8*

Madînah (Palermo)? a. 250.

Dr. لا الــــه الا

الــله وحده

لا شريك لـه

Marg. (?) . . . الله ضرب هذا الدرهم بمدينة

سنة خمسين ومايتين

Rov. غلب

محمد رسول

الــله صلى الــله

عــلــيــه

زيادة الله

Cerchio di palline.

AR. D. mm. 15. P. gr. 0, 68.

'Ibrahîm b. 'Aḥmad

261-289; Cr. 874-902

9*

Senza nome di zecca; a. 261.

Dr. لا الــه الا

الله وحده

لا شريك له

شكر

Marg. محمد رسول الــله ارسله بالهدى ودين

الحق ليظهره على الدين كله

---

* Tav. I.

Rov. غلب
محمد
رسول
الله
ابرهيم

Marg. بسم الله ضرب هذا الدينر سنة احدى وستين ومأيتين

ORO D. mm. 19. P. gr. 4, 12.

10*-11

Senza nome di zecca; a. 261.

Dr. لا اله الا
الله وحده
لا شريك له
بلاعى

Marg. محمد رسول الله ——— كله

Cerchio a dentelli.

Rov. غلب
محمد
رسول
الله
ابرهيم

Marg. (*sic*) بسم الله ضرب هذا الدينر سنة احد وستين ومئتين

Cerchio a dentelli.

ORO D. mm. 14. P. gr. 1, 05.
» » 13. » » 1, 00.

---

* Tav. I.

12*-20

Senza nome di zecca; a. 266.

Rov. Marg. سنة سبع وستين ومئتين

Come il N. 10.

Due conî diversi.

ORO D. mm. 14. P. gr. 1, 05.

21*, 22*-33

Senza nome di zecca; a. 267.

سنة سبع وستين ومئتين

Come il N. 10.

Due conî diversi.

ORO D. mm. 14. P. gr. 1, 05.

34*-48

Senza nome di zecca; a. 268.

سنة ثمان وستين ومئتين

Come il N. 10.

ORO D. mm. 14. P. gr. 1, 05.

49*

Senza nome di zecca; a. 269.

Dr. لا الــه الا
الــــله وحده
لا شريك له

Marg. محمد رسول ——— كله

Cerchio a dentelli.

---

* Tav. I.

Rov. غلب
محمد
رسول
الله
ابرهيم

Marg. بسم الله ضرب هذا الدينر سنة تسع وستين ومايتين

Cerchio a dentelli.

ORO D. mm. 17. P. gr. 4, 04.

50 *

Senza nome di zecca; a. 273.

Dr. لا اله الا
الله وحده
لا شريك [له]

Marg. . . . . سنة ثلث وسبع[ين] . . .

Rov. غلب
محمد
رسول
الله
ابرهيم

Marg. . . . . . و قبل ومن بعد و . . .

Nel Dr. e nel Rov. le legg. marg. sono tangenti ad un cerchio lineare.

AR. D. mm. 10. P. gr. 0, 22.

---

* Tav. I.

51 *-52

Senza nome di zecca; a. [2]75.

Dr. Marg. . . . سنة خمس وسبعين .

Rov. Marg. . . . . . للہ الامر من قبل ومن بعد

Nel Dr. e nel Rov. cerchio di palline.

Come il N. 50.

AR. D. mm. 10. P. gr. 0, 23.

53 *

Senza nome di zecca; a. 277.

Dr. Marg. . . . سنة سبع وسبعين وما . . .

Rov. Marg. . . . . . . للہ الامر من قبل

Come il N. 51.

AR. D. mm. 10. P. gr. 0, 22.

54 *

Senza nome di zecca; a. [2]81.

Dr. لا الـــہ الا
الـــلہ وحدہ
لا شريک لـــہ
Ornato.

Cerchio lineare.

Marg. رسول الـــلہ ارسلہ بالهدى ودين . . .
الحق ليه . . .

---

* Tav. I.

Rov. غلب
محمد
رسول
الله
ابرهيم

Marg. بسم الله ضرب هذا الدر . . . . احدى
وثمانين . . .

Cerchio lineare.

AR. D. mm. 16. P. gr. 1, 44.

55

Senza nome di zecca; a. [2]x4.

سنة اربع . . .

Come il N. 10.

Nel Dr. .·. invece di بلاى

ORO D. mm. 14. P. gr. 1, 05.

56

Senza nome di zecca; a. 27x.

. . . وسبعين ومايتين

Come il N. 49.

ORO D. mm. 14. P. gr. 1, 05.

57-70

Come le precedenti N. 10-48; incomplete.

ORO

71-103

Come le precedenti N. 50-54; incomplete.

AR.

CALIFI FAṬIMIDI

An. Eg. 297-567; Cr. 909-1171

'Al Mahdî

297-322; Cr. 909-934

1* 2* -10

Senza nome di zecca; a. . . .

Dr.

عبد الله
لا اله الا
الله وحده
لا شريك له
امير المومنين

Marg. محمد رسول الله الخ

Rov.

الامام
محمد
رسول
الله
المهدى بالله

Marg. . . . . . بسم الله ضرب هذا

Coní diversi.

ORO D. mm. 13 a 15. P. gr. 1, 04.

---

* Tav. II.

'Al Qâym

322-334; Cr. 934-945

11 *

Senza nome di zecca; a. 325.

Dr. محمد

ابو القسم

لا اله الا الله

وحده لا شريك له

المهدى بالله

Marg. . . . الله ارسله بالهدى ودين . . . .

Rov. الامام

القايم بالله

محمد

رسول الله

امير المومنين

Marg. بسم الله ضر . . . . سنة خمس

وعشرين وثلث ماية

Nel Dr. e nel Rov. le legg. marg. sono iscritte in un cerchio lineare; nel bordo: cerchio di palline.

ORO D. mm. 15. P. gr. 0, 96.

12

Come il N. 11; più incompleta.

ORO

---

* **Tav. II.**

'Al Manṣûr

334-341; Cr. 945-952

13*

'Al Mahdîah; mese di ǵumâdâ II; a. 33x.

Dr. Dentro un cerchio:

الامام
لا الـــــه
الا الـــله
المنصور بالله

Marg. . Fra due cerchi:

بسم الله ضرب هذا . . . بالمهدية شهر جمادى
الاخر (sic) من سنة . . . وثلثين وثلث ماية

Rov. Dentro un cerchio:

اسمـعـيـل
محـمـد
رسول الـله
امير المومنين

Marg. Fra due cerchi:

محمد رسول الـله ———— المشركون

Fra il cerchio della legg. del campo e il cerchio interno della legg. marg. del Dr. e del Rov. una zona.

ORO D. mm. 16. P. gr. 1, 02.

---

* Tav. II.

14*

'Al Mahdîah; a. 340.

Dr. Dentro un cerchio:

لا اله الا الله
وحده لا شريك له
محمد رسول الله

Marg. Fra due cerchi:

محمد رسول الله ——— المشركون

Rov. Dentro un cerchio:

عبد الله
اسمعيل الامام
المنصور بالله
امير المومنين

Marg. Fra due cerchi:

بسم الله ضرب هذا الدينار بالمهدية سنة
اربعين وثلثماية

Nel Dr. e nel Rov. zona come a N. 13.

ORO D. mm. 15. P. gr. 1, 02.

15*

Madînah di Ṣiqîllîah (Palermo);
mese di 'al muḥarram, a. 341.

Rov. Marg. بسم الله ضرب هذا الدينار بمدينة صقلية
شهر المحرم من سنة احدى واربعين وثلث ماية

Come il N. 14.

ORO D. mm. 16. P. gr. 1, 02.

---

* Tav. II.

'Al Mu'izz

341-365; Cr. 952-975

16*

'Al Manṣûrîah; a. 342.

Dr. العزة لله

Marg. int. ضرب هذا الدنار بالمنصورية سنة اثنتين واربعين وثلث ماية

» est. لا اله الا الله وحده لا شريك له محمد رسول الله وعلى وصى الله

Rov. البركة لله (?)

Marg. int. . . . . الرسول و . . . . .

» est. عبد الله معد ابو تميم الامام المعز لدين الله . . .

Nel Dr. e nel Rov. tre cerchi: la legg. marg. int. fra il primo e il secondo cerchio; l'est. fra il secondo e il terzo.

ORO D. mm. 15. P. gr. 1, 04.

17*

Ṣiqillîah (Sicilia); a. 345.

Dr. Pallina.

Marg. int. ضرب هذا الدنار بصقلية سنة خمس واربعين وثلث ماية

» est. لا اله الا الله محمد رسول الله وعلى افضل الوصيين

* Tav. II.

Rov. Pallina.

Marg. int. المعز لدين الله امير المومنين

» est. دعا الامام معد لتوحيد الاله الصمد

Nel Dr. e nel Rov. la legg. marg. int. fra due cerchi; la est. è tangente ad un proprio cerchio.

ORO D. mm. 14. P. gr. 1, 04.

18 *

'Al Mahdîah; a. 361.

Dr. Pallina.

Marg. int. لا اله الا الله محمد رسول الله وعلى افضل الوصيين

» est. بسم الله ضرب هذا الدنار بالمهدية سنة احدى وستين وثلث ماية

Rov. Pallina.

Marg. int. المعز لدين الله امير المومنين

» est. دعا الامام معد لتوحيد الاله الصمد

Nel Dr. e nel Rov. tre cerchi: la legg. marg. int. fra il primo e il secondo; la est. fra il secondo e il terzo.

ORO D. mm. 17. P. gr. 1, 04.

19 *

'Al Manṣûrîah; a. 361.

Dr. Marg. est. بسم الله ضرب هذا الدنار بالمنصورية سنة احدى وستين وثلث ماية

Come il N. 18.

ORO D. mm. 15. P. gr. 1.

* Tav. II.

20*

Ṣiqillîah; a. . . .

Dr. Pallina.

Marg. int. لا اله الا الله محمد رسول الله وعلى افضل الوصيين

» est. . . . هذا الدنار بصقلية س . . . .

Rov. Pallina.

Marg. int. المعز لدين الله امير المومنين

» est. دعا الامام معد . . . . . .

Nel Dr. e nel Rov. due cerchi: fra i quali la legg. marg. interna; di un terzo cerchio esterno non resta traccia.

ORO D. mm. 13. P. gr. 1, 04.

21

Il nome della zecca è svanito; a. 3*xx*.

Dr. Marg. int. بسم الله ضرب هذا . . . . وثلث مايۃ

Come il N. 20.

ORO D. mm. 13. P. gr. 1, 02.

* Tav. II.

22*

Ṣiqillîah; senza data.

Dr. Pallina.

Marg. int. (*sic*) ضرب هذا الدنار بصقلية سنة ىما

» est. لا اله الا اللـه محمد رسول اللـه وعلى

[افضل الو]صيين

Rov. Pallina.

Marg. int. المعز لدين الله امير المومنين

» est. . . . . دعا الامام

Cerchi come a N. 18.

ORO D. mm. 14. P. gr. 1, 02.

'Al 'Azîz

365-386; Cr. 975-996

23*

Ṣiqillîah; (Sicilia); a. . . .

Dr. Pallina.

Marg. int. لا اله الا الله محمد رسول الله

» est. (*sic*) . . . له ضرب هذا الدنار صقلية

. . . سنة

Rov. Pallina.

Marg. int. العزيز بالله امير المومنين

» est. دعا الامام (*sic*) نزار لتوحيد الاله الغفار

Nel Dr. e nel Rov. tre cerchi: la legg. marg. int. fra il primo e il secondo cerchio; l'est. fra il secondo ed il terzo.

ORO D. mm. 13. P. gr. 1, 02.

---

* Tav. II.

24*

Senza nome di zecca, nè data.

Dr. Pallina.

Marg. الامام العزيز بالله

Rov. Pallina.

Marg. امير المومنين

Nel Dr. e nel Rov. tre cerchi: la legg. marg. fra il primo e il secondo; il terzo cerchio è di palline.

AR. D. mm. 4. P. gr. 0, 24.

'Al Ḥâkim

386-411; Cr. 996-1020

25*

Ṣiqillîah (Sicilia); a. 398.

Dr. لا الـه الا الـلـه
محمد رسول الله
على ولى الـلـه

Marg. بسم الـله ضرب هذا الدنار بصقلية سنة
ثمان وتسعين وثلث مئة

Rov. الامام المنصور
ابو على الحاكم
امير المومنين

Marg. ... عبد الله ووليه الامام المنصور ابو على

Nel Dr. e nel Rov. tre cerchi lineari; la legg. marg. fra il secondo e il terzo cerchio.

ORO D. mm. 14. P. gr. 1, 02.

* Tav. II.

26*

Ṣiqillîah (Sicilia); a. . . .

Dr. لا لـه الا الـلـه
محمد رسول الله
علـى ولى الـلـه

Marg. (sic) بسم الله ضرب هذا الدنار بصقيلية
سنة تسع نا (ed altre lettere scomposte)

Rov. الامام المنصور
ابو على الحاكم
امير المومنين

Marg. عبد الله ووليه الامم . . . المنصور ابو على
الحاكم بامر الله امير المومنين

Nel Dr. e nel Rov. cerchi come a N. 25.

ORO D. mm. 15. P. gr. 0, 97.

27

['Al Mah]dîah; a. . . .

Dr. لا الـه الا الـلـه
محمد رسول الله
علـى ولى الـلـه

Marg. . . . . . .

---

* Tav. II.

Rov. المنصور
ابو على الامام
الحاكم بامر الله
امير المومنين

Marg. . . . . . حدية سنة . . .

Nel Dr. e nel Rov. cerchi come a N. 25.

ORO D. mm. 13. P. gr. 0, 96.

28 *

Il nome della zecca è svanito; a. 39*x*.

Dr. Marg. . . . له ارسله بالهدى ودين . . .

Rov. Marg. . . . تسعين وثلث . . . .

Come il N. 27.

ORO D. mm. 12. P. gr. 1.

29-36

Come il N. 27; però le legg. marg. più incomplete.

ORO

37 *

'Al Manṣûrîah; a. . . .

Dr. لا اله الا الله
محمد رسول الله
على ولى الله

Marg. محمد ر . . . . . دين الحق ليظهره
على الد (*sic*)

---

* Tav. II.

Rov. المنصور
ابو على الامام
امير المومنين

Marg. . . . ضرب هذا الدنار بالمنصورية . . . .

Nel Dr. e nel Rov. cerchi come a N. 25.

ORO D. mm. 13. P. gr. 0, 94.

38-41

La zecca e la data sono svanite.

Come il N. 37.

Conî diversi: in uno, punto in المنضور

ORO P. gr. 1.

42*

La zecca e la data sono svanite.

Dr. لا الــه الا الــلـه
محمد رسول الله
عـلى ولى الـــلـه

Marg. بسم الله ضرب هذا . . . . ماية

Rov. الامام الحـاكـم
ابو على المنصور
امير المومـنـيـن

Marg. ... المنصور ابو على الحاكم بامر الله امير...

Nel Dr. e nel Rov. cerchi come a N. 25.

ORO D. mm. 13. P. gr. 0, 99.

* Tav. II.

43 *

La zecca e la data sono svanite.

Dr. محمد رسول الله
علی ولی الـــله

Marg. . . . . لا اله الا الله

Rov. الحاكم بامر الله
امير المومنين

Marg. . . . . .

Nel Dr. e nel Rov. le legg. marg. fra due cerchi.

ORO D. mm. 12. P. gr. 0, 96.

44 *

Ṭ a r â b u l u s (Tripoli di Africa); a. . . .

Dr. محمد
رسول الـــله
علی ولی الله

Marg. . . . . رسول الله ارسله بالهدى ودين . . . .

Rov. الحاكم
بامــر الـــله
امير المومنين

Marg. . . . (*sic*) رب هذا الدنار باطرابلس . . .

Nel Dr. e nel Rov. cerchi come a N. 25.

ORO D. mm. 13. P. gr. 1, 02.

---

* Tav. II.

45*-46

La zecca e la data sono svanite.

Dr. محمد
رسول الـــله
على ولى الله

Marg. . . . . محمد رسول الـــله

Rov. الحاكم
بامر الله امير
المومنين

Marg. . . . . . . بسم الله ضرب هذا

Nel Dr. e nel Rov. cerchi come a N. 25.

ORO D. mm. 13. P. gr. 0, 96.

47*

Ṣiqillîah (Sicilia); a. 4..

Dr. لا الـه
محمد رسول الله
الا الـــله

Marg. . . . و كله ——— رسول الـــله . . .

Rov. عبد الله
ابو على الحاكم
امير المومنين
ووليه

Marg. وربعماية . . . . . . ذا الدنار بصقلا . . .

Nel Dr. e nel Rov. cerchi come a N. 25.

ORO D. mm. 12. P. gr. 0, 98.

* Tav. II.

48*

'Al Mahdîah; a. . . .

Dr. Pallina.

Marg. int. لا اله الا الله محمد رسول الله على ولى الله

» est. . . . بالهدى ودين الحق ليظ . . .

Rov. Pallina.

Marg. int. الامام الحاكم بامر الله امير المومنين

» est. . . . هذا الدنار بالمهدية . . .

Nel Dr. e nel Rov. tre cerchi: la legg. marg. int. fra il primo e il secondo; la est. fra il secondo e il terzo.

ORO D. mm. 11. P. gr. 1, 02.

49*-51

Senza nome di zecca, nè data.

Dr. الامام
المنصور
ابو على

Rov. الحاكم
بامر الله امير
المومنين

Nel Dr. e nel Rov. doppio cerchio: l'interno, lineare; l'esterno a palline.

AR. D. mm. 4. P. gr. 0, 19 a 0, 15.

---

* Tav. II.

Az Ẓâhir

411-427; Cr. 1020-1035

52*

Ṣiqillîah (Sicilia); a. [4]12.

Dr. محمد رسول الله
علی ولی الله

Marg. int. لا اله الا الله وحده لا شريك له

» est. . . . . ليظهره على الدين . . . . .

Rov. الظاهر لاعزاز دين
الله امير المومن (sic)

Marg. int. عبد الله ووليه ابو الحسن على الامام

» est. . . . . بصقلية سنة اثنتى ع . . . . .

Nel Dr. e nel Rov. tre cerchi: la legg. marg. int. fra il primo e il secondo cerchio; l'est. fra il secondo e il terzo.

ORO D. mm. 14. P. gr. 0, 97.

53*

Ṣiqillîah (Sicilia); a. 419.

Dr. محمد رسول الله
علی ولی الله

Marg. int. لا اله الا الله وحده لا شريك له

» est. ليظهره على الدين كله . . . .

---

* Tav. II.

Rov. الظاهر لاعزاز دين
الله امير المومنين

Marg. int. عبد الله ووليه ابو الحسن على الامام

» est. . . . ه ضرب هذا الدنار بصقلية سنة
تسع عشرة واربعماية

Cerchi come a N. 52.

ORO D. mm. 14. P. gr. 1.

54*

Ṣiqillîah (Sicilia); a. 420.

بسم . . . . بصقلية سنة عشرين واربعما (sic)

Come il N. 52.

ORO D. mm. 14. P. gr. 0, 98.

55

Ṣiqillîah (Sicilia); a. [4]20.

. . . بصقلية سنة عشرين . . . .

Come il N. 52.

ORO D. mm. 13. P. gr. 0, 98.

56

Ṣiqillîah (Sicilia); a. 420.

. . . بصقلية سنة عشرين وار . . .

Lo ص di صقلية molto allungato.

Come il N. 52.

ORO D. mm. 14. P. gr. 1.

---

* Tav. II.

57 *

Ṣ i q i l l î a h (Sicilia); mese quarto (?), a. 420.

بسم الله ضرب بصقلية شهر اربع (?) سنة
عشرين واربعماية

Come il N. 52.

ORO D. mm. 13. P. gr. 0, 96.

58 *

Ṣ i q i l l î a h (Sicilia); mese quarto (?), a. 420.

بسم الله ضرب بصلية (sic) شهر اربع (?) سنة
عشرين واربعما (sic)

Lo ص di صلية molto allungato.

Come il N. 52.

ORO D. mm. 13. P. gr. 0, 93.

59

[Ṣ i q i l l î a h] (Sicilia); mese quarto (?), a. 420.

. . . شهر اربع (?) سنة عشرين واربعما (sic)

Come il N. 52.

ORO D. mm. 13. P. gr. 0, 98.

60

Ṣ i q i l l î a h (Sicilia); mese . . ., a. 420.

بسم الله ضرب بصقلية شهر . . . سنة عشرين واربع (sic)

Come il N. 52.

ORO D. mm. 14. P. gr. 0, 98.

---

* Tav. II.

61

[Ṣiqillîah] (Sicilia); a. 420.

بسم الله ضر . . . . سنة عشرين واربعماية

Come il N. 52.

ORO D. mm. 16. P. gr. 0, 98.

62*

Ṣiqillîah (Sicilia); mese di ramaḍân, a. 420.

Dr. محمد رسول الله
علي ولي الله

Marg. int. (*sic*) لا اله الا الله وحده لا شريك له الله

» est. . . . قلية شهر رمضان (*sic*) سنة عشـ . . .

Rov. الظاهر لاعزاز دين (*sic*)
الله امير المومنـ (*sic*)

Marg. int. (*sic*) عبد الله ووليه الحسن علي الامام دده

» est. . . . . . . س بصقلية له ضرب . . .

Cerchi come a N. 52.

ORO D. mm. 12. P. gr. 1.

63*

Ṣiqillîah (Sicilia); mese di ramaḍân, a. 420.

Dr. محمد رسول الله
علي ولي الله

Marg. int. لا اله الا الله وحده لا شريك له الله

» est. (*sic*) بسم الله ضرب . . ة عشرين وار

---

* Tav. II.

Rov. الظاهر لاعزاز دي (*sic*)
الله امير المومنـ (*sic*)

Marg. int. عبد الله ووليه ابو الحسن على
الامام دد (*sic*)

» est. . . . نار بصقلية شهر رمض . . . .

Cerchi come a N. 52.

ORO D. mm. 13. P. gr. 0, 98.

64*-66

Ṣ i q i l l î a h (Sicilia); a. 421.

Dr. لا اله الا الله
محمد رسول الله
على ولى الله

Marg. Fra due cerchi:
محمد رسول الله ارسله بالهدى ودين الحق
ليظهره على الدين كله

Rov. الظاهر
لاعزاز دين الله
امير المومنين

Marg. Fra due cerchi:
بسم الله ضرب هذا الدار (*sic*) بصقلية سنة
احدى وعشرين واربعماية

ORO D. mm. 14. P. gr. 0, 98.

---

* Tav. II.

67

Ṣiqillîah (Sicilia); a. 421.

. . . بصقلية سنة احدى وعشرين واربعماية

Come il N. 64.

ORO D. mm. 13. P. gr. 0, 98.

68*-69

Ṣiqillîah (Sicilia); a. 421.

بسم الله ضرب هذا الدار *(sic)* بصقلية سنة
احد *(sic)* وعشرين واربعما *(sic)*

Come il N. 64.

ORO D. mm. 14. P. gr. 0, 98.

70-71

Ṣiqillîah (Sicilia); a. 421.

بسم الله ضرب هذا الدار *(sic)* بصقلية سنة احد *(sic)*
وعشرين وار *(sic)*

Come il N. 64.

ORO D. mm. 14. P. gr. 0, 98.

72*-74

Ṣiqillîah (Sicilia); a. 421.

Come N. 70-71; però di conio diverso; lo ط di الظاهر molto allungato.

ORO D. mm. 12. P. gr. 0, 98.

---

* Tav. II.

75*-76

Ṣiqillîah (Sicilia); a. 422.

بسم الله ضرب هذا الدار (sic) بصقلية سنة
اننتين وعشرين واربعه (sic)

Come il N. 64.

ORO D. mm. 14. P. gr. 0, 98.

77

Ṣiqillîah (Sicilia); a. 422.

. . . . بصقلية سنة اننتين وعشرين واربعه

Come il N. 64.

ORO D. mm. 13. P. gr. 0, 98.

78*

Ṣiqillîah (Sicilia); a. 422.

بسم الله ضرب هذا الدار (sic) بصقلية سنة
اننين وعشرين وارع (sic)

Come il N. 64.

ORO P. gr. 1.

79*

Ṣiqillîah (Sicilia); a. 423.

بسم الله ضرب هذا الدار (sic) بصقلية سنة
ثلثة (sic) وعشرين واربعماية

Come il N. 64.

ORO D. mm. 14. P. gr. 0, 96.

---

* Tav. II.

80 *

Ṣiqillîah (Sicilia); a. 424.

. . . بصقلية سنة اربعة (sic) وعشرين واربعم (sic)

Nel Dr. la legg. marg. (sic) . . ليظهره على الا

Come il N. 64.

ORO D. mm. 13. P. gr. 0, 93.

81 *

Ṣiqillîah (Sicilia); a. 424.

. . . لية سنة اربع وعشرين و . . .

Come il N. 64.

ORO D. mm. 13. P. gr. 0, 83.

82

Ṣiqillîah (Sicilia); a. [4]25.

بسم الله ضرب هذا الدار (sic) بصقلية سنة

خمسة (sic) وع . . .

Come il N. 64.

ORO D. mm. 15. P. gr. 0, 98.

83**

Ṣiqillîah (Sicilia); a. 425.

بسم الله ضرب هذا الدار (sic) بصقلية سنة

خمسة وعشرين وار . . .

Come il N. 64.

ORO D. mm. 14. P. gr. 0, 98.

---

* Tav. II.
** Tav. III.

84

Ṣiqillîah (Sicilia); a. 425.

... هذا الدار بصقلية سنة خمسة وعشرين واربع ...

Come il N. 64.

ORO D. mm. 14. P. gr. 0, 98.

85

Ṣiqillîah (Sicilia); a. [42]5.

. . . الدار بصقلية سنة خمسة . . . . .

Come il N. 64.

ORO D. mm. 14. P. gr. 0, 98.

86

Ṣiqillîah (Sicilia); a. 425.

. . . . بصقلية سنة خمسة وعشرين واربع . . .

Come il N. 64.

ORO D. mm. 13. P. gr. 0, 93.

87*-103

Ṣiqillîah (Sicilia); a. 426.

ضرب هذا الدنار *(sic)* بصقلية سنه سنة *(sic)*

وعشرين واربعماية

Come il N. 64.

Conî diversi.

ORO D. mm. 13 a 14. P. gr. 0, 91 a 0, 98.

---

* **Tav. III.**

104-121

Ṣ i q i l l î a h (Sicilia); a. 426.

Come i N. 87-103; più o meno incomplete.

ORO

122 *

Ṣ i q i ł l î a h (Sicilia); a. 427.

Dr. لا اله الا الله
محمد رسول الله
علی ولی الله

Marg. . . . ارسله بالهدا (sic) ودين الحق ليظهره
على الدين . . .

La legg. marg. fra due cerchi.

Rov. الظاهر
لاعزاز دين الله
امير المومنين

Marg. ضرب هذا الدينر (sic) بصقلية سنة سبع
وعشرين . . .

Tre cerchi: la legg. marg. fra il secondo e il terzo cerchio.

ORO D. mm. 13. P. gr. 0, 90.

* Tav. III.

123 *

Ṣiqillîah (Sicilia); a. 427 (?).

Dr. لا الــه الا الــلــه

محمد رسول اللـه (*confuso*)

علو نلى الـــلـه (*sic*)

Marg. ضرب . . . ار بصقيلة سه سع و . . . ماه (*sic*)

Rov. الظاهر

لاعزاز دين [اللـه

امير المومنــيــن

Marg. . . . ة سع وعش . . . . (*sic*)

Nel Dr. e nel Rov. tre cerchi; la legg. marg. fra il secondo e il terzo cerchio.

ORO D. mm. 13. P. gr. 0, 96.

124 *

Ṣiqillîah (Sicilia); a. [4]28.

لا الـه الا اللـه

Marg. . . . لـه ضرب هذا الـدنار بصقلية سنة

ثمان وعشرين وار (*sic*)

محمد رسول اللـه

Marg. الامام الظاهر لاعزاز دين اللـه امير المومنين

ابو الحسن على

Nel Dr. e nel Rov. la legg. marg. fra due cerchi.

ORO D. mm. 13. P. gr. 0, 98.

---

* Tav. III.

125 *

Ṣiqillîah (Sicilia); a. [4]28.

لا اله الا الله

Marg. .. الامام الظاهر لاعزاز دين الله امير المومن ..

Rov. محمد رسول الله

Marg. ... هذا الدنار بصقلية سنة ثمان وعش ...

Nel Dr. e nel Rov. la legg. marg. fra due cerchi.

ORO D. mm. 12. P. gr. 0, 98.

126

Dello stesso tipo dei N. 124-125; incompleta.

ORO

127

Il nome della zecca è svanito; a. 429 *(sic)*.

Dr. لا الـه الا الـلـه
وحده لا شريك له
محمد رسول الـلـه
على ولى الله

Marg. ... ولو كره ——— رسول الله ...

Rov. عبد الله
الامام الظاهر
امير المومنين
وولـيـه

Marg. بسم الـلـه ضرب هـذا الـدنار سنة تسع
وعشرين واربعماية

Nel Dr. e nel Rov. tre cerchi: la legg. marg. fra il secondo ed il terzo cerchio.

ORO D. mm. 13. P. gr. 1.

---

* Tav. III.

128 *

Senza nome di zecca, nè data.

Dr. لا الـه الا الـلـه
محمد رسول الله
على ولى الـلـه

Marg. محمد رسول ——————— كله

Rov. الظاهر
لاعزاز دين الله
امير المومنين

Marg. محمد رسول ——————— كله

La legg. marg. del Dr. e del Rov. fra due cerchi.

ORO D. mm. 13. P. gr. 0, 93.

129 *-130

Senza nome di zecca, nè data.

Dr. Dentro un doppio cerchio: l'int. lineare; l'est. a palline:

الامام

Rov. Dentro un doppio cerchio come nel Dr.

الظاهر

AR. D. mm. 9. P. gr. 0, 25.

* Tav. III.

131 *

Senza nome di zecca, nè data.

Dr. الامام

Marg. الظا[هر لاعز]از دين الله

Rov. على

Marg. ابو الحسن امير المومنين

Nel Dr. e nel Rov. tre cerchi: il primo e il secondo lineare, il terzo a palline; la legg. marg. fra il primo e il secondo cerchio.

AR. D. mm. 10. P. gr. 0, 24.

132 *

Ṣiqillîah (Sicilia); a. . . .

Dr. لا الـه الا الـلـه
محمد رسول الله
على ولى الـلـه

Marg. . . . ضرب بصقلية سنة . . .

Rov. الامام ابو الحسن على
الظاهر لاعزاز دين الله
امـيـر الـمـومـنـين

Marg. . . . . . دين الحق ل . . . .

Nel Dr. e nel Rov. tre cerchi: la legg. marg. fra il secondo ed il terzo cerchio.

ORO D. mm. 15. P. gr. 1.

* Tav. III.

133*

Ṣiqillîah (Sicilia); a. 42x.

Dr. لا اله الا الله
محمد رسول الله
على ولى الله

Marg. محمد رسول . . . ليظهره على الدين كله ولوكره المشركون

Rov. الا الله لا اله (sic)
لاعزاز دين الله
امير المومنين

Marg. بسم الله ضرب هذا الدينار بصقة . . . . . . شرين واربعماية

Nel Dr. e nel Rov. tre cerchi: la legg. marg. fra il secondo e il terzo cerchio.

ORO D. mm. 14. P. gr. 0, 93.

134-140

Dello stesso tipo dei N. 52-63; incomplete.

ORO

141-160

Dello stesso tipo dei N. 64-121; incomplete.

ORO

* Tav. III.

161 *

'Al Manṣûrîah; a. . . .

Dr. لا الـه الا الـلـه
محمد رسول الله
على ولى الـــله

Marg. . . . . . . بالهدى ارسله الله رسول . . .

Tre cerchi: la legg. marg. fra il primo e il secondo cerchio.

Rov. الظاهر
لاعزاز دين الله
امير المومنن

Marg. . . . بالمنصورية الدينار هذا ضرب الله بسم

La legg. marg. fra due cerchi.

ORO D. mm. 19. P. gr. 0, 79.

162 *

La zecca e la data sono svanite.

Dr. لا الـه الا الـلـه
محمد رسول الله
على ولى الـــله

Marg. . . . . (?) الله بسم

Tre cerchi: la legg. marg. fra il secondo ed il terzo cerchio.

Rov. الظاهر
لاعزاز دين الله
امير المومن

Marg. الامام الحسن ابو على ووليه الله عبد

La legg. marg. fra due cerchi.—Caratteri rozzi.

ORO D. mm. 13. P. gr. 0, 91.

* Tav. III.

163

Come il N. 162; più incompleta.

ORO

'Al Mustanṣir

427-487; Cr. 1035-1094

164*

Ṣiqillîah (Sicilia); a. 429.

لا اله الا الله

Marg. محمد رسول الله ارسله بالهدى ودين الحق . . .

Rov. محمد رسول الله

Marg. . . . دنار بصقلية سنة تسع وعشرين وار . .

La legg. marg. del Dr. e del Rov. fra due cerchi.

ORO D. mm. 11. P. gr. 0, 91.

165*

Ṣiqillîah (Sicilia); a. [4]30.

لا اله الا الله

محمد رسول الله

Marg. . . . . ودين الحق ليظهره على . . .

* Tav. III.

Rov. المستنصر
بالله امير الموم (*sic*)

Marg. ..ضرب هذا الدار (*sic*) بصقلية سنة ثلثين...

Nel Dr. e nel Rov. tre cerchi: la legg. marg. fra il secondo e il terzo cerchio.

ORO D. mm. 12. P. gr. 0, 96.

166 *

Ṣiqillîah (Sicilia); a. 431.

. . . . . .
لا اله لا الله
. . . . .

Marg. محمد رسول الله ———— الدين كله

. . . . .
Rov. المستنصر بالله
. . . . .

Marg. . . . نار بصقلية سنة احد (*sic*) وثلثين
واربعماية

Cerchi come a N. 165.

ORO D. mm. 12. P. gr. 0, 96.

167 *

Il nome della zecca è svanito; a. [4]31.

Dr. لا اله الا الله
محمد رسول الله

Marg. محمد رسول ——— ليظهره على (*sic*)

* Tav. III.

Rov. الامام . . .
امير المومنين

Marg. بسم الله ضرب هـ . . . سنة احد (sic)
وثلثين (sic)

Cerchi come a N. 165.

ORO D. mm. 12. P. gr. 0, 96.

168*

Ṣiqillîah (Sicilia); a. 431.

Dr. لا الـه الا الـــله
وحده لا شريك له

Marg. محمد رسول الـــله ارسـ . . دين الحق
ليظهره على (sic)

Rov. محمد رسول الـــله
علـى ولى الــــله

Marg. بسم الله ضرب هذى (sic) الدنار بصقلية
سنة اثنتى وثلاثين (sic) واربعماية

Cerchi come a N. 165.

ORO D. mm. 12. P. gr. 0, 96.

---

* Tav. III.

169*

Il nome della zecca è svanito; a. 432.

Dr. لا الـه الا الـــلـه
وحده لا شريك له
محمد رسول الـلـه
على ولى الـــلـه

Marg. . . . . الـلـه ارسله بالهدى . . . .

Rov. الامـام ابـــو
تميم مـعــد
المستنصر بالله
امير المومنين .

Marg. (sic) ضرب هذا الدنار . . . سنه اثننى . . .
وثلثين وار . . .

Cerchi come a N. 165.

ORO D. mm. 16. P. gr. 0,96.

170*

Ṣiqillîah (Sicilia); a. [4]33.

Dr. لا الـه الا الـــلـه
وحده لا شريك له
محمد رسول الـلـه
على ولى الـــلـه

Marg. . . . . محمد رسول الـلـه ارسله

* Tav. III.

Rov. . . . . . .

معد المستنصر

بالله . . .

الامير المومنين (*sic*)

Marg. بسم الله الرحمن الرحيم . . . الدينار

بصقلية سنة ثلث وثلثين واربعماية

Cerchi come a N. 165.

ORO D. mm. 15. P. gr. 0, 96.

171 *-173

'Al Manṣûrîah; a. 437.

Dr. لا اله الا الله

محمد رسول الله

على ولى الله

Marg. محمد رسول ارسله بالهدى ودين الحق

ليظهره على الدين (*sic*)

Rov. الامام

المستنصر بالله

امير المومنين

Marg. بسم الله ضرب هذا الربع بالمنصورية سنة

سبع وثلثن (*sic*) وار (*sic*)

Le legg. marg. del Dr. e del Rov. fra due cerchi.

ORO D. mm. 13 a 14. P. gr. 0, 85 a 0, 96.

---

* Tav. III.

174*

Il nome della zecca è svanito; a. 439.

Dr.

لا الـه الا الـلـه
وحده لا شريک له
محمد رسول الـلـه
على ولي الـلـه

Marg. . . . . . ضر الرحيم الرحمن الـلـه بسم
سنة تسع وثلثين واربعه (*sic*)

Rov.

الامـام ابـو
تميم مـعـد
المستنصر بالله
امير المومنين

Marg. محمد رسول . . . دين الحق ليظهره
على الدين (*sic*)

Cerchi come a N. 165.

ORO D. mm. 16. P. gr. 0, 98.

* Tav. III.

175*-176*

Ṣiqillîah (Sicilia); a. 448.

Dr. In sei linee che intersecano, due a due, in tre sensi, un cerchio:

لا ا لـه
الا ا لله
محـ مد
رسـ ول
الله على
ولى الله

In centro pallina; ai lati di essa, negl'interstizî fra il cerchio e la linea, un punto per lato, e punto sotto l'utimo الله.

Marg. ليظهره على الدين كله. . . . . .

Rov. Come nel Dr.

الاما ام
معـ ـد
المسـ تنصر
بالـ ـله
اميـ ـر
المو منين

Pallina e punti come nel Dr. e punto sotto معد.

Marg. ...دينار بصقلية [سنة] ثمان واربعين وارد...

Le legg. marg. del Dr. e del Rov. fra due cerchi: quella del Rov. è ricavata dai due esemplari.

ORO D. mm. 16. P. gr. 0, 89 e 0, 98.

---

* Tav. III.

177*-178*

Ṣiqillîah (Sicilia); a. 451.

Dr. Iscrizione disposta come nel N. 175; però una pallina in ogni centro degl' interstizî fra le linee e il cerchio; cerchietto sotto l'ultimo الله.

Marg. . . . . محمد رسول

Rov. Come nel Dr.

الامام
معد
ابو تميم
المستنصر
بالله امير
المومنين

Palline come nel Dr. cerchietto sotto معد.

Marg. (*sic*) بصقلية سنة احد . . . . بسم
وخماسين (*sic*) واربعماية

Le legg. marg. del Dr. e del Rov. fra due cerchi: quella del Rov. è ricavata dai due esemplari.

ORO D. mm. 15. P. gr. 0, 91 a 0, 98.

179*

Ṣiqillîah (Sicilia); a. [4]55.

Dr. Pallina.

Marg. int. لا اله الا الله وحده

» med. لا شريك له محمد رسول الله على ولى الله

» est. . . . رسله بالهدى ودين الحق ليظهره
على الدين كله

* Tav. III.

Rov. Pallina.

Marg. int. عبد الله ووليه الامام

» med. معد ابو تميم المستنصر بالله امير المومنين

» est. . . . هذا الدنار بصقلية سنه خمس وخمسين . . .

Nel Dr. e nel Rov. quattro cerchi: la legg. marg. interna, fra il primo e il secondo cerchio; la media, fra il secondo ed il terzo; l'esterna, fra il terzo ed il quarto.

ORO D. mm. 15. P. gr. 1, 20.

180*-181

Ṣiqillîah (Sicilia); a. [4]56.

Dr. Pallina.

Marg. int. لا اله الا الله محمد رسول الله

» est. محمد رسول . . . الدين كله

Rov. Pallina.

Marg. int. الامام معد امير المومنين

» est. . . . نار بصقلية سنة ست وخم . . .

Nel Dr. e nel Rov. quattro cerchi: la legg. marg. interna fra il primo e il secondo cerchio; l'esterna, fra il terzo ed il quarto.

ORO D. mm. 14. P. gr. 0, 98.

---

* Tav. III.

182*

Il nome della zecca è svanito; a. 43*x*.

Dr. لا الـه الا الـله
محمد رسول الله
على ولى الـــله

Marg. محمد رسـول الـــله ارسله بالهدى ودين
الحق ليظ . .

Rov. الامام ابـو تمـيم
معد المستـنـصـر
بالله امير المومنين

Marg. بسم الله ضرب . . . . وثلثين واربعماية

Nel Dr. e nel Rov. tre cerchi: la legg. marg. fra il secondo e il terzo cerchio.

ORO D. mm. 13. P. gr. 0, 88.

183*

Ṣiqillîah (Sicilia); a. 4*xx*.

Dr. Come a N. 182.

Rov. الامام ابـو تمـيم
معد المستنـصـر
بالله امير المومنين

Marg. بسم الله ضرب هذا الدنار بصـ. . . واربعماية

Cerchi come a N. 182.

ORO D. mm. 13. P. gr. 0, 88.

---

* Tav. III.

184 *

La zecca e la data sono svanite.

Dr. لا اله الا الله (sopra: الله)
لا الـــــــه
محمد رسول الله
على ولى

Marg. . . . . ارسله بالهدى ودين الحق . . .

Rov. الامـــام (sopra: معد)
المستنصر بالله
امير المومنين

Marg. بسم الله ضرب هذا الدنار . . . . ية

Nel Dr. e nel Rov. tre cerchi: la legg. marg. fra il secondo e il terzo cerchio.

ORO D. mm. 16. P. gr. 0, 93.

185 *-186

Ṣiqillîah (Sicilia)?; a. . . .

Dr. الله
لا الـــــه الا
محمد رسول الله
على ولى الـــله

Marg. . . . . . ارسله . . . .

* Tav. III.

Rov. الامام
ابـــو تـــميم
المستنصر بالله
امبـر المومـنن *(sic)*

Marg. . . . . . (?) بصقلية . . .

Cerchi come a N. 184.

ORO D. mm. 14. P. gr. 0, 89 e 0, 92.

187 *

La zecca e la data sono svanite.

Dr. الله
لا الـــه الا الـــله
محمد رسول الله
على ولى

Marg. . . . . .

Rov. بالله
الامام معد ابـــو
تميم المستـنـصر
امير المومنين

Marg. . . . . .

Cerchi come a N. 184.

ORO D. mm. 14. P. gr. 0, 95.

---

* Tav. III.

188 *

Il nome della zecca è svanito; a. 45*x*.

Dr. رسول الــلـه
لا اله الا الله
محمد

Marg. محمد رسول الله ارسله بالهـ . . .

Rov. امير المومنين
المستنصر بالله
معد

Marg. بسم الله ضرب هذ . . . سبين واربعماية

Cerchi come a N. 184.

ORO D. mm. 12. P. gr. 0, 98.

189 *

Il nome della zecca è svanito; a. 4*xx*.

Dr. الا الــلـه
محمد رسول الله
لا الــه

Marg. محمد رســول . . . .

Rov. الامام
المستنصر بالله

Marg. بسم الــلـه ضرب هذا الد . . . اربعماية

Le legg. marg. del Dr. e del Rov. fra due cerchi.

ORO D. mm. 12. P. gr. 0, 88.

---

* Tav. III.

190*

La zecca e la data sono svanite.

Dr.

لا الـه] الا الـلـه
محمد] رسول الله
على] ولى الـلـه

Marg. . . . . ارسله بالهدى ودين الحق . . .

Rov.

المستنصر
بالله امير المومن (sic)

Marg. . . . . .

Nel Dr. e nel Rov. tre cerchi: la legg. marg. fra il secondo e il terzo cerchio.

ORO D. mm. 12. P. gr. 0, 95.

191*

Il nome della zecca è svanito; a. [4]2$\frac{7}{8}$.

Dr.

لا الـه
محمد رسول الله
على ولى الـلـه
الا الـلـه

Marg. . . . . . . الـلـه ار . . .

Rov.

الامام
المستصر سللله (sic)
امير المومنين
معد

Marg. . . . . . و وعشرين (?) تسع سنه . . .

Cerchi come a N. 190.

ORO D. mm. 12. P. gr. 0, 98.

* Tav. III.

192*

Ṣ i q [i l l î a h] (Sicilia); a. 42*x*.

Dr. لا الــه الا الــله

Marg. محمد رسول الله ارسله بالهدى ودين الحق..

محمد رسول الله

Marg. بسم الــله ضرب هذا الــدنار بصقة . . .

عشرين واربعماية

Nel Dr. e nel Rov. la legg. marg. fra due cerchi.

ORO D. mm. 13. P. gr. 0, 98.

193

Ṣ i q i l l [î a h] (Sicilia); a. . . .

بسم الله ضرب هذا الدار (*sic*) بصقلا . . .

Come il N. 192.

ORO D. mm. 13. P. gr. 0, 98.

194

Il nome della zecca è svanito; a. 4*xx*.

بسم الــله ضرب هذا . . . . واربع (*sic*)

Come il N. 192.

ORO D. mm. 12. P. gr. 0, 93.

---

* Tav. III.

195-197

Del tipo di N. 174; incomplete.

ORO

198-201

Del tipo di N. 174; però nel campo del Dr. e del Rov. mancano le palline; incomplete.

ORO

202-208

Del tipo di N. 175-178; incomplete.

ORO

209

Del tipo di N. 180; incompleta.

ORO

NORMANNI DI SICILIA

An. Eg. 464-590; Cr. 1072-1194 [1]

Roberto Duca e Re

464-478; Cr. 1072-1085

1*

Ṣiqillîah (Sicilia); a. 464.

Dr.

الله
لا الـــه الا
محمد رسول
الله

Marg. محمد رسول الـله ارسله بالهدى وديـن
الحق ليظهره على الدين كله

Rov.

بامر
ربارت الدوقة
الاجل ملك
صقلية

Marg. بسم الـله ضرب هذا الدنار بصقلية سنة
اربع وستين واربعماية

Nel Dr. e nel Rov. la legg. marg. fra due cerchi.

ORO D. mm. 14. P. gr. 0, 98.

---

[1]. Segno il principio della dominazione normanna in Sicilia dalla resa di Palermo al duca Roberto e al conte Ruggiero I (a. 1072), quantunque Ruggiero abbia messo piede nell'isola sin dal 1062.

* Tav. IV.

2 *

Ṣiqi[llîah] (Sicilia); a. 46[4].

Dr.

الله
لا الـــه الا
محمد رسول
الله

Marg. محمد رسـول الــله ارسله بالهدى ودين
الحـ . . . هره على الدين كله

Rov.

بامر
ربارت الدوقة
الاجل ملـك
صقلية

Marg. بسم الــله ضرب هذا الدينار بصة . . . .
. . . بين وار (*sic*)

Cerchi come a N. 1.

ORO D. mm. 14. P. gr. 0, 80.

3 *

Ṣiqillîah (Sicilia); a. 464.

Dr.

الله
لا الـــه الا
محمد رسول
الله

Marg. . . . د رسول الــله ارسله بالهدى ودين
الحق ليظهره ع . . .

* Tav. IV.

Rov. بامر
ربارت الدوقة
الاجل ملك
صقلية

Marg. . . . . ار بصقلة (sic) سنة اربع وستين
واربعم . . . . . .

Cerchi come a N. 1.

ORO D. mm. 13. P. gr. 0, 90.

4

Ṣiqillîah (Sicilia); a. 4[64].

Dr. Come il N. 1.

Marg. . . . . .

Rov. Come il N. 1.

Marg. بسم . . . . اربعمة (sic)

Cerchi come a N. 1.

ORO D. mm. 12. P. gr. 0, 52.

5*

[Ṣiqillîah (Sicilia); a. 464].

Dr. Come il N. 1.

Marg. . . . لله ارسله بالهدى ودين الحـ . . .

Rov. Come il N. 1.

Marg. بسم الله ضرب هذا الد . . . .

Cerchi come a N. 1.

ORO D. mm. 12. P. gr. 1, 05.

6

Come il N. 1; le leggende molto incomplete.

ORO D. mm. 13. P. gr. 0, 98.

* Tav. IV..

Normanni antichi

7*

La zecca e la data sono svanite.

Dr. الا الله
محمد رسول
لا اله

Marg. . . . . . .

Rov. بامر
. . . .
نصره

Marg. ضرب هذا ال . . . . سبعين (?) و

Nel Dr. e nel Rov. cerchi come a N. 1.

ORO D. mm. 13. P. gr. 1, 10.

8

La zecca e la data sono incerte.

Dr. Dentro un doppio cerchio:
لا اله الا الله
محمد رسول الله

Marg. Fra il detto cerchio e un cerchio esterno: resto di leggenda.

Rov. Dentro un cerchio:
T

Marg. Fra il detto cerchio e un cerchio esterno: leggenda.

ORO D. mm. 13. P. gr. 0, 96.

* Tav. IV.

9

La zecca è incerta; a. 4*xx*.

Dr. Dentro un cerchio:

لا اله
محمد رسول الله
الا الله

Marg. Fra il detto cerchio e un cerchio esterno: leggenda.

Rov. Dentro un doppio cerchio:

T

Marg. Fra il detto cerchio e un cerchio esterno:

ضرب . . . . . . ربع ماية

ORO D. mm. 14. P. gr. 1.

10

La zecca e la data sono incerte.

Dr. Dentro un triplice cerchio formato da due cerchi lineari fra un cerchio di palline:

لا الـــه الا الـــله
محمد رسول الله

Marg. Fra il detto cerchio e un cerchio esterno: leggenda.

Rov. Dentro un cerchio:

T

Marg. int. Fra palline: leggenda.

» est. Cerchio e leggenda.

ORO D. mm. 17. P. gr. 0, 98.

11

La zecca e la data sono incerte.

Dr. Dentro un cerchio:

الا الله
محمد رسول الله
° لا اله •

Marg. Fra il detto cerchio e un cerchio esterno: leggenda.

Rov. Dentro un cerchio:

Fra il detto cerchio e un cerchio esterno: leggenda.

ORO D. mm. 13. P. gr. 0, 84.

12

La zecca e la data sono incerte.

Dr. Dentro un cerchio:

الا الله
محمد رسول الله
لا اله

Marg. Fra il detto cerchio (e un cerchio est.): leggenda.

Rov. Dentro un cerchio:

Marg. Fra il detto cerchio (e un cerchio esterno): tracce di leggenda.

ORO D. mm. 13. P. gr. 0, 80.

13

La zecca e la data sono svanite.

Dr. Dentro un cerchio:

الا الله
محمد رسول الله
لا اله

Marg. Fra il detto cerchio e un cerchio esterno:

بسم الله ضـ . . . . . . ماية

Rov. Dentro un cerchio:

Marg. Fra il detto cerchio (e un cerchio est.): leggenda.

ORO D. mm. 13. P. gr. 0, 96.

14

La zecca e la data sono incerte.

Dr. Dentro un cerchio:

الا الله
محمد رسول الله
لا اله

Marg. Fra il detto cerchio (e un cerchio est.): leggenda.

Rov. Dentro un cerchio:

Marg. Fra il detto cerchio (e un cerchio est.): leggenda.

ORO D. mm. 14. P. gr. 0, 80.

15

La zecca e la data (?) sono incerte.

Dr. Dentro un cerchio:

الا الله
محمد رسول الله
لا اله

Marg. Fra il detto cerchio e un cerchio esterno: leggenda.

Rov. Dentro un cerchio:

•Ϯ•

Marg. Fra il detto cerchio e un cerchio esterno: leggenda.

Le legg. del Dr. e del Rov. sono identiche; e ciascuna ripete quattro volte gli stessi elementi di lettere, forse ضرب بسم.

ORO D. mm. 13. P. gr. 1, 10.

16

Ṣiqillîah (Sicilia); a. . . .

Dr. Dentro un cerchio:

الا الله
محمد رسول الله
لا اله

Marg. Fra il detto cerchio ed un cerchio esterno:

. . . . . . الله ضرب هذا . . .

Rov. Dentro doppio cerchio:

•Ϯ•

Marg. Fra il detto cerchio ed un cerchio esterno;

. . . . . بصقلية سه . . . .

ORO D. mm. 15. P. gr. 1, 02.

17

Ṣ i q [i l l î a h] (Sicilia); a. 4*xx.*

Dr. Dentro un cerchio:

الا الله
محمد رسول الله
لا اله

Marg. Fra il detto cerchio ed un cerchio esterno:

. . . الله ضرب هذا . . . . . .

Rov. Dentro un doppio cerchio:

•ṭ•

Fra il detto cerchio ed un cerchio esterno:

. . . بصقلية ◆ . . . . واربعماية

ORO D. mm. 15. P. gr. 1, 07.

18

La zecca e la data sono incerte.

Dr. Dentro un cerchio:

الا الله
محمد رسول الله
لا اله

Fra il detto cerchio ed un cerchio esterno: leggenda.

Rov. Dentro doppio cerchio:

•ṭ•

Fra il detto cerchio ed un cerchio esterno: leggenda.

ORO D. mm. 14. P. gr. 1, 02.

19-20

La zecca e la data sono incerte.

Dr. Dentro doppio cerchio:

الا الله

محمد رسول الله

لا اله

Marg. Fra il detto cerchio ed un cerchio esterno: leggenda.

Rov. Dentro doppio cerchio:

Marg. Leggenda.

ORO D. mm. 16. P. gr. 0, 84.
0, 76.

21

La zecca e la data sono incerte.

Dr. Dentro un cerchio:

الا الله

محمد رسول الله

لا اله

Marg. بسم الله ضرب . . . .

Rov. Dentro doppio cerchio:

Marg. Leggenda.

ORO D. mm. 13. P. gr. 1, 08.

22

La zecca e la data sono incerte.

Dr. Dentro un cerchio:

الا الله

محمد رسول الله

لا اله

Marg. Fra il detto cerchio ed un cerchio esterno:

بسم الله ضرب هذا . . . .

Rov. Dentro un cerchio:

Fra il detto cerchio ed un cerchio esterno: leggenda.

ضرب بها . . . (?)

ORO D. mm. 15. P. gr. 1, 03.

23

La zecca e la data sono incerte.

Dr. Dentro un cerchio:

الا الله

محمد رسول الله

لا اله

Marg. Fra il detto cerchio ed un cerchio esterno: tracce di leggenda.

Rov. Dentro un cerchio:

Fra il detto cerchio ed un cerchio esterno: leggenda.

ORO D. mm. 14. P. gr. 1, 18.

24

La zecca e la data sono incerte.

Dr. Dentro un cerchio:

الا الله

محمد رسول الله

لا اله

Marg. Fra il detto cerchio ed un cerchio esterno: leggenda.

Rov. Dentro doppio cerchio:

Fra il detto cerchio ed un cerchio esterno: leggenda.

ORO D. mm. 14. P. gr. 1, 12.

25

La zecca e la data sono svanite.

Dr. Dentro un cerchio:

الا الله

محمد رسول الله

لا اله

Marg. Tracce di leggenda.

Rov. Dentro un cerchio:

Marg. Tracce di leggenda.

ORO D. mm. 12. P. gr. 1, 26.

26

La zecca e la data sono incerte.

Dr. Dentro un cerchio:

الا الله

محمد رسول الله

لا اله

Marg. Fra il detto cerchio ed un cerchio esterno: leggenda.

Rov. Dentro un cerchio:

T

Marg. Fra il detto cerchio ed un cerchio esterno: leggenda.

ORO D. mm. 16. P. gr. 1, 08.

Ruggiero II Conte

494-525; Cr. 1101-1130

27 *

La zecca e la data sono svanite.

Dr. Dentro un cerchio:

الا الله

وحده لا شريك له

لا اله

Marg. Tracce di leggenda.

Rov. Dentro un cerchio: ai lati di una T rabescata:

رجار

بامر الثانى

Marg. Tracce di leggenda.

ORO D. mm. 13. P. gr. 0, 93.

* Tav. IV.

28

La zecca e la data sono svanite.

Dr. Dentro un cerchio:

○ الا الله ○
وحده لا شريك له
○ لا اله ○

Marg. Tracce di leggenda.

Rov. Dentro un cerchio: ai lati di una T rabescata:

رجار
بامر الثانى

Marg. Leggenda.

ORO D. mm. 10. P. gr. 0, 24.

Ruggiero Re

525-548; Cr. 1130-1154

29 *

Madînah di Ṣiqillîah (Palermo); a. 526.

Dr. Croce patente con due punti in ogni estremo, cantonata da

IC XC
NI KA

Marg. . . وخمسما وعشرين ست سنة . . .

La legg. marg. fra due cerchi.

Rov. Dentro un cerchio:

المعتز بالله
الملك رجار
المعظم

Marg. . . . . . صقلية بمدينة ضرب الله بسم

ORO D. mm. 14. P. gr. 1.

---

* Tav. IV.

30

La zecca e la data sono svanite.

Dr. Dentro un cerchio:

Croce patente con due punti in ogni estremo, cantonata da

IC XC
NI KA

Marg. Tracce di lettere.

Rov. Dentro un cerchio:

*
المعتز بالله
الملك رجار
المعظم

Marg. Tracce di lettere.

Punti in المعتز بالله.

ORO D. mm. 11. P. gr. 1.

31 *-32

Senza nome di zecca; a. 533.

Dr. Busto del Salvatore nimbato; ai lati: IC XC

Cerchio lineare.

Rov.

بامر
الملك المعظم رجار
المعتز بالله سنة
٥٣٣

Cerchio di palline.

RAME D. mm. 15. P. gr. 1, 60.
» » 13. » » 1, 42.

---

* Tav. IV.

33*-34*

Senza nome di zecca; a. 534.

Dr. Dentro un cerchio di palline:

المعتز بالله
الملك رجار

Rov. Dentro un cerchio di palline:

ضرب سنة اربع
وثلثين خمماية (*sic*)

Punto in ضرب.

AR. D. mm. 10 e 12. P. gr. 0, 52 e 0, 60.

35*

Madînah di Ṣiqillîah (Palermo); a. 535.

Dr. Croce sopra un'asta; ai lati inferiori:

IC XC
NI KA

Marg. Fra due cerchi:

ضرب بمدينة صقلية . . . س وثلثين وخمسماة (*sic*)

La legg. marg. fra due cerchi.

Rov. Pallina.

Marg. int. الملك رجار المعتز بالله

» est. . . . . سنة خمس وثلثين خمسماية

Tre cerchi: la legg. marg. interna, fra il primo ed il secondo cerchio; l'esterna, fra il secondo ed il terzo cerchio.

ORO D. mm. 12. P. gr. 1.

---

* Tav. IV.

36 *

Madînah di Masînî (Messina); a. 536.

Dr. Croce sopra un'asta; ai lati inferiori:

IC XC
NI KA

Marg. ضرب بمدينة مسيني سنة ست وثلثين
وخمساية

Rov. *

Marg. int. الملك رجار المعتز بالله

» est. . . . خمساية

Cerchi come a N. 35.

ORO D. mm. 12. P. gr. 1, 04.

37 *

Madînah di Ṣiqillîah (Palermo); a. 537.

Dr. Croce sopra un'asta; ai lati inferiori:

IC XC
NI KA

Marg. *(sic)* ضرب بمدينة صقلية سنة سبع وخمسمية

Rov. Pallina.

Marg. int. الملك رجار المعتز بالله

» est. ضرب [بمدينة] صقلية سنة سبع وثلثين
وخمسمية

Cerchi come a N. 35.

ORO D. mm. 12. P. gr. 1, 06.

---

* Tav. IV.

38

Madînah di Ṣiqillîah (Palermo); a. 537.

Come il N. 37; però

Dr. Marg. ضرب بمد[ينة صقل]ية سنة سبع وثـلـثين
خمسة (*sic*)

Rov. Marg. . . . بمدينة صقلية سنة . . .

ORO D. mm. 13. P. gr. 1.

39

Come il N. 38; più incompleta.

ORO D. mm. 12. P. gr. 1, 10.

40*

Madînah di Ṣiqillîah (Palermo); a. 539.

Dr. Croce sopra un'asta; ai lati inferiori:

IC XC
NI KA

Marg. . . . . . لية سنة تسع ثلثين خم . . .

Rov. Pallina.

Marg. int. الملك رجار المعتز بالله

» est. . . . بمدي[نة صقلية س . . .

Cerchi come a N. 35.

ORO D. mm. 12. P. gr. 1, 25.

---

* Tav. IV.

41*

Madînah di Masînî (Messina);
e Madînah di Ṣiqillîah (Palermo); a. . . .

Dr. Croce sopra un'asta; ai lati inferiori:

IC XC
NI KA

Marg. . . . . بمنة مسيني سنة . . . .

Rov. . ● .

Marg. int. الملك رجار المعتز بالله

» est. . . . بمدينة صقلية سنة . . . .

Cerchi come a N. 35.

ORO D. mm. 11. P. gr. 0, 70.

42

Masînî (Messina); a. 540.

Dr. ✱

Stella a otto punte, delle quali quattro con lunghi raggi.
Fra i raggi ed un cerchio di palline:

بامر | الملك | رجار | المعظم

Rov. Dentro un cerchio di palline: ai lati di un tondino, in centro del quale una pallina, la seguente leggenda a sei raggi, da formare nell'assieme una grande stella:

ضرب | بمسيني | عام | خمسمية | واربعين

Negli intervalli fra un raggio e l'altro:

ا | ر | ب | ع | ى | ن

RAME D. mm. 15. P. gr. 0, 96.

* Tav. IV.

43 *-44

[M a s î n î (Messina)]; a. 54[6].

Dr. +

Marg. (*sic*) ضرب . . . وِاربعين وخمسما

La legg. marg. fra due cerchi lineari.

Rov. بالامر
المالكى
ضرب

Due cerchi: l'interno, lineare; l'esterno di palline.

R. D. mm. 15. P. gr. 2, 02.
1, 40.

45 *

M a d î n a h di Ṣ i q i l l î a h (Palermo); a. . . .

Dr. Croce sopra un'asta; ai lati inferiori:

IC XC
NI KA

Marg. Fra due cerchi:

ضرب بمد . . . خمسمئة

Rov. Pallina.

Marg. int. الملك رّجار المعتز بالله

» est. . . . بصقلية سنة تسع و . . . . .

Tre cerchi: il primo formato da palline; il secondo ed il terzo, lineari; la legg. marg. interna fra il primo ed il secondo cerchio; l'esterna, fra il secondo ed il terzo.

ORO D. mm. 13. P. gr. 0, 97.

* Tav. IV.

46-54

Del tipo di N. 35 e segg.; incomplete.

ORO

Guglielmo I

548-561; Cr. 1154-1166

55 *

M a s î n î (Messina); mes[e di Marzo], a. 54[9].

Dr. Croce su di un' asta: sopra cantonata da due cerchietti; ai lati inferiori:

IC XC
NI KA

Marg. ضرب بمسينى فى ش . . . ربعين خمساية

Rov. Pallina.

Marg. int. الملك غليالم الهادى بامر الله

» est. ضرب بمسينى فى شهر . . . خمساية

Cerchi come a N. 35.

ORO D. mm. 13. P. gr. 1, 35.

56 *

M a s î n î (Messina); mese di Marzo, a. 549.

Come il N. 57; però

Dr. Marg. ضرب بمسينى فى شهر م . . . .

Rov. Marg. . . . . سو سنة تسع اربعين خمساية

ORO D. mm. 13. P. gr. 1, 67.

---

* Tav. IV.

57 *

M a d î n a h di Ṣ i q i l l î a h (Palermo); a. 549.

Dr. Croce sopra un'asta; ai lati inferiori:

IC XC
NI KA

Marg. ضرب . . . لية سنة تسع اربعين خمسماية

Rov. Pallina.

Marg. int. الملك غلياﻻ الهادى بامر الله

» est. ضرب بمدينة صد . . . عين وخمسماية

Cerchi come a N. 35; però sul primo cerchio del Rov. sei palline.

ORO D. mm. 13. P. gr. 1, 22.

58

[M a d î n a h di Ṣ i q i l l] î a h (Palermo); a. 549.

Come il N. 57; però

Dr. Marg. ضرب . . . ية سنة تسع واربعين خمسماية

Rov. Marg. ضرب . . . . . . خمسماية

ORO D. mm. 12. P. gr. 1, 24.

* Tav. IV.

59 *

M a s î n î (Messina); a. [5]50.

Dr. Busto della Madonna col Bambino; a dr. MP — OY

Due cerchi: l'interno, lineare; l'esterno di palline.

Rov. REX
.W.

Marg. . . . . ضرب بمسيني عام خمسين وخم

Tre cerchi: il primo ed il secondo lineare, fra i quali la legg. marg.; il terzo, di palline.

Concava.

RAME D. mm. 14. P. gr. 1, 22.

60 *

M a s î n î (Messina); a. 552.

Dr. Croce su di un'asta: sopra cantonata da due cerchietti; ai lati inferiori:

IC XC
NI KA

Marg. . . . . . . ينى سنة اثنتين وخمسين . . .

Rov. Pallina.

Marg. int. الملك عليا الهادى بامر الله

» est. . . . بمسينى سنة اثنتين . . .

Cerchi come a N. 35.

ORO D. mm. 13. P. gr. 1, 45.

---

* Tav. IV.

61 *

La zecca e la data sono svanite.

Dr. Croce sopra un'asta; ai lati inferiori:

IC XC
NI KA

Marg. . . . . .

Rov. (?) من

Marg. int. الملك غلياام الهادى بامر الله

» est. . . . . .

Cerchi come a N. 35.

ORO D. mm. 10. P. gr. 0, 60.

62

Il nome della zecca è svanito; a. 55*x*.

Dr. ال|ملك
غ|ليام
المعظم

Rov. Dentro un cerchio: Stella a otto raggi.

Marg. . . . . خمسين وخمسه . . . .

Fra il primo ed il secondo rigo del Dr. piccolo giglio.
Punti in غ]ليام.

AR. D. mm. 9. P. gr. 0, 40.

---

* Tav. IV.

63*

Il nome della zecca è svanito; a. 55x.

Dr. الملك
غليال[م]

Rov. Stella a otto raggi.

Marg. . . . . سبين وخمسما . . .

La legg. marg. fra due cerchi: l'interno, lineare; l'esterno, di palline.

Fra il primo ed il secondo rigo del Dr. piccolo giglio.

Punto in غليال[م]

AR. D. mm. 8. P. gr. 0, 29

64

La zecca e la data sono svanite.

Dr. الملك
غليالم
المعظم

Rov. Stella a otto raggi.

Marg. . . . . .

Fra il primo ed il secondo rigo del Dr. piccolo giglio.

RAME D. mm. 10. P. gr. 0, 38.

65-68

Del tipo di N. 55 e segg.; incomplete.

ÓRO

* Tav. IV.

Guglielmo II

561-585; Cr. 1166-1189

69 *

Il nome della zecca è svanito; a. 557 *(sic)*.

Dr. Croce sopra un'asta; ai lati inferiori:

/C X̄C
(sic) /N KA

Marg. . . . خمسين وخمس . . .

Rov. ✣

Marg. int. الملك غليالم المستعز بالله

» est. . . . . سنة سبع . . .

Cerchi come a N. 35.

ORO D. mm. 13. P. gr. 1, 40.

70 *

Il nome della zecca è svanito; a. 577.

Dr. Croce su di un'asta: sopra cantonata da due cerchietti; ai lati inferiori:

IC̄ X̄C
(sic) IN KA

Marg. سبعة *(sic)* وسبعين وخمساية . . .

Rov. ✣

Marg. int. الملك غليالم المستعز بالله

» est. . . . . . .

Cerchi come a N. 35.

ORO D. mm. 13. P. gr. 1, 74.

* Tav. IV.

71 *

M a s î n î (Messina); a. . . .

Dr. Croce su di un'asta: sopra cantonata da due palline; ai lati inferiori:

IC XC
NI KA

Marg. . . . . .

Rov. ✣

Marg. int. الملك غليالم الثانى المستعز بالله

» est. . . . . . ضرب بمسينى

Cerchi come a N. 35.

ORO D. mm. 14. P. gr. 1, 62.

72 *

M a s [î n î] (Messina); a. . . .

Dr. Croce su di un' asta: sopra cantonata da due cerchietti; ai lati inferiori:

IC XC
NI KA

Marg. . . . . ضرب بمس

Rov. *

Marg. int. *(sic)* العسز . . . الملك غليالم

» est. . . . . ضرب

Cerchi come a N. 35.

ORO D. mm. 12. P. gr. 1, 55.

---

* **Tav. IV.**

73*

La zecca e la data sono svanite.

Dr. Croce su di un'asta: sopra cantonata da due cerchietti; ai lati inferiori:

IC XC
NI KA

Marg. . . . . . .

Rov. (sic) نكك

Marg. int. الملك غليالم الثانى المستعز بالله

» est. . . . .

Cerchi come a N. 35.

ORO D. mm. 12. P. gr. 1, 02.

74*-75

Senza nome di zecca, nè data.

Dr. الملك
غليالم
المعظم

Rov. بالله
✠
المستعز
o . o

Nel Dr. e nel Rov.: cerchio di palline.

Punti in غليالم المعظم e بالله

AR. D. mm. 10. P. gr. 0, 90.
0, 85.

---

* Tav. IV.

76

Senza nome di zecca, nè data.

Dr. الملك
غليالم
المعظم

Rov. بالله
+
المستعز

Punti come ai N. 72-73.

RAME D. mm. 10. P. gr. 0, 75.

77 *-81

Messina; senza data.

Dr. الملك
غليالم
الثانى

Marg. ضرب بامر الملك المعظم المستعز بالله

Rov. REX W
SCꝺS

Marg. ✠ OPERATA IN VRBE MESSANE

Nel Dr. e nel Rov. la legg. marg. fra due cerchi: l'interno, lineare; l'esterno, di palline.

Punti in غليالم.

RAME D. mm. 16. P. gr. 1, 50 a 0, 85.

---

* Tav. IV.

82*-109

Senza nome di zecca, nè data.

Dr. Dentro un cerchio di palline:

Dr. الملك

غليالم

الثانى

Rov. Dentro un doppio cerchio: l'interno, lineare; l'esterno di palline:

Testa di Leone di faccia.

Punto in غليالم.

RAME D. mm. 12 a 13. P. gr. 3, 45 a 1, 33.

Tancredi

585-590; Cr. 1189-1194

110*

Il nome della zecca è svanito; a. 5*xx*.

Dr. Croce sopra un'asta; ai lati inferiori:

IC ///

NI KA

Marg. . . . . . .

Rov. *

Marg. int. . . . المعظم . . . الملا

» est. . . . . خمسماية . . . .

Cerchi come a N. 35.

ORO D. mm. 12. P. gr. 1, 88.

---

* Tav. IV.

111

La zecca e la data sono svanite.

Dr. Croce su di un'asta: sopra cantonata da due cerchietti; ai lati inferiori:

IC XC
NI KA

Marg. Fra due cerchi:

. . . . . د سنة . . . .

Rov. V

Marg. int. الملك تنقرير المعظم

» est. . . . . .

Tre cerchi: la legg. marg. int. fra il primo e il secondo cerchio; l'est. fra il secondo ed il terzo.

La moneta si mosse un poco nel coniarsi.

ORO D. mm. 14. P. gr. 2, 96.

112

La zecca e la data sono svanite.

Dr. Dentro un cerchio:

Croce patente cantonata da

IC XC
NI KA

Marg. . . . . . .

Rov. Dentro un cerchio: Palla.

Marg. int. Fra due cerchi:

Marg. int. الملك تنقرير المنصور بالله

» est. . . . .

ORO D. mm. 11. P. gr. 1, 14.

113*-116

Senza nome di zecca, nè data.

Dr. الملك

تنقريبر

Due cerchi: l'interno, lineare; l'esterno, di palline.

Rov. REX

Marg. ✠ ROGERIUS.

La legg. marg. fra due cerchi: l'interno, lineare; l'esterno, di palline.

Punti in تنقريبر.

RAME D. mm. 12 a 15. P. gr. 2,12 a 1,65.

* Tav. IV N. 111.

RE SVEVI DI SICILIA

Enrico VI

590-594; Cr. 1194-1197

1 *

La zecca e la data sono incerte.

Dr. Croce con lunga asta; nei lati inferiori:

IC XC
NI KA

Marg. Fra due cerchi: resto di leggenda.

Rov. C
v

Marg. int. هريبر قيصر اوغست

» est. Resto di leggenda.

Fra le due legg. del Rov. un cerchio.

La legg. marg. del Dr. e del Rov. sono inferiormente legate da una linea circolare.

ORO D. mm. 14. P. gr. 4.

* Tav. IV N. 115.

2*

La zecca e la data sono svanite.

Dr. Dentro un cerchio:

Croce con lunga asta: sopra cantonata da due palline; nei lati inferiori:

IC XC
NI KA

Marg. . . . . .

Rov. H

Marg. int. هريدر قيا[صا]ر اوغست

» est. . . . . .

Fra le due legg. marg. del Rov. un cerchio.

Le legg. marg. del Dr. e del Rov. sono inferiormente legate da una linea circolare.

ORO D. mm. 12. P. gr. 2, 40.

3**

La zecca e la data sono svanite.

Dr. Dentro un cerchio:

Croce con lunga asta: sopra cantonata da due cerchietti; nei lati inferiori:

IC X/
NI KA

Marg. . . . . .

---

* Tav. IV N. 116.
** Tav. IV N. 117.

Rov. Palla.

Marg. int. In lettere rozze:

هرير قيصر اوغست

» est. Qualche traccia di leggenda.

Fra le due leggende, un cerchio.

ORO D. mm. 13. P. gr. 3, 26.

Federigo II

594-617; Cr. 1197-1220

4*

La zecca e la data sono svanite.

Dr. Dentro un cerchio:

Croce con lunga asta; nei lati inferiori:

IC XC
NI KA

Marg. . . . . . . سنة . . .

Rov. Piccola Aquila colle ali spiegate, a sin.

Marg. int. فردريك ملك صقلية

» est. . . . . ضرب

Fra le due legg. marg. cerchio.

ORO D. mm. 18. P. gr. 2, 98.

---

* Tav. IV N. 118.

5 *

La zecca e la data sono incerte.

Dr. Croce con lunga asta; ai lati inferiori:

IC̄ XC̄
NI KA

Marg. Fra due cerchi: Lettere di forma cufica.

Rov. Croce cantonata da quattro cerchietti.

Marg. int. فردريک ملک صقلية

» est. Lettere di forma cufica.

Tre cerchi: la legg. marg. interna, fra il primo ed il secondo cerchio; l'esterna, fra il secondo ed il terzo.

ORO D. mm. 16. P. gr. 5, 42.

6 **

La zecca e la data sono incerte.

Dr. Croce con lunga asta; ai lati inferiori:

IC̄ ✠C̄ .
NI KA

Marg. Fra due cerchi: Lettere di forma cufica.

Rov. Aquila colle ali spiegate, a dr., sormontata da corona.

Marg. int. . F. IMPERATOR

» est. Lettere di forma cufica.

Quattro cerchi di puntini: la legg. marg. int. fra il primo ed il secondo cerchio; l'est. fra il terzo ed il quarto.

ORO D. mm. 18. P. gr. 5, 14.

* Tav. IV N. 119.
** Tav. IV N. 120.

APPENDICE I

Muḥammad b. 'Aḥmad aglabida

250-261; Cr. 864-875

8ª *

Senza nome di zecca; a. 2xx.

Dr. لا الــه الا
الـلـه وحـده
لا شريك لـه
ابو عبد الله

Marg. ومائتين . . . . الدرهم . . .

Due cerchi: l'interno, di palline; l'esterno lineare.

Rov. [غلب]
محمد رسول
الله صلى الله
علـيـه (sic)
محمد

Marg. . . . لـه بالهادى ودـ . . . .

Fra la leggenda dell'area, e quella del margine del Rov. cerchio di palline.

AR. D. mm. 15. P. gr. 0, 62.

---

* S'inserisca dopo il N. 8 delle Aglabide (*Cat.* pag. 135). La moneta è stata di recente donata alla Biblioteca dal professore V. Di Giovanni.

APPENDICE II

IL TARENO DI ROBERTO GUISCARDO *

La scoperta del tareno di Roberto Guiscardo è sicuramente uno dei più bei risultati che ho avuti dai miei studî sulla numismatica arabo-sicula; essendo quello, a parer mio, uno dei più importanti monumenti che rischiarino il diritto pubblico siciliano dei primi tempi della dominazione normanna in Sicilia. Già sin dal 1794, a pag. 146 dell'*Introductio in rem numariam Muhammedanorum,* era stata pubblicata da O. G. Tychsen una moneta di oro, in un lato della quale lesse il simbolo musulmano, e nell'altro il nome di Roberto Normanno col titolo di re: الملك ربارت نُر. Il principe di San Giorgio-Spinelli [1] l'attribuì invece, per ragioni non tutte buone, al noto falsario Giuseppe Vella, e colse nel segno; Mortillaro [2] la giudicò di Tancredi; e così pure Amari [3], il quale rimproverò a Mortillaro di aver dimenticato quel che prima avea ben riconosciuto, per seguire poi (nel *Medagliere arabo-siculo,*

---

* Quest'articolo fu pubblicato nei miei *Studi sulla Numismatica arabo-normanna di Sicilia* (Archivio Storico Siciliano N. S. Anno XVI; ed ho creduto opportuno riprodurlo in questo Catalogo per illustrare le monete di Roberto Guiscardo (Normanni di Sicilia N. 1-6 pag. 188-190) che, a parer mio, sono le più importanti che si conservano nella Biblioteca Comunale di Palermo.

[1] *Monete Cufiche*, pagg. 16 e 232; tav. II, 1.

[2] Mortillaro, *Opere*, Vol. III, pag. 339.

[3] *Storia dei Mus. di Sic.* Vol. III, pag. 342.

pag. 35) il supposto dello Spinelli. Certo nel disegno della moneta leggesi il nome di re Tancredi, epperò è da escludere Roberto; ma la formola della confessione musulmana tradisce la mano del Vella, non potendo trovarsi in una moneta di re Tancredi.

Esclusa quella, non rimase a Roberto Guiscardo alcuna altra moneta; perchè le monete battute in Sicilia nei primi tempi della dominazione normanna, per errate lezioni e per criterî inesatti, furon tutte attribuite al Conte Ruggiero, o al figlio di costui Ruggiero II. Io ancora non ci vedo chiaro in dette monete; ma alla retta intelligenza di esse, giova molto la moneta che io descriverò, nella quale chiaramente si legge il nome del primo duca normanna.

La moneta di Roberto Guiscardo è stata sinora attribuita a Ruggiero re. Essa è quella che fu pubblicata da San Giorgio-Spinelli nelle *Monete Cufiche*, ai Numeri 226, 745-747, 752; tavv. V, 1; XXIV, 14; XXV, 11, 12, 13; e da Mortillaro, *Opere,* Vol. III, pag. 408, N. 102, con una incisione nella tavola aggiunta in fine del volume. Il San Giorgio-Spinelli la interpretò nella maniera seguente:

Di anno incerto

Rit. G. . . . نار بصقلية سنة . . .
. . . *anaro in Sicilia l'anno.* .

A. بامر — *Per ordine*
المعتز بالله — *del forte coll'ajuto di Dio*
رجار ملك — *Ruggiero Re*
صقلة (*sic*) — *di Sicilia*

Rov. G. . . . . . . بسم الله ضرب

Nel nome di Dio battuto. . . . .

A.	الله	*Dio*
	لا الـــله الا	*Non vi è altro Dio, che*
	وحده لا شريك له	*Egli è solo, senza compagno*
	الله	*Iddio.*

Il Mortillaro lesse diversamente, cioè:

D'oro, *inedita* del 550 dell'Eg. (1154 di G. C.)

D.	بامر	*Per comando*
	امير الرجور	*del conte Ruggieri*
	الاحد ملك	*Primo Re*
	صقلية	*di Sicilia*

In giro: بسم الله ضرب هذا الدينار بمدينة الصقلية سنة خمسين وخمسماية

In nome di Dio fu coniato questo dinàr nella città di Sicilia l'anno 550.

R.	الله	*Dio*
	لا اله الا	*Non v'è Dio se non*
	محمد رسول	*Maometto è il legato*
	الله	*di Dio*

In giro . . .

Tralasciando tutt'altre osservazioni, e sarebbero parecchie, mi restringo a far notare che Ruggiero morì nel 548 dell'Egira, due anni prima cioè di quando si dice essere stata coniata la moneta. La quale, come dissi, era stata già edita da San Giorgio; e di ciò si accorse Mortillaro [1];

[1] *Il Medagliere arabo-siculo della Biblioteca Comunale di Palermo*, nel vol. VIII delle *Opere*, Palermo 1861, pag. 72.

però si rimise alla lezione che egli ne avea data. Se non che le incisioni stesse del San Giorgio e del Mortillaro, se sono insufficienti alla giusta interpretazione della moneta, bastano a condannare le lezioni dell'uno e dell'altro; onde ho voluto esaminare l'originale pubblicato dal Mortillaro, esistente nel medagliere della Biblioteca comunale di Palermo [1], e vi ho chiaramente letto:

Dr. Campo:	الله لا الـه الا محمد رسول الله	*Non v'ha divinità* *se non Iddio* *Maometto è l'apostolo* *di Dio*

Legg. circ.: محمد رسول الله ارسله بالهدى ودين الحق ليظهره على الدين كله

Maometto è l'apostolo di Dio, inviato da Lui [a dare] *il buon indirizzo,* [recare] *la vera religione e farla trionfare sopra ogni altra religione.*

Rov. Campo:	بامر ربارت الدوقة الاجل ملك صقلية	*Per comando* *di Roberto Duca* *illustrissimo Re* *di Sicilia*

[1] Nella collezione della Biblioteca comunale esistono sei esemplari della moneta di Roberto Guiscardo, delle quali tre ben conservate son riprodotte ai NN. 1, 2 e 3 della tavola IV; una copia ne possiede il Museo Nazionale di Napoli, nella collezione Santangelo, segnata al N. 189, ed è attribuita a Guglielmo II; altre poche ne ha il Museo Nazionale di Palermo, ma tutte sconservate.

Legg. circ.: بسم الله ضرب هذا الدينر بصقلية سنة اربع وستين
واربعماية

Nel nome di Dio fu coniato questo dînâr *in Sicilia, l'anno quattrocento sessanta quattro.*

Assicurata la giusta lezione, vale la pena di studiare un pochino la moneta, specialmente per la sua data, le formole che contiene, e i titoli di Roberto. Comincio dalla data, la quale è del 464 dell'Egira, che corse dal 29 Settembre 1071 al 16 settembre 1072 di Cristo; l'anno appunto in cui Palermo musulmana si rese ai due fratelli Roberto e Ruggiero [1]. Questa adunque è la prima moneta normanna coniata in Sicilia, e dimostra che Roberto prima di ritornare nel continente, fra le altre cose provvidde a riaprire la zecca di Palermo, la sola che indubbiamente esistea nell'isola; la quale zecca pei noti trambusti dell'ultima epoca della dominazione musulmana in Sicilia, forse da alcuni anni più non agiva.

Altra cosa degna di nota è il tipo schiettamente musulmano della moneta. Noi ignoriamo i patti precisi della resa di Palermo; forse uno di essi riguardava appunto la moneta; però non siamo obbligati a supporlo, quando ad Amalfi e Salerno, paesi cristiani, per le esigenze del commercio si coniavan da un pezzo tarì colle sentenze dei dînâr e dei rubâ'î dei califi fatimiti [2]. Per Palermo quasi tutta musulmana, per la Sicilia musulmana in gran-

---

[1] Per la data della resa di Palermo si veda AMARI, *Storia dei Mus. di Sic.* Vol. III, pagina 132 nella nota, dove si stabilisce il mese di gennaio 1072. Ai documenti ivi citati si aggiunga ora la moneta di Roberto; perchè se Palermo fosse stata espugnata nel 1071, quella avrebbe dovuto portare la data del 463.

[2] AMARI, *Storia dei Mus. di Sic.* Vol. II, pag. 458.

dissima parte, la tolleranza portata sino a quel punto, nei primi tempi del conquisto, forse s'imponeva. Ad ogni modo il fatto è che le formole religiose dei seguaci del Corano, una volta lasciate, si mantennero lunga pezza nelle monete; e non furono smesse ad un tratto, cominciandosi, ma assai tardi, a togliere la parte relativa a Maometto e a sostituirsi alla formola più lunga una più breve; la quale diversamente intesa potea acconciarsi a bocca cristiana: *non v'ha divinità fuori di Dio, unico, senza compagni;* finchè questa stessa scomparve, per dar luogo alla croce; e così dell'antica moneta musulmana non rimasero che le sole lettere arabiche. Prima però di arrivarsi a tanto le condizioni dell'isola eran profondamente mutate: la maggioranza della popolazione era divenuta cristiana, e Ruggiero era stato coronato Re nella Cattedrale di Palermo.

Il duca Roberto ci si presenta nella moneta, qual fu realmente nei primi tempi del conquisto normanno, e quale in altri tempi non l'avrebber voluto gli scrittori di parte nostra, superiore in tutto a Ruggiero [1]. La moneta non fa che confermare quel che in modo chiaro apparisce dalle cronache del tempo, scritte più direttamente a mettere in mostra le gesta del Duca o quelle del Conte, da Amato e da Malaterra per citare i principali. Dai quali già sapevamo che Roberto Guiscardo fornì gli uomini per l'impresa di Sicilia; che Ruggiero conquistata Messina, mandò al fratello le chiavi della città, invitandolo a prenderne possesso; che quante volte Roberto mise piede nell'isola, e furon tre volte, nel millesessantuno, nel millesessantaquattro, e nel millesettantuno-settantadue, riservò a sè le prime

[1] La quistione se i Conti di Sicilia fossero stati vassalli dei Duchi di Puglia è stata trattata da Amari, *Storia dei Mus. di Sic.* Volume III, pagina 271 e segg. a cui interamente mi rimetto.

parti, e fu da tutti, compreso il fratello, riconosciuto supremo duca e comandante; onde egli afforzò Messina e vi lasciò a presidio suoi cavalieri; ricevè la sottomissione del qâid di Rametta; e presa Palermo, la tenne per sè con Messina e tutto il Val Demone, lasciando a Ruggiero, e non interamente, il restante già conquistato e il molto che era ancora a conquistarsi. In Palermo poi, prima di partire, fabbricò Chiese e castelli; mise in assetto l'azienda militare e civile, e vi lasciò un emiro che a nome suo la reggesse. Con tutto ciò il titolo che ei prese nella moneta di « Re di Sicilia » oltre di « Duca illustrissimo » sorprende grandemente. Quel titolo preso il giorno stesso o l'indomani della resa di Palermo, sa così strano da non far meraviglia che San Giorgio e Mortillaro, leggendolo nella moneta, riferissero questa a Ruggiero, il primo che, giusta i documenti conosciuti, assunse il titolo e la dignità di re di Sicilia. Perchè, a dir vero, quel titolo rimase solo nella moneta del 464 (1072 di Cristo), e non si ripetè nè sulle monete susseguenti, nè sui diplomi; nè vi è accenno di esso nelle cronache del tempo, nè in documenti di nessuna natura. Nei quali Roberto chiamossi duca di Puglia, di Calabria e di Sicilia; come fecero dopo di lui suo figlio il duca Ruggiero, e il figlio di costui il duca Guglielmo. Nè Ruggiero I di Sicilia, e appresso Ruggiero II presero altro titolo che di Conte di Calabria e di Sicilia, o di Gran Conte, e financo di Console [1].

Ma la stranezza cesserà quando si rimonti un po' più innanzi al 1072, e si tengan presenti gli avvenimenti che si svolsero nel mezzogiorno d'Italia e in Sicilia sin al 1130, quando Ruggiero nella Cattedrale di Palermo prese la corona di Re.

---

[1] Amari, *op. cit.* Vol. III, pag. 277.

Avea il papa Nicolò II, dopo il concilio tenuto a Melfi nel 1059, investito Roberto Guiscardo, col titolo di Duca, della Puglia, della Calabria in gran parte conquistata, e della Sicilia che era ancora a conquistarsi [1]. Ridotta all'ubbidienza una parte di questa, resosi padrone della capitale, Roberto nell'ebbrezza della vittoria, o appositamente nol so, scordossi del titolo di cui era stato investito pel possesso dell'isola; e di sola sua autorità assunse nella moneta, e forse nei documenti che or più non possediamo, il titolo di « Duca illustrissimo » e intendea dire di Puglia e Calabria, e di « Re di Sicilia ». Questo, quantunque le cronache nol dicono, a Roma dovette sembrare aperta ribellione; e le rimostranze dovettero esser così forti, che il Guiscardo, vuoi per religione, vuoi per interesse mondano, o per l'una e l'altra assieme, a lui non convenendo guastarsi col Papa, lasciò dormire il titolo di Re, e ripigliò quel che gli competeva in virtù della investitura, di duca di Puglia, di Calabria e di Sicilia. Le pratiche dovettero essere ripigliate più tardi, quando trattossi di dar nome di Duca a Simone figlio del Conte Ruggiero; titolo che io non saprei capire nella casa di Sicilia, senza che la casa di Puglia ne avesse altro più degno; ma quelle pratiche non ebber seguito [2]. Il titolo di Re adunque continuò a dormire, nessuno avendo più vero interesse a svegliarlo; non i duchi di Puglia, signori feudali della Sicilia, più di nome che di fatto; non i conti di Sicilia, per quel filo di dipendenza che li legava ai duchi di Puglia. Ma quando il Conte Ruggiero II ai suoi stati aggiunse quelli del duca Guglielmo, ebbe messo il freno ai baroni ricalcitranti; e colla pace di Benevento, nel 1128, acconciossi col papa

---

[1] Baronii, *Annales ecclesiastici*, a. 1059.
[2] Amari, *op. cit.*, Vol. III, pag. 184.

Onorio II, ottenendo da lui la nuova investitura di duca di Puglia, di Calabria e di Sicilia, le antiche velleità ricomparvero di un tratto; onde il duca, prima a Salerno e poscia a Palermo, si fe' proclamare Re. Vi si oppose Innocenzo II che nel frattempo era succeduto ad Onorio; e ciò bastò perchè Ruggiero prendesse le parti dell'antipapa Anacleto, da cui ottenne facilmente la bolla che lo riconosceva re del nuovo regno. Dopo quasi un decennio e tante vicende, che qui non è il luogo di ricordare, noi vediamo Ruggiero ai piedi del legittimo Papa Innocenzo, che era ito a combattere, e ottenere la bolla di luglio 1139, colla quale il Papa investiva lui e i suoi successori del regno di Sicilia, ducato di Puglia e principato di Capua coll'annuo censo di 600 schifati.

Vedesi quindi come le reminiscenze di un antico regno di Sicilia non vennero di botto nel 1129-1130, ma eran cominciate fin dal 1072, quando i Normanni si resero padroni di Palermo. Così io mi spiego questo comparire, scomparire e ricomparire del titolo di Re di Sicilia; la cui prima origine trovasi nella moneta di Roberto; la quale acquista perciò valore storico di grandissima importanza.

INDICE

PREFAZIONE . . . . Pag. II
CALIFI AMAVIDI DI ORIENTE. Monete di argento . . » 1
CALIFI ABBASIDI. Monete di argento . . . . . » 2
CALIFI AMAVIDI DI ORIENTE. Monete di bronzo . . » 18
CALIFI ABBASIDI. Monete di bronzo . . . . . » 24
CALIFI AMAVIDI DI SPAGNA . . . . » 27
IDRISIDI DI AFRICA . . . . » 28
SAFFARIDI . . . . » 29
HAMDANIDI . . . . » 30
SELGIUQIDI DI AR RUM . . . . » 36
URTUQIDI DI KAYFA ED AMID . . . . . . » 43
URTUQIDI DI MARIDIN . . . . » 45
ZANGIDI-ATABEGI DI AL MAUSIL . . . . . . » 57
ZANGIDI-ATABEGI DI HALAB . . . . » 61
BAKTAGINIDI-ATABEGI DI IRBIL . . . . . . » 63
AIUBIDI . . . . » 64
SULTANI MAMLUKI-DINASTIA BAHRIDA . . . . . » 93
SULTANI MAMLUKI-DINASTIA BURGIDA . . . . . » 98
ALMORAVIDI . . . . » 100
ALMOHADI . . . . » 101
HAFSIDI . . . . » 104
MONGOLI DI PERSIA . . . . » 107
SULTANI OTTOMANI . . . . » 123
EMIRI AGLABIDI . . . . » 131
CALIFI FATIMIDI . . . . » 141
NORMANNI DI SICILIA . . . . » 188
RE SVEVI DI SICILIA . . . . » 220
Appendice I. Moneta di Muhammad b. 'Ahmad aglabida. » 225
Appendice II. Il Tareno di Roberto Guiscardo normanno. » 226

AGGIUNTE E CORREZIONI

Pag.	lin.		
Pag. 6	lin. 13	Inedita	*Si aggiunga in nota:* Cfr. TIESENHAUSEN, *o. c.* N. 1213. dove però بتج بتج.
» 27	» 6	Madînat 'az Zahrâ	*Si aggiunga in nota:* Probabilmente inedita; manca in CODERA. « Tratado de Numismatica arábigo-española, » Madrid, 1879.
» 28	» 6	Bad'ah; a. 176	*Si aggiunga in nota:* Esemplari più completi di quelli del *Cat. Br. Mus.* Vol. II, N. 187.
» 38	» 12	AR.	*Si corregga:* RAME con patina di argento.
» 104	» 2	An. Eg. 625-635	*Si corregga:* An. Eg. 625-935.
» 132	» 16	عليه وسلم	*Si corregga:* عليه وسلم *
» 147	» 15	Marg. int.	*Si corregga:* Marg. est.
» 167	» 12	127	*Si corregga:* 127 *
» »	» 27	هذا الدنار سنة	*Si corregga:* هذا الدنار.... سنة
» 174	» 8	a. 431	*Si corregga:* a. 432.
» 216	» 8	Punti come ai N. 72-73	*Si corregga:* Punti come ai Numeri 74-75.

1 3 2

5 6 7

8 9 10

12 21 22

34 49 50

51 53 54

1
2
11
13
14
15
16
17
18
19
20
22
23
24
25
26
28
37
42
43
44
45
47
48
49
52
53
54
57
58
62
63
64
68
72
75
78
79
80
81
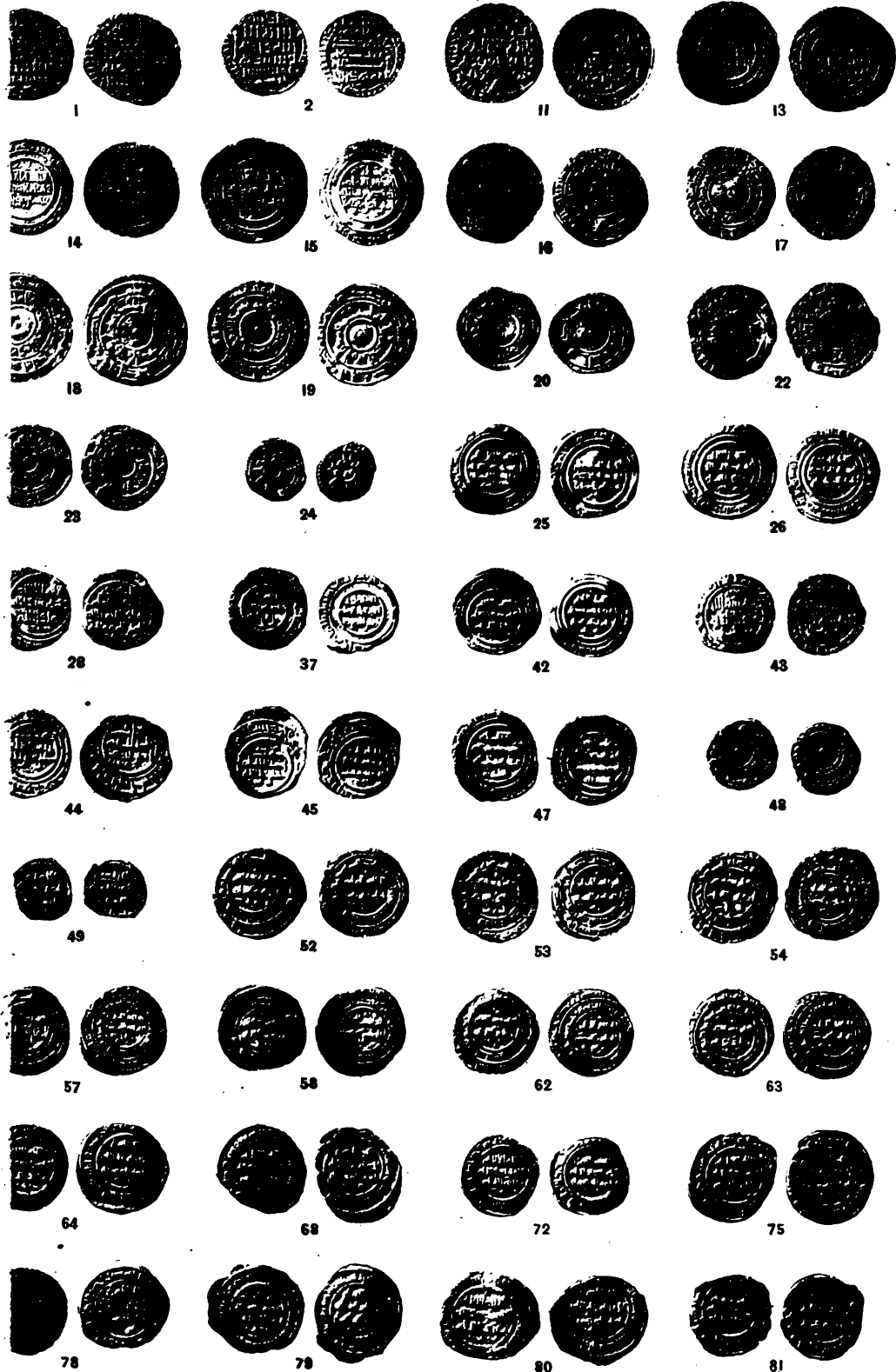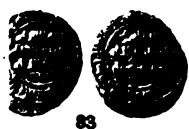
83
87
122
123
124
125
127
128
129
132
133
131
161
162
164
165
166
167
168
169
170
171
174
175
176
177
178
179
180
182
183
184
185
187
188
189
190
191
192
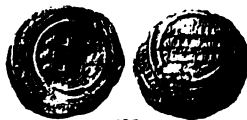
RE NORMANNI E SVEVI

TAV. IV.